

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

MALATYA MÜZESİ'NDEKİ ROMA VE ERKEN BİZANS

KANDİLLERİ

YÜKSEK LİSANS

Seda CANPOLAT

BURSA 2019

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**MALATYA MÜZESİ'NDEKİ ROMA VE ERKEN BİZANS
KANDİLLERİ**

YÜKSEK LİSANS

Seda CANPOLAT

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aysin **ÖZÜGÜL**

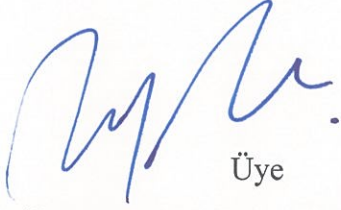
BURSA 2019

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Sanat Tarihi Anabilim Dalı Bizans Sanatı Bilim Dalı'nda 701649001 numaralı Seda CANPOLAT'ın hazırladığı "Malatya Müzesi'ndeki Roma Dönemi Kandilleri" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 15.10.2019 günü 12:00-14:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

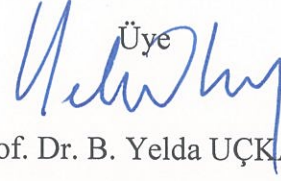

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyon Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşın ÖZÜGÜL

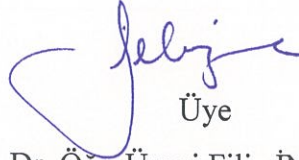
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. B. Yelda UÇKAN

Anadolu Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Filiz İNANAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

15.10.2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS /DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/09/2019

Tez Başlığı / Konusu: MALATYA MÜZESİ'NDEKİ ROMA DÖNEMİ KANDİLLERİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 159 sayfalık kısmına ilişkin, 16/09/2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 20'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16.09.2019

Adı Soyadı: Seda CANPOLAT
Öğrenci No: 701649001
Anabilim Dalı: Sanat Tarihi
Programı: Tezli Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Aydın ÖZÜGÜL
16.09.2019

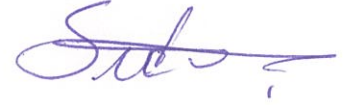
* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

Yemin Metni

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “MALATYA MÜZESİ’NDEKİ ROMA ve ERKEN BİZANS KANDİLLERİ” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

15.10.2019

Adı Soyadı: Seda CANPOLAT

Öğrenci No: 701649001

Anabilim Dalı: Sanat Tarihi

Programı: Sanat Tarihi

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Seda CANPOLAT
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Sanat Tarihi
Bilim Dalı : Sanat Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : x + 174
Mezuniyet Tarihi : .../.../2019
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ayşın ÖZÜGÜL

MALATYA MÜZESİ'NDEKİ ROMA VE ERKEN BİZANS KANDİLLERİ

Tarih boyunca aydınlatma, her zaman önemini korumuştur. Bu gereksinimi karşılamak için insanlar çeşitli çözüm yolları arayışına girmişlerdir. Ateşin kontrol altına alınmasıyla beraber insanlar tarafından taşınma amacı ile çeşitli araç gereçler yapılmıştır. Bunların en önemlilerinden biri kolay taşınması ve küçük olmasından dolayı kandillerdir. Taş, pişmiş toprak, cam ve metalden yapılan kandiller, aydınlatma amacı dışında mezar hediyesi ve adak amaçlı da kullanılmıştır. Form ve bezeme özelliklerine bakılarak toplumların sosyal ve ekonomik yorumlamaları yapılabilmektedir. Yapılan atölyelere, kullanılan malzemelere, dini inanışlara ve dönemin sanatsal zevkine göre şekillenen kandiller toplumun önemli bir parçası olarak kullanım görmüşlerdir. Tezin konusunu oluşturan Malatya Müzesi'nde bulunan 53 kandilin katalog çalışması gerçekleştirilerek Roma dönemi kandilleri içerisindeki yerlerinin tespiti ve gelecekteki çalışmalara katkısı amaçlanmıştır. Kandillerin tipolojisi oluşturulmuş ve özellikleri temel alınarak benzer örnekler ile karşılaştırılarak tarihlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın sonucunda; Malatya Müzesi'ndeki Roma dönemi kandillerinin dönem içerisindeki yerlerinin tespiti, işlevsel özellikleri, sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malatya Müzesi, Kandil, Roma, Aydınlatma, Erken Hristiyanlık

ABSTRACT

Name and Surname : Seda CANPOLAT
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institute
Field : History of Art
Branch : History of Art
Degree Awarded : Master
Page Number : x+174
Degree Date : .../.../ 2019
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Ayşin ÖZÜGÜL

ROMAN AND EARLY BYZANTINE LAMPS THE MALATYA MUSEUM

Throughout history, illumination has always maintained its importance. In order to meet this requirement, people have sought various solutions. With the discovery of the fire, various tools were made for the purpose of carrying the fire. One of the most important of these tools is oil lamp since they are small and it is easy to carry them. Oil lamps made of stone, terracotta and metal are also used for grave decorations and votive purposes. Social and economic interpretations of societies can be made by looking at form and decoration characteristics. The lamps, which are shaped according to the workshops, the materials used, the religious beliefs and the artistic taste of the period, have been used as an important part of the society. The aim of this thesis is to conduct catalog studies of 53 oil lamps in Malatya Museum, to determine the location of Roman oil lamps and to contribute to future studies. The typology of the oil lamps was created, the oil lamps were compared with similar samples based on the characteristics of the lamps and then they were dated.

The location of the Roman oil lamps in the Malatya Museum during the period were determined, their functional features and social and their cultural aspects were evaluated as a result of study.

Key Words : Malatya Museum, Lamp, Roman, Lighting, Early Christian

ÖNSÖZ

Tarih boyunca önemli bir yere sahip olan kandiller, bizlere insanlık tarihi açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Aydınlatmanın yanı sıra estetik açıdan dönemin zevkini yansıtan kandil oldukça geniş kullanım alanına sahiptir.

Malatya Müzesi'ndeki Roma ve Erken Bizans kandillerini konu olarak belirlememde ve bu süreçteki çalışmalarımdaya bana desteklerini esirgemeyen, her aşamada öneri ve yönlendirmeleriyle yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşın ÖZÜGÜL'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Malatya Müzesi'nde bulunan kandiller üzerinde bana çalışma fırsatı sunan Müze Müdürü Mustafa BAYAM'a, gerekli izinleri almamdaya ve çalışmalarımdaya yardımcı olan Uzman Kenan ÖZDAŞ'a, Arkeolog Şerif NARÇİÇEK'e, Selda BAYRAM'a, Zeynep Kaya'ya ve tüm müze çalışanlarına teşekkür ederim.

Tez çalışmalarımdaya, çizim konusunda yardımcı olan annem Perihan İLHAN'a ve bugüne kadar her konuda desteklerini hissettiğim aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Seda CANPOLAT

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	
ÖZET.....	i
ABSTARCT.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİLLER.....	iv
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MALATYA TARİHİ, COĞRAFYASI VE MÜZESİ

1.MALATYA TARİHİ VE COĞRAFYASI.....	3
2. MALATYA MÜZESİ’NİN TARİHÇESİ.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

AYDINLANMA ARAÇLARI VE KANDİL

1. MEŞALE.....	6
2. MUM.....	7
3. KANDİL.....	8
3.1.KANDİLİN TANIMI.....	8
3.2.KANDİLİN BÖLÜMLERİ.....	9
3.3.KANDİLİN TARİHÇESİ.....	11
3.4.KANDİL YAPIM TEKNİKLERİ.....	16
3.4.1.Elde Şekillendirme.....	16
3.4.2.Çarkta Şekillendirme.....	16
3.4.3.Kalıpta Şekillendirme.....	18
3.5.KANDİL BOYAMA ve FIRINLAMA TEKNİKLERİ.....	20
3.6.KANDİL ÜZERİNDEKİ BEZEME, YAZIT VEDAMGALAR.....	22
3.7.KANDİL KULLANIM ALANLARI.....	25

3.8.KANDİL TAŞIYICILARI	28
3.8.1.Candelabrum.....	28
3.8.2.Lykhnoukhoi.....	29
3.8.3.Laterna.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA DÖNEMİ KANDİLLERİ

1. ROMA DÖNEMİ KANDİL FORM ÖZELLİKLERİ.....	32
2. ROMA DÖNEMİ KANDİL DEKORATİF ÖZELLİKLERİ.....	33

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	37
------------------------------	----

KAYNAKLAR.....	42
----------------	----

EKLER.....	46
------------	----

EK 1.KATALOG.....	46
-------------------	----

EK 2.HARİTALAR.....	99
---------------------	----

EK 3.RESİMLER.....	100
--------------------	-----

EK 4. ÇİZİMLER.....	122
---------------------	-----

HARİTALAR

	Sayfa
Harita 1a.....	99
Harita 1b.....	99

RESİMLER

	Sayfa
Resim 1. K1 Görünüş.....	100
Resim 2. K2 Görünüş.....	100
Resim 3. K3 Görünüş.....	100
Resim 4. K4 Görünüş.....	101
Resim 5. K5 Görünüş.....	101
Resim 6. K6 Görünüş.....	101
Resim 7. K7 Görünüş.....	102
Resim 8. K8 Görünüş.....	102
Resim 9. K9 Görünüş.....	102
Resim 10. K10 Görünüş.....	103
Resim 11. K11 Görünüş.....	103
Resim 12. K12 Görünüş.....	103
Resim 13. K13 Görünüş.....	104
Resim 14. K14 Görünüş.....	104
Resim 15. K15 Görünüş.....	104
Resim 16. K16 Görünüş.....	105
Resim 17. K17 Görünüş.....	105
Resim 18. K18 Görünüş.....	105
Resim 19. K19 Görünüş.....	106
Resim 20. K20 Görünüş.....	106
Resim 21. K21 Görünüş.....	106
Resim 22. K22 Görünüş.....	107
Resim 23. K23 Görünüş.....	107
Resim 24. K24 Görünüş.....	107
Resim 25. K25 Görünüş.....	108
Resim 26. K26 Görünüş.....	108
Resim 27. K27 Görünüş.....	108

Resim 28. K28 Görünüş.....	109
Resim 29. K29 Görünüş.....	109
Resim 30. K30 Görünüş.....	109
Resim 31. K31 Görünüş.....	110
Resim 32. K32 Görünüş.....	110
Resim 33. K33 Görünüş.....	110
Resim 34. K34 Görünüş.....	111
Resim 35. K35 Görünüş.....	111
Resim 36. K36 Görünüş.....	111
Resim 37. K37 Görünüş.....	112
Resim 38. K38 Görünüş.....	112
Resim 39. K39 Görünüş.....	112
Resim 40. K40 Görünüş.....	113
Resim 41. K41 Görünüş.....	113
Resim 42. K42 Görünüş.....	113
Resim 43. K43 Görünüş.....	114
Resim 44. K44 Görünüş.....	114
Resim 45. K45 Görünüş.....	114
Resim 46. K46 Görünüş.....	115
Resim 47. K47 Görünüş.....	115
Resim 48. K48 Görünüş.....	115
Resim 49. K49 Görünüş.....	116
Resim 50. K50 Görünüş.....	116
Resim 51. K51 Görünüş.....	116
Resim 52. K52 Görünüş.....	117
Resim 53. K53 Görünüş.....	117
Resim 54. Malatya Müzesi.....	117
Resim 55. Kandilin Bölümleri.....	118
Resim 56. Kandil Gelişim Aşamaları.....	118

Resim 57. Patrix Kandil Kalıbı.....	119
Resim 58. Matrix Kandil Kalıbının Alt ve Üst Bölümleri.....	119
Resim 59. Kandil Ayağı Örneği.....	119
Resim 60. Candelabrum.....	120
Resim 61. Laterna.....	120
Resim 62. Lykhnoukhoi.....	121

ÇİZİMLER

	Sayfa
Çizim 1. K1 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	122
Çizim 2. K2 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	123
Çizim 3. K3 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	124
Çizim 4. K4 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	125
Çizim 5. K5 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	126
Çizim 6. K6 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	127
Çizim 7. K7 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	128
Çizim 8. K8 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	129
Çizim 9. K9 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	130
Çizim 10. K10 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	131
Çizim 11. K11 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	132
Çizim 12. K12 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	133
Çizim 13. K13 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	134
Çizim 14. K14 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	135
Çizim 15. K15 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	136
Çizim 16. K16 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	137
Çizim 17. K17 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	138
Çizim 18. K18 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	139
Çizim 19. K19 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	140
Çizim 20. K20 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	141
Çizim 21. K21 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	142
Çizim 22. K22 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	143
Çizim 23. K23 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	144
Çizim 24. K24 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	145
Çizim 25. K25 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	146
Çizim 26. K26 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	147

Çizim 27. K27 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	148
Çizim 28. K28 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	149
Çizim 29. K29 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	150
Çizim 30. K30 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	151
Çizim 31. K31 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	152
Çizim 32. K32 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	153
Çizim 33. K33 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	154
Çizim 34. K34 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	155
Çizim 35. K35 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	156
Çizim 36. K36 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi	157
Çizim 37. K37 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	158
Çizim 38. K38 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	159
Çizim 39. K39 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	160
Çizim 40. K40 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	161
Çizim 41. K41 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	162
Çizim 42. K42 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	163
Çizim 43. K43 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	164
Çizim 44. K44 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	165
Çizim 45. K45 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	166
Çizim 46. K46 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	167
Çizim 47. K47 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	168
Çizim 48. K48 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	169
Çizim 49. K49 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	170
Çizim 50. K50 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	171
Çizim 51. K51 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	172
Çizim 52. K52 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	173
Çizim 53. K53 Üstten Görünüş ve Kesit Çizimi.....	174

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.yer	: Aynı yer
ev.	: Çeviren
cm	: Santimetre
K	: Katalog Numarası
Lev.	: Levha
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
No	: Numara
Pl	: Plate
Res.	: Resim
ss.	: Sayfa Numarası
s.	: Sayfa
Taf.	: Tafel
vb.	: Ve Benzeri
Vol	: Cilt
yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca aydınlatma her zaman gerekli olmuştur. Doğal aydınlatmanın yanında insanlar yapay aydınlatmaya da ihtiyaç duymuş, bunun için çeşitli araçlar üretmişlerdir. Bunların başında meşale ve mum gelir.

Antik kaynaklarda ve çeşitli vazo resimlerinde meşale ve mum kullanımının yaygın olduğu görülür. Meşale ve mum kullanımı ardından kandil kullanımının geldiği bilinir. Çeşitli törenlerde aydınlatma araçları gereksinimin yanı sıra sembolik olarak da kullanılmıştır.

Kandil aydınlatma aracı, meşale ve mumun zamanla gelişmesi ile ortaya çıkmıştır. Kandiller ilk kullanılmaya başladıklarından itibaren çok çeşitli formlarda ve bezemelerde yapılmış, evlerde, tapınaklarda, maden ocaklarında, caddelerde ve nekropol alanlarında kullanılmışlardır. Önemli bir gereksinim olan aydınlatmayı karşılamanın yanı sıra dönemin sanat anlayışını yansıtmanın da aracı olduğu görülür. Kandil yapımında cam, taş, pişmiş toprak ve metal gibi malzemelerin kullanıldığı bilinir. Sanat anlayışı hakkında bilgi vermekle beraber sosyal ve ekonomik açıdan da bilgi sunar.

Uygarlık tarihi boyunca her zaman önemli bir yere sahip olan kandiller, toplumlar hakkında bilgi edinmemiz için önemli arkeolojik kilit taşlarından biri olmuştur. İşlevsel kullanımının yanı sıra estetik amaçlı yapılan kandiller çağlar boyunca önemini korur.

Bu çalışmada, Malatya Müzesi'nde bulunan, Roma ve Bizans dönemi kandillerin incelenmesi ile arkeoloji ve sanat tarihi açısından önemine değinilerek bir katalog çalışması yapılmıştır. Müzeye çeşitli yollarla; satın alma, çevre müzelerden, kazılardan gelen kandiller form, renk, astar ve bezeme özelliklerine göre sınıflandırılmış, benzer örnekler ile karşılaştırılarak tarihlendirilmiştir.

Tarihte Roma dönemi aydınlatmasında kandilin yeri ve öneminin saptanması amacının yanı sıra gelecekteki çalışmalara katkı sağlanması açısından bir katalog çalışması yapılmıştır. Böylece incelenen kandillerin geçmişten günümüze zaman çizgisi içerisindeki yerini ve etkileşimlerinin nasıl olduğu görebiliyoruz.

Tez konusunu 53 tane kandil oluşturur. Çalışmanın konusunu oluşturan kandiller üzerine daha önce yayın yapılmamıştır. Araştırma sırasında çeşitli kaynaklar, kataloglar ve fotoğraflardan destek alınmıştır.

Kandil ile ilgili yayınların taranmasının yanı sıra müzede bir ön inceleme yapılarak kandillerin tarihlendirilmesi sağlanmıştır. Müze deposunda bulunan kandiller dönemlerine göre ayrılmış ve bu tezde yer alacak 1.-7.yüzyıllar arasına tarihlenen örnekler belirlenmiştir. Çalışılacak örneklerin form, renk ve hamur özellikleri de incelenerek katalogları hazırlanmış ve çizimleri yapılmıştır. Ayrıntılı literatür taraması gerçekleştirildikten sonra ise, form ve dekoratif özellikler açısından belirleyici özellikler kıstas alınarak kategorize edilmiştir.

Çalışma kapsamında ilk olarak Malatya'nın tarihi, coğrafyası ve müzesi ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise, antik çağ boyunca aydınlatmanın nasıl ve ne ile gerçekleştirildi sorusunun cevabı araştırıldı. Bunun sonucunda meşale, mum ve kandil hakkında bilgiler verildi. Asıl konumuz olan kandiller için ise; bölümleri, evreleri, tarihçesi ve yaşantı içerisindeki yeri ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler ışığında konu olan kandillerin katalog çalışmasında, katalog ve envanter numaraları belirtilerek buluntu yeri, renk, astar, ölçü ve betimleyici özellikleri verildi. Daha sonra ise, başka kandiller ile karşılaştırmaları gerçekleştirilerek tarihlendirilmesi yapıldı. Böylece insanoğlunun ateşi kontrol altına alması ile beraber başlayan aydınlatma serüveninde Malatya Müzesi'ndeki kandillerin tarihin hangi penceresine konularak ışık verdiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALATYA TARİHİ, COĞRAFYASI ve MÜZESİ

1. MALATYA TARİHİ VE COĞRAFYASI

Malatya ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası'nda yer almaktadır. Doğuda Elazığ, kuzeydoğuda Erzincan, kuzeybatıda Sivas, batıda Kahramanmaraş, güneyde Adıyaman ve güneydoğuda Diyarbakır komşu illerdir.

Anadolu'nun tarihi coğrafyası hakkında bilgi veren İlk ve Orta Çağ kaynaklarında Malatya ve civarı ayrıntılı bir şekilde tasvir edilerek jeopolitik önemi vurgulanmıştır ve bir diğer önemli husus ise Malatya isminin birkaç değişiklik ve imla farklılığı dışında köklü bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelebilmesidir¹.

M.Ö. 2. binyıl başlarına ait olan Kültepe vesikalarında Melita, Hitit vesikalarında ise Maldia şeklinde geçen Malatya, Asur İmparatorluk Devri vesikalarında Meliddu, Melide, Melid şeklinde görülmektedir. Urartu kaynaklarında ise Melitea olarak geçmektedir². Malatya kelimesinin Hititçe bal anlamına gelen “*melit*”den türetildiği ilk defa Hrozny tarafından öne sürülmüştür³.

Ovadaki dağınık yerleşim yerlerinden sonra Arslantepe'deki ilk yerleşim yerini niteleyen “*Melita, Milid*” şehrinden sonra Romalıların karargâhlarını Arslantepe'nin 4 km. kuzeyinde kurmalarıyla beraber şehir yeni yerinde oluşmuş ve ilk yer değiştirmesi gerçekleşmiştir⁴. Malatya şehri son olarak Osmanlı Dönemi'nde yer değiştirmiştir. Romalıların kurduğu şehrin kalıntıları günümüzde (Battal Gazi) Eski Malatya ilçesini teşkil etmektedir. Şehir 1838 senesinde Hafız Paşa'nın karargâhını burada kurmasıyla, bugünkü yerine yani Asbuzu'ya taşınmıştır⁵.

¹ Göknur Akçadağ, “Malatya Şehir Adı ve Şehrin Tarihi Süreçleri “, *Akra Kültür ve Edebiyat Dergisi* 2016(S.9),s.185

² Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi(En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Çizgi yayınları, 2007,s.182

³Akçadağ, a.g.e, s.182

⁴ Akçadağ, a.g.e,s.185

⁵ A.g.e., s.185

2.MALATYA MÜZESİ'NİN TARİHÇESİ

Tarihi eserlerin korunması ve sergilenmesi ülkemizde oldukça geç başlayan bir faaliyettir, Malatya için de böyle bir faaliyete başlamak 1912 yılında Arslantepe'deki kaçak kazılar sonucunda çıkan eserlerin korunması ve sergilenmesi gerekliliğinden kaynaklanmıştır. Bu dönemlerde Malatya ilinde bir müze bulunmadığı için eserler İstanbul'a gönderilmiştir.

Malatya'da bulunan eserlerin korunmasına yönelik ilk çalışmalar 1929 yılında başlamıştır. 1932 yılında ise Arslantepe' de sistemli kazılar başlanmıştır.

Malatya'da artan müze ihtiyacını karşılamak amacıyla Eski Malatya'daki Ulucami'nin müze haline getirilmesi için başvurularda bulunulmuş fakat sonuç alınamamıştır. Kazılardan elde edilen eserlerin artması müze ihtiyacını giderek arttırmıştır ve 1962 yılında Malatya Valiliği Milli Eğitim Bakanlığı'ndan olumlu görüş alınca yer arama çalışmalarına başlamıştır.1966 yılında şehirdeki Horon Kilisesi restore edilerek müze olması düşünülmüş fakat daha sonra vazgeçilmiştir⁶.

1968 yılında Miller Parkı içindeki bina müze olarak kiralanmış böylece bağımsız bir mekâna sahip olan Müze binası 1971 yılında ziyaretçilerine kapılarını açmıştır.

1979 yılında ise Kernek Meydanı'nda, Karakaya Baraj Gölü altında kalacak yerleşimleri kurtarmak için yapılan kazılarda ortaya çıkan eserlerin zenginleştirdiği yeni binasında ziyaretçilerini karşılamıştır. 2001 yılında etnografik eserlerin sergilenmesi için Karakaş Konağı, Etnografya Müzesi haline getirilmiştir.

Malatya Müzesi'nde sergilenen eserlerin çoğunluğunu Arslantepe buluntuları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra müzede Karakaya Baraj gölü altında kalan ve kurtarma kazıları sonucunda Cafer Höyük, İmamoğlu, Piroto Höyük, Köşkerbaba ve Değirmentepe höyüklerinden elde edilen eserler de sergilenmektedir. Urartu dönemi eserleri ve Doğanşehir İlçesinden 2007 yılında Malatya Müzesi tarafından yapılan kurtarma kazısı ile getirilen "Otlayan Karaca" mozaiği de dikkat çeken eserler arasındadır.

⁶ Bedriye Gözgör, *Malatya Müzesinde Bulunan Matara Biçimli Kapların Özgün Seramik Yüzeylerde Yorumlanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.11.

Malatya Müzesi, Malatya tarihi ve coğrafi özellikleri dolayısıyla mühürler, kılıç, neolitik döneme ait heykelcikler, matara biçimli testiler, kral mezarı vb. birçok eseri bünyesinde bulunduran, kültür zenginliğini yansıtan önemli mzelerimizdendir.

İKİNCİ BÖLÜM

AYDINLATMA ARAÇLARI VE KANDİL

Tarih boyunca ateş insanlar için her zaman önemli olmuştur. İlk insanların ateş ile tanışması muhtemelen yıldırım düşmesi, volkanik yanardağların patlaması veya sıcak havalarda kuru çalı çırpının yanması sonucunda gerçekleşmiştir⁷.

İnsanoğlunun ateşi keşfetmesi aydınlanma ihtiyacı için ateşi kontrol altına almayı istemesini beraberinde getirmiştir. Böylece aydınlatma araçları doğmuştur.

Antik çağdaki en eski yapay aydınlatma aracı, aynı zamanda bir ısınma kaynağı olan ocak alevidir. Antik çağda coğrafi koşullara göre gelişen aydınlatma araçları genel anlamda yanıcı sıvılardan ve bu sıvıları içine çekebilen, kolayca yanabilen doğal bitkilerin birleştirilmesinden oluşmaktadır.

1. MEŞALE

İlk gelişen aydınlatma aracının meşale olduğunu bilmekteyiz⁸. Meşale Ön-Asya dünyasında önce Mısır, ardından Asur uygarlığınca kullanılmıştır⁹. Yunan Mitolojisinde de meşale kullanım görmüştür, buna örnek vermek gerekirse; Hermes'in Persephone'yi yeraltından çıkarırken bir yanda annesi Demeter diğer yanda Hekate ellerinde meşalelerle onları karşılamaktadır.

Uygarıklarda klasik dönem öncesi meşale; reçine, katran gibi yanıcı sıvıların içine batırılmış saz veya asma dallarından oluşmaktaydı¹⁰. Antik kaynaklarda meşale yanırları ve yapıldıkları malzeme çeşitliliğine göre farklı isimler almaktadır.

Ortamı aydınlatmak için sabitlenmiş kazıklar üzerine kuru ağaç ve tahta parçalarının yanması ile oluşan araçlara "Lampteres" denilmekteydi. Saz demetlerinin yağa bastırılıp bağlanması ile oluşan meşalelere "Helane" kuru asma dalı kabuklarından yapılan meşalelere "Lophnis" balmumu ya da yağ sürülmüş parçaların metal bir kap içine

⁷ İsmail Özcihan, *Tarsus Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil* (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.6.

⁸ Mehmet Özgül, *Şanlıurfa Müzesi'nden Bir Grup Kandil*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.8.

⁹ Özcihan, a.g.e., s.6.

¹⁰Ş. Sedef Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları Ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri*,(Yüksek Lisans Tezi),İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, s.7.

konularak, bunun da bir tür tabağın içine konulmasıyla oluşturulan meşaleye ise “Phanos” adı verilmektedir.

Meşalelerin kullanım alanları ve yapımları ile ilgili bilgileri antik kaynakların yanı sıra, duvar resimleri, sikkeler, antik vazolar, kandil üzerindeki betimlerden de öğrenebilmekteyiz.

Meşaleler aydınlatma amacı ile kullanımının yanı sıra haberleşme aracı ve Roma Dönemi’nde dini törenlerde ve evlilik törenlerinde kullanılmaktadır. Ayrıca antik kaynaklardan edinilen bilgilere göre tapınaklarda, tiyatrolarda, caddelerde, agoralarda ve birçok alanda kullanıldığı bilgisini öğrenmekteyiz.

2. MUM

Bir diğer aydınlatma aracı olan mumun ise Antik Yunan uygarlığında kullanım görüp görmediği hakkında net bir bilgiye sahip değilizdir. Fakat Mısır ve İtalya’daki araştırmalarda yazıtlarda ve duvar resimlerinde mumun varlığına rastlanmaktadır ¹¹. Antik Çağ’da mum lifli ve selüloz özlü bitkilerin zift balmumu veya içyağı içine batırılmasıyla oluşturulmaktadır¹².

Antik dönemde mum içinde meşalede olduğu gibi farklı isimler verildiği görülmektedir. Bunun sebebin yapıldığı malzemelerin çeşitlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Mum yapımında Roma İmparatorluğu’nda farklı malzemelerin kullanıldığı bilinmektedir. Antik yazarlardan edinilen bilgilere göre Romalılar iki tür mum kullanmaktadır. Fitalin ince ve yağın çok olduğu mum tipi, genelde içyağından yapıldı ve buna “ Candeles Sebacca” adı verilirdi ¹³. Balmumundan yapılan mumların zenginlik göstergesi olduğu ve asillik belirtisi olduğu Antik Kaynaklar tarafından edinilen bilgilerdir. Balmumundan yapılan mumlara ise “Candele Cerea, Cerus” denilmektedir ¹⁴.

¹¹ Özcihan, a.g.e., s.7.

¹² Nurettin Öztürk, *Kyzikos Kandilleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi),Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s.19.

¹³ Robert J. Forbes, *Studies in Ancient Tecnology*, Vol VI, Leiden, 1958, s.137.

¹⁴ a.yer

Ayrıca Antik Çağda, ortasında sivri uçlu bir çıkıntı veya delik bulunan, metal veya pişmiş topraktan yapılmış ayaklar mum taşıyıcısı olarak kullanılmaktadır¹⁵. Ahşap veya kemikten yapılanlar ise, fakir halk tarafından kullanılmaktadır. Bu tip ayaklar zamanla gelişerek mum veya kandil taşıyan kandelabruhlara dönüşecektir¹⁶.

Mumlarda meşaleler gibi ev içi aydınlatmalarında kullanılıyordu. Cenaze törenlerinde de kullanıldığı bilinmektedir. Romalılar da dini törenler ve büyük şenliklerde genellikle mum kullanıyorlardı. Bizans döneminde de mum ev içi günlük kullanımının yanı sıra kilise aydınlatmasında da yoğun kullanım görmektedir¹⁷.

3. KANDİL

3.1. KANDİLİN TANIMI

İnsanlık tarihi boyunca erken dönemlerden itibaren karşımıza çıkan aydınlatmak için kullanılan önemli materyallerden biri de kandildir.

İçerisine bitkisel veya hayvansal yağ ile birlikte konan fitilin yakılmasıyla, bir ya da birden fazla burnu olan taşınma kolaylığı sağlamak amacıyla küçük olan ve genelde de pişmiş topraktan yapılan aydınlanma aracına kandil denir¹⁸. Grekçe ‘de “λύχνος” olarak kullanılmış olup “Lykhnos” kelimesiyle ifade edilmektedir¹⁹. Latince “Lychnus” ve “Lucerna” olarak adlandırılmıştır. Lucerna terimi ışık saçan anlamına gelen “Candelae” kelimesinden türemiş olduğu söylenmektedir. Farsça “Şamdan” Arapça da ise “Kındil” anlamına gelir²⁰. Türkçede kullanılan “Kandil” kelimesi ise Latince kökenli olup içerisine sıvı yağ ile fitil konularak yakılan aydınlanma aracı anlamına gelmektedir. Türkçe de kullandığımız “kandil” kelimesi, aslını Latince “Candela”dan almıştır, halk dilinde “çıra, çerağ, çırağ” da denilmektedir²¹. Ayrıca yağ kandillerinin kullanımı Kur’an-ı Kerim’de ve İncil’de geçmektedir²².

¹⁵ Forbes, a.g.e. , s.130.

¹⁶ Nergiz,2015, 8.

¹⁷ Çokay, a.g.e., s.11.

¹⁸ Özcihan, a.g.e., s.8.

¹⁹ Henry Beauchamp Walters, Samuel Birch, *History of Ancient Pottery*, 2 Volumes, London, 1905,s.393.

²⁰ Özcihan, a.g.e., s.8.

²¹ Filiz İnanan, *İzmir-Tire- Bergama ve Ödemiş Müzelerindeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s.8.

²² a.yer

Kandillerde diskus üzerindeki delik yakılacak sıvının dökülmesi amacıyla açılmıştır. Bazen bir set ile çevrili olan bu delik bazı kandillerde birden fazla olmaktadır ve bu ikinci delik diğerine göre küçük olup amacı hava deliği ya da fitili çekmektir²³. Kandiller genellikle tek ağızlıdır fakat iki veya daha gazla ağızlı olanlarda vardır. İki ağızlı olan kandillere “bilychnic”, çok ağızlı kandillere ise “polymixus” denilmektedir²⁴. Kandillerin içerisindeki yanmayı sağlayan fitiller, kükürtlü papirüs, keten lifleri ya da saz gibi ateşe dayanıklı malzemelerden yapılırdı²⁵. Fitolin Grekçe karşılığı” Ellykhnion” dur.

Araştırmalar sonucunda normal yanan bir yağ kandili, günümüzde evlerde kullanılan mumlar kadar ışık vermektedir. Yağın niteliğine ve fitilin malzemesine göre yanma süresi değişmektedir²⁶.

3.2. KANDİLİN BÖLÜMLERİ

Her çağda kullanım gören kandiller zamanla gelişerek farklı formlar da görülse de genel olarak 5 bölümden oluşmaktadır.

- a) Yağın konulduğu kısım, gövde veya kandil haznesi (İfundibulum)
- b) İçine fitilin konulduğu ve yakıldığı burun, fitil deliği (rostrum, nasus, myxus)

Yunan dünyasında ellychnium olarak bilinmektedir.

- c) Bezemeli ya da bezemesiz ayna (diskus)
- d) Diskusu çevreleyen bezemeli ya da bezemesiz omuz (margo)
- e) Burnun karşısına yapılan kulp (ansa, manubrium)

Erken dönem örneklerinde açık olan diskus bölümü Roma dönemine kadar kapanmıştır. Diskusta genelde yağı kandile dökmek amacıyla yapılmış olan küçük bir doldurma deliği bulunmaktadır. Bazen bu kısmın bir tıpa ile kapatıldığını yahut küçük bir

²³Henry Beauchamp Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum, London*, 1914, s. 12.

²⁴ Dilek Coşkun, *Konya-Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 11.

²⁵ Wolfgang Radt, *Lampen aus Beleuchtung in der Antike*, AW,17, 1986, s.45.

²⁶ İnanan, a.g.e., s.11.

ikinci delik açıldığı görülmektedir. Açılan bu ikinci delik kandilin hava almasını sağlar ayrıca fitilin ayarlanması açısından da kullanılmaktadır²⁷.

GÖVDE: Latince “Infundibulum” anlamına gelen içerisine yağ konulan, kandile temel formunu veren ve ilk şekillendirilen kısımdır. Daha sonra kandilin diğer bölümleri olan burun, kulp, kaide ve kandilin özelliklerine göre farklı bölümler eklenmektedir.

BURUN: Latince “Nostrum, Nasus” veya “Myxus” anlamına gelmektedir. Kandillerde mutlaka olması gerek fitilin bulunduğu uç kısımdır. Kandiller genelde tek burunlu olmalarına rağmen iki ya da daha fazla olan örneklerde bulunmaktadır. İki burunlu kandiller “Bilychnis” ikiden fazla burunlu olanlar ise “Polymyxus” adını almaktadır²⁸. Burunlar ilk dönemlerde üzerleri açık, basit ve kaba şekilde yapılırken ileriki zamanlarda üzerleri kapatılıp farklı biçimlerde yapılmıştır. Bu formlar çapa, kırlangıçkuyruğu, mızrak ucu, pelikan gagası, emzik burun köprü burun gibi isimler alan değişik şekillerde işlenmiştir²⁹. Hellenistik Dönem sonlarına doğru burnun iki yanına volüt kıvrımları eklenmiştir.

DİSKUS: Latince “Diskus” olan kelime “Disk” anlamından türetilmiştir³⁰. Hellenistik Dönem’ de omuz ile kesin bir çizgiyle ayrılmış olan diskus Roma Dönemi’nde önem kazanmış ve üzerinde süslemeler ve kabartmalar yer almaya başlamıştır³¹. Diskus içerisinde yağ deliğinin yanı sıra küçük hava delikleri de bulunmaktadır.

OMUZ: Erken dönem kandillerinde oluşmamış olan sonraki dönemlerde, kandilin üst kısmının kapanmasıyla ortaya çıkan, Latince “Margo” denilen kısma omuz denilmektedir. Klasik Dönem’ de doldurma deliğine doğru hafifçe eğimli bir hal alan omuz gövdenin bir uzantısı halindedir³². Hellenistik Dönem’de kalıpta üretilen kandillerle beraber doldurma deliğinin ve diskusun etrafını kaplamaktadır³³. Klasik

²⁷ İnanan, a.g.e., s.24.

²⁸ Gülseren Kan Şahin, *Assos Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.8.

²⁹ Dominique Kassab Tezgör, Tahsin Sezer, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu, Cilt 1, Protohistorik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler*, Varia Anatolica VI/2, İstanbul, 1995, s.20.

³⁰ Özcihan, a.g.e., s.10.

³¹ a.yer

³² Bailey a.g.e., 26.

³³ Özcihan, a.g.e., s.10.

Dönem’ de süssüz olan omuzun Hellenistik Dönem ve sonrasında süslendiği görülmektedir.

KULP: Latince“ Ansa, Manubrim” kelimeleri kulp için kullanılmaktadır.³⁴ Dikey, yatay, tutamak biçimli, şerit, halka gibi çeşitleri mevcuttur. Burnun tam karşısına yapılmaktadır. Yatay olarak yapılan formlar genelde Klasik Dönem’ de, iki yivle üç kısma ayrılan dikey kulpların ise Hellenistik Dönem’ de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Efes tipi kandillerde yivli kulp kullanımı oldukça sevilmiştir.

KAİDE: Kaideler çeşitlilik göstermektedir. Düz tabanlı, alçak, yüksek, iç bükey, dış bükey halka ve yarım halka şeklinde olmaktadır. Arkaik ve Klasik Dönem’ de yuvarlak olan kaidenin Hellenistik Dönem ’de hem yuvarlak hem de oval olduğu görülmektedir³⁵. Kaidenin etrafı bir veya iki yivle sınırlandırılmaktadır.

BAŞPARMAK TUTAMAĞI: Çoğunlukla kulpsuz kandillerde görülmektedir. Gövdenin sol yanında yer alan, kandili tutmada kolaylık sağlayan küçük çıkıntıya denilmektedir. İşlevsel açıdan üzerindeki deliklere ip geçirilerek duvara asılmasını da sağlamaktadır.

KULAKÇIK: Kandil gövdesinin ortasında veya her iki yanında bulunan kulak şeklindeki çıkıntılar kandilin kolay taşınmasını sağlamanın yanında dekoratif olarak da kullanılmıştır. Kulakçıkların düğüm, yaprak hatta volüt şeklinde süsleme olarak kandile applike edildikleri görülmektedir.

FİTİL: Yağ haznesinden burnun iç kısmındaki boşluğa kadar uzanan fitil, gövdedeki yağı içine emer ve yakılarak kandilin ışık vermesini sağlamış olmaktadır. Fitiller papirüs, keten, bez, saz, ot, meşe kabuğu, kendir, vb. maddelerden yapılmaktadır³⁶.

3.3.KANDİLİN TARİHÇESİ

Işığın ilk taşınabilir durumu deniz kabukları, hindistan cevizi kabuğu, yumurta kabukları ve çukur taşlar gibi doğadaki nesnelere kullanılmasıyla olmuştur³⁷.

³⁴ ALOVA,1995,s.34.

³⁵ Kassab- Tezgör, Sezer, a.g.e., s.20

³⁶ Walters, a.g.e.,s.395.

³⁷ Kan Şahin, a.g.e., s. 13.

Kandil kullanımının Erken Paleolitik Döneme kadar indiği bilinmektedir³⁸. Bu dönemdeki kandiller taştan yapılmışlardır. İnsanoğlunun yerleşik hayata geçerek üretime başladığı Neolitik Dönem’ de ayaklı geniş kapların ve deniz kabuklarının kandil olarak kullanıldığı bilinmektedir. Deniz kabuğunun içindeki helezon biçimli kısım fitilin yerleştirilmesi için uygundur. Filistin’de deniz kabuğundan yapılmış ve kandil olarak kullanıldığı tespit edilen eşyalar bulunmuştur³⁹. Mısırdaki da pişmiş toprak kandiller kullanıldığını bilmekteyiz. Mezopotamya’ da Sümerlerden itibaren kandil kullanıldığı bilinmektedir. Ur mezarlarında, Babil kabartmalarında ördek şekilli, özel masalar üzerinde kandiller vardır.

Hititler de aydınlanma için kandil kullanmışlardır. “DUG-sasanna” kelimesinin kandil anlamına geldiği düşünülmektedir. Fakat bunu kanıtlayan bir arkeolojik veriye rastlanmamıştır. Kültepe, Alişar ve Achemhöyük’ de bulunmuş üzüm şekilli, asılarak kullanıldıkları anlaşılan kapların, Karahöyük’ de bulunmuş benzerlerindeki yanık izlerinden dolayı kandil olabilecekleri tahmin edilmektedir⁴⁰.

Ege dünyasına baktığımızda Girit’te erken dönemlerde, pişmiş toprak kandillerden ziyade Mısır etkili olduğu düşünülen taştan yapılmış kandillerin yaygın olarak kullanıldığını görmekteyiz. Miken kültüründe de pişmiş toprak kandiller taş kandillere oranla daha azdır. Ayrıca Miken kültüründe az sayıda kandil bulunması aydınlanma için meşale kullanımını akla getirmektedir. Yunanistan ‘da Miken saraylarının yıkılmasından sonra Son Tunç Çağında çanak şekilli kandiller görülmektedir. Bu kandillerin İlk Tunç Çağında Mezopotamya’da ortaya çıktıklarına inanılmaktadır⁴¹. M.Ö. 7. yy. a ait Atina kandilleri de çanak şekillidir. Bunlar, sığ bir tabak şeklinde olup tabak kenarının bir kısmı, fitilin düzgün şekilde durabilmesi amacıyla hafifçe öne doğru çimdiklenmiştir. J.W.Hayes tarafından bu tip kandillere “Saucer Lamps with Pinched Spouts (Cocked Hat Type)”Çimdik ağızlı sosluk biçimli kandiller olarak adlandırılmıştır⁴².

³⁸ Donald Micheal Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, London, 1963, s.17.

³⁹ Çokay, a.g.e., s.15.

⁴⁰ Çokay, a.g.e., s.16.

⁴¹ Kassab-Tezgör, Sezer, a.g.e., s.27.

⁴² John W. Hayes, *Ancient Lamps in The Ontario Museum I, Greek and Roman Clay Lamps*, Toronto 1980, s.4.

Kandile, III. Babil Sülalesi çağında rastlanmaktadır. 32. Kral Nazi-Maruttaş'ın (M.Ö. 1324-1298) Susa'daki tahtı üzerinde bir tanrı ve karşısında hayvan ayaklı sehpa üzerinde bir kandil olduğu görülmektedir.

Erken dönemlerden itibaren pişmiş toprak kandiller elle biçimlendirilmiştir. Fakat çömlekçi çarkının bulunmasıyla çark yapımı kandiller görülmeye başlamıştır ve M.Ö. 6. yy. dan itibaren çarkla kandil yapımı yaygınlaşmıştır. Arkaik Dönemde, Atina, Korinth ve Batı Anadolu'da köprülü burunlu ve boru askı delikli yeni tipler üretilmektedir⁴³. Antik çömlekçiler çanak şeklinde olan kandillerin taşınmaya çok elverişli olmamaları nedeniyle, kandilin gövdesini derinleştirmiş ve üst kısmını kapatmışlardır. Akdeniz ve Karadeniz dünyasının tamamına yayılan bu kandil şekilleri, yerel çömlekçiler tarafından taklit edilmiştir.

M.Ö. 3. yy. dan itibaren kalıpla kandil üretiminin arttığı bilinmektedir. Bu dönemde önemli kandil üretim merkezleri arasında Ephesos ve Knidos yer almaktadır. Aynı dönemde, kalıpla yapılan, hayvan figürlü, insan başlı kandiller Akdeniz bölgelerine yayılmıştır⁴⁴. Knidos tipi kandiller yuvarlak hatlı, konik profilli, büyük, kısa ve çapa şekilli burunlu, küçük, çukur diskusludur⁴⁵. Ephesos'ta bulunmuş diğer kandil tiplerinden farklı özellikleri oldukça belirgin olan bir grup da Ephesos kandilleridir. Walters tarafından "Ephesos Tipi Kandiller" tanımı kullanılmıştır. Ephesos tipi kandillerin ilk örnekleri Anadolu'da M.Ö. erken 2. yy. da üretilen çift konik profilli, kalıplama yerleri keskin, uzun, ince, üzeri düz tablalı ve ok ucu burunlu kandiller olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁶. Sonraki süreçte ise form aynı kalmakla beraber yuvarlak uçlu, düz tablalı burunlu kandiller ikinci temel formu oluşturmaktadır. Uzun zaman boyunca bu iki formun beraber üretildiğini bilmekteyiz. Ephesos tipinin diskusunu çevreleyen çanak görünümündeki kısımları da ayırt edici özellikleridir. İyi pişmiş, sert, gözeneksiz, katkı ve katkı maddesi olmayan hamur da bu tipin önemli özelliklerindedir. Geometrik desenler, bitkisel motifler veya her ikisini bir arada kullanıldığı yeni grupların omuz bölümlerinde bezeme olarak yer aldığı görülmektedir⁴⁷.

⁴³ Kassab- Tezgör, Sezer, a.g.e., s.40.

⁴⁴ Çokay, a.g.e., s.16.

⁴⁵ İnanan, a.g.e., s.18.

⁴⁶ İnanan, a.g.e., s.19

⁴⁷ İnanan, a.g.e., s. 19.

M.Ö. 1- M.S. 1. yy. larda, İtalya’da yeni formlar üretilmektedir. Bu kandillerin burun uçları köşeli ya da yuvarlak yapılmaktadır. Burnun yanlarında volütler vardır. Bazı kandillerde iki veya ikiden fazla burun görülmektedir. Bezemeler çeşitlidir ve kandil üzerinde kabartmalar yer almaya başlar. Fakat kandiller biçimsel ve stil özellikleri açısından oldukça kabadır. Kulp üzerlerinde genellikle üçgen, bazen hilal veya yaprak formu, bazen rölyef bezemeli, kulakçığı andıran ek bir parça yer almaktadır. M.S. 1. yy. ortalarında basık ve yayvan formu oldukça sevilen yeni formlar ortaya çıkar. Herculaneum’ da çok sayıda örneği bulunmuştur ve çoğunda yapımcısının adını taşımaktadır. Bu tip kandiller, M.S. 1-2. yy. da Küçük Asya’da, Mısır, Kıbrıs ve Tarsus’ta, 2. Ve 3. yy. da ise Kuzey Afrika’da görülmektedir.

M.S. 1. yy. ortalarında özellikle Kuzey İtalya’da bronz örneklerden kopya edilerek yapılan kandillerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar “Fabrika Kandilleri” adını alırlar. İtalya’nın kuzeybatısındaki atölyelerde fazlaca üretilirken, imparatorluğun doğusunda ve güneyinde pek tutulmamışlardır. Zaman içerisinde formların bozulduğu görülmektedir. Bu kandillerin İngiltere, Almanya ve Fransa’da kalitesiz örnekleri bulunmuştur.

M.S. 3. yy. da, İtalya’da kandil yapımının azaldığı bilinmektedir. Bunun nedeni olarak ise yağın pahalı ve lüks bir malzeme olması gösterilebilir. Bununla beraber Yunanistan, Küçük Asya ve Kuzey Afrika’da üretimin devam ettiği bilinmektedir.

M.S. 3. ve 4. yy. larda Mısır’da kurbağa formu kandiller görülmektedir. Bu tip kandillerin üst kısımlarında çoğunlukla kurbağa kabartması yer almaktadır. Bu kandillerde palmiye yaprakları ve rozetlerde bezeme unsuru olarak kullanılmışlardır.

4. yy. dan itibaren ortaya çıkan 5. ve 6. yy. da yoğun kullanım gören Afrika kandilleri üzerinde, sıklıkla hıristiyanlık betimleri, haçlar ve monogramlar görülmektedir. Kuzey Afrika ve Yunanistan’da bu tip kandiller yaygındır. 5. ve 6. yy. larda Batı Anadolu’da, büyük bölümü başta Ephesos olmak üzere, Smyrna, Miletos ve Sardes’de üretilmiş hıristiyanlık sembolleri yer alan kaliteli kandiller ortaya çıkmıştır⁴⁸.

M.S. 7. yy. dan sonra mumun yaygınlaşmasına bağlı olarak kandil kullanımında azalma görülmektedir. 861 yılından sonra, kilise envanterlerinde, pişmiş toprak

⁴⁸ Çokay, a.g.e., s.17.

kandillerden ziyade cam kandillerden söz edilmektedir. Bu kandiller için de farklı isimle kullanıldığı görülmektedir: “Kandelal”, “Photagogol”, “Kaniskia”, “Kaniskion”, “Thryailides”, “Krateres”, “Kathistal Kandelal” gibi⁴⁹. Roma dünyasında, pişmiş toprak kandillerin yanı sıra madeni kandillerin de kullanımı yaygın olarak görülmektedir. Bunlarda kullanılan malzeme çoğunlukla demir ve bronzdur. Metal kandillerin üretimindeki zorluklardan dolayı zenginler için üretildikleri düşünülmektedir ve ayrıca dayanıklı olmaları nedeniyle uzun süreli kullanıma yönelik olarak yapılmışlardır⁵⁰.

Metal kandillerin gelişimi ve tarihlenmesi pişmiş toprak kandiller ile paralellik göstermektedir. Buna sebep ise metal kandillerin pişmiş toprak kandiller taklit edilerek yapılmış olmalarıdır. Buna örnek vermek gerekirse; volütlü burunlu olanların M.S. 1.yy. da ortaya çıkması gösterilebilir. Uzun burunlu ve yüksek ayaklı olan bu ağır kandillerin dengesinin bozulmaması amacıyla, genelde hilal biçimli, kıvrık dallı süslerin kulba eklendiğini görmekteyiz. Bizans Döneminde ise, formun değişmediğini fakat kulp üzerine Hıristiyanlıkla ilgili betimler kullanıldığını bilmekteyiz⁵¹.

Genel olarak kandil örnekleri incelendiğinde açıktan kapalıya doğru şekillenen form gelişimi gözlemlenebilmektedir. İlk zamanlar elle biçimlendirilerek fırınlanan kandiller, genelde geniş yağ hazneli, açık çanak görümlü, diskus olarak adlandırılacak belirli bir bölümü bulunmayan, bezemesiz yahut az bezeme barındıran özelliktedir⁵². Arkaik dönemden itibaren çarkta üretilen kandillerin kenarları içe döner ve gövde ile burun da bir köprüyle birbirinden ayrılır. Böylece yağın dışarıya taşması önlenmekte ve fitilin yağ içindeki hareketi engellenerek oluşan dumanın azalması sağlanmıştır. İlerleyen zamanlarda kandillerin omuz bölümleri kapanarak kulp eklendiği görülmektedir. Zaman içerisinde burun kısmının uzaması ile beraber fitil, yağ haznesinden uzakta yanar. Bu sayede gövdenin ısınması ve duman oluşması engellenmiştir. Kandil yapımında döner çark kullanılmasıyla beraber elde şekillendirilen kulpların kandilin gövdesine applike edilmesi artan bir özelliktir. Diskus kısmının gittikçe kapanıp belirginleştiği örnekleri de

⁴⁹ Çokay, a.g.e., s. 17-18.

⁵⁰ Çokay, a.g.e., s.18.

⁵¹ a.yer

⁵² İnanan, a.g.e., s.21.

görebilmekteyiz. Kalıp yapım tekniğiyle kolaylaşan seri üretimde estetik açıdan oldukça önemli olan omuz bezemelerinde gelişme gözlemlenmiştir⁵³.

İslami Dönem’ de de kandil kullanımının olduğu bilinmektedir. Bu dönem kandilleri vazo biçimindedir. Bu şekilde yapılmasının sebebi ise cami gibi büyük ibadethaneleri aydınlatmak için fazla ışık ihtiyacını karşılamak olmalıdır⁵⁴.

3.4.KANDİL YAPIM TEKNİKLERİ

3.4.1.Elde Şekillendirme

Kazılar sonucunda genellikle pişmiş topraktan yapılan kandiller karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bronz, cam, taş, demir, altın gibi malzemelerden yapılmış kandillerde bulunmaktadır. Kandiller yapılırken Antik çağdan itibaren kandil üretiminde üç yöntem kullanılmıştır; elle şekillendirme, çark yapımı ve kalıp yapımıdır. Elle kandil yapımı, erken dönemlerde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olmakla beraber, Hellenistik dönemde de görülmektedir⁵⁵. Bu teknikte yapılan kandiller görsel açıdan çok özenilmeden işlevsellik ön planda tutularak yapılmışlardır. Bu kandiller elle çanak şekli verilerek yapılmakta ve bazen kaba bir burnu ve kulbu bulunmaktadır. Bu kandiller üst kısımları açık kalacak şekilde ve fitilin oturacağı bölüm yanlardan sıkıştırılarak kabaca burun oluşturulmuştur. Bu şekilde yapılan kandillerin en erken örneklerinin İlk Tunç Çağı’nda (M.Ö. 3000-2700) Mezopotamya’da ortaya çıktığı bilinmektedir. Açık çanak görünümü taşıyan bu kandillerde fitil yağın içerisinde serbest olmakta ve yanma nedeniyle aydınlatma işlevi açısından kullanışlı olmadığı için kabın bir kısmı elle düzeltilerek fitilin hareket etmemesi amacıyla bir yuva yapma fikri geliştirilmiştir.

3.4.2.Çarkta Şekillendirme

Orta Tunç Çağından itibaren çarkla kandil yapımı görülmektedir. Bir kandilin çarkla yapıldığını, kaidesinde bulunan ve kandil gövdesinin çarktan alınırken, bir ip ya da tel yardımıyla kesilmesinden dolayı oluşan yay izlerinden anlayabilmekteyiz⁵⁶.

⁵³ İnanan, a.g.e., s.21.

⁵⁴ Özcihan, a.g.e., s.13.

⁵⁵ Kassab-Tezgör, Sezer, a.g.e., s.23.

⁵⁶ Çokay, a.g.e., s.13.

Hellenistik dönemle beraber genelde kalıpla yapılan kandiller tercih edilmiş olsalar da çarkta yapılan kandiller, Arkaik, Klasik ve Hellenistik dönemlerde kullanılmıştır.

Sığ kâse formlu kandillerin çarkta üretilen ilk tiplerinde, atılan bir tabağın veya yayvan bir kâsenin yanlardan içe doğru bükülmesiyle ya da ağız kenarının çimdiklenmesiyle şekil almaktadır.

Kandil, çarkın üzerine yerleştirilir, kaide metal ya da ahşaptan bir alet yardımı ile döndürülerek şekil verilir. Daha sonra bir ip ya da tel yardımıyla çarktan alınan kandilin taban kısmında oluşan izler, kil deri sertliğindeyken düzeltilir. Kaide eklenmek istendiğinde yine kil deri sertliğindeyken, burun ve kulpu eklenmemiş kandil gövdesi, ters biçimde çarka yerleştirilir⁵⁷. Eklenmek istenen kaide, ilave bir kil parçası ve metal ya da ahşap bir alet parçası ile oluşturulmaktadır⁵⁸. Kulp ve burun ise, gövdenin çarktan alınmasından sonra aplike olarak yapılmaktadır. Çarktan alınan kandilin gövdesine burnun yerleştirileceği delik açıldıktan sonra önceden elle şekil verilmiş ve kurumaya bırakılmış burun kandile eklenmektedir. Bu şekilde yapılan kandillerde burun yapımı iki farklı yöntemle yapılmaktadır. Birinci yöntemde gövde kısmının burnu yerleştirileceği bölümüne delik açılır, burun yerleştirilir. Öbür yöntemde ise burun için ayrılmış olan kil kandilin gövdesine yerleştirilir. Fital deliği ve gövde alet yardımıyla delinmektedir. Bir sonraki aşama olarak omuz şekillendirilir ve varsa kulp yine bu yöntemle şekillendirilerek kandile eklenmektedir.

M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda çarkta üretilen birçok kandilin omuz kısmına dik olarak delinmiş şekilde tutamak eklendiği bilinmektedir. Bu eklenen tutamaklar kandil kullanılmadığı zaman asılması amacıyla yapılmıştır.

Çarkta şekillendirilen kandillerin genellikle derin süssüz oldukları görülmektedir. Baskı tekniği ile rölyef yapılan örneklerde mevcuttur. M.Ö. 6.-3. yy' lar arasında yapılan bu kandillerde, kaidesinde yapan kişinin imzasını taşıyan örneklerde bulunmaktadır⁵⁹.

⁵⁷ Kan Şahin, a.g.e., s.28.

⁵⁸ a.yer

⁵⁹ Walters, a.g.e., s.19.

Arkaik Dönem’ den itibaren çarkta üretilen kandillerin kenarları zaman içerisinde içe dönemeye başlamış ve gövde ile burun bir köprü ile birbirinden ayrılmıştır⁶⁰.

3.4.3.Kalıpta Şekillendirme

Kandil yapımında kullanılan üçüncü teknik kalıp yöntemidir. Hellenistik dönemden itibaren kalıpla kandil yapımı en yaygın yöntem olarak kullanılmıştır. Yunanistan’da terracottalar için kullanılan ilk kalıp M.Ö. 6.yy’ın ortalarında görülmüştür. Bu yöntem kandiller için ise M.Ö. 3. yy’ da kullanım görmeye başlamıştır. Kalıpta üretim kandillerin kullanılmasına rağmen çarkta üretimin devam ettiği görülmektedir. Kalıpta üretilen kandillerin ilk örnekleri çarkta şekillendirilen çağdaşlarını andırmaktadır. Kalıpta kandil yapımında iki tür kalıp kullanılmaktadır. Bunlardan ilki *Patric* adındaki “model” olarak tanımlanabilecek kalıp, tam bir kandil formunda kilden elle şekil verilerek ya da ahşaptan kazınarak yapılmıştır⁶¹. Pozitif şekilde hazırlanır, sertleşene kadar pişirilmektedir. Kilden yapıldıysa olabildiğince yüksek seviyede fırınlanmaktadır. Sert bir hal alana kadar pişirilen kalıptan çok sayıda *Matris* çıkarılır. *Matris* denilen kalıplar *patric* adı verilen modelden alınmaktadır. *Matris*, kandilin alt ve üst kısımlarını oluşturacak biçimde, negatif olarak hazırlanmış, pişmiş toprak ya da alçıdan yapılmış olan kalıptır⁶². Orijinal modelin alt yarısına, kalıbın hamur tabakası bastırılır, alt kalıbın üst kenarı, modelin en geniş kısmı ile aynı seyide olmaktadır⁶³. Hamur halindeki kil matrislere elle yayıldıktan sonra kolay çıkması için biraz kuruması beklenir ve daha sonra alt ve üst gövde olmak üzere iki kalıptan çıkarılan gövdeler birleştirilmektedir⁶⁴. Birleşme yerindeki fazlalıklarda bir alet yardımıyla ya da elle temizlenmektedir. Doldurma deliği ve fitil deliği, alt ve üst gövde birleştirildikten sonra veya kalıptan çıkmış olan gövdeler birleştirilmeden önce açılmaktadır. Kulp ise daha sonra yapılmaktadır. Alt ve üst kısım karışmasını önlemek için özel harflerin basıldığı bilinmektedir. Kandil üretiminin seri şekilde üretildiği dönemde bezemesi olmayan birkaç model yapılarak elde edilen kalıpların üzerine yeni motifler işlenerek çoğaltılmışlardır.

⁶⁰ Kassab Tezgör- Sezer, a.g.e., s. 40-45.

⁶¹ Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum I*, s13.

⁶² Çokay, a.g.e., s.13.

⁶³ İnanan, a.g.e., 13.

⁶⁴ Kan Şahin, a.g.e., s. 15.

Kalıpla kandil üretimi yaygınlaştıkça bir endüstri haline gelmesiyle beraber atölyelerin ihtiyacı olan çok sayıda kalıbın karşılanması için kil kalıpların yanında alçı kalıplarda kullanıldığı bilinmektedir. Fakat alçı kalıplar çok dayanıklı olmadıkları için az sayıda örneklerine rastlanmaktadır. Alçı kalıplar fırınlanmadan kullanıldığı için daha kullanışlıdır sadece kurutularak kullanıma hazır hale gelmektedir. Kil kalıbın fırında deforme olma ihtimali vardır fakat alçı kalıpta böyle bir sorun bulunmamaktadır. Kandiller kalıptan çıkarıldıktan sonra astarlanıp fırınlanmaktadır. Kil kalıpların fırınlanma esnasında deformasyon olma ihtimali vardır. Bunun yanında günümüze ulaşan kalıplar kilden yapılmış olanlardır. Bulunan kil kalıpların az olmasının sebebi ise muhtemelen alçı kalıpların daha fazla kullanılmış olmasıdır. Alçı kalıp kullanılmasında sıkıntı ise hava kabarcıkları oluşmasıdır. Eğer kandil üzerinde hava kabarcığı izleri bulunmakta ise, bu kandilin alçı kalıpla yapıldığı söylenebilmektedir⁶⁵. Kandil üretiminde kalıpların birçok kere kullanıldığı bilinmektedir, kendi dönemlerinden daha sonra da kullanılan kalıplar olduğunu, alt kalıpta Hıristiyanlık sembolleri bulunan kandilin üst kısmında Arapça yazılar bulunan örneklerde görebilmekteyiz⁶⁶.

Kandiller kalıptan çıkarıldıktan sonra astarlanır ve daha sonra fırınlanırlar. Astarlama işlemi Klasik Ve Hellenistik dönemlerde daldırma ya da sallama tekniği ile yapılırken, Roma döneminde ise bu şekilde yapılmasının malzeme kaybına neden olduğu düşünülerek astarın elle veya fırça yardımı ile yapılmaya başlandığı görülmektedir⁶⁷. Kandillerin bazen içinin özellikle burun kısımlarının sırlanması, gövde hamurunun ısınan yağı emmesinin önüne geçilmesi için yapılmıştır. Fırça ve daldırma dışında astar ve sırn elle sürüldüğü kandil üzerindeki parmak izlerinden anlaşılabilir. Roma dönemi, muhtemelen seri üretimin sonucu olarak, sırn kalitesinde düşüş görülmektedir. Astarlandıktan sonra pişirilmesi için kandillerin, normal seramik fırınlarının kullanılmasının yanı sıra sadece kandiller için kullanılan fırınlarda vardır. Kandiller fırınlara üst üste tabakalar halinde veya yığınlar halinde yerleştirilmektedir. Bu sebeple, Knidos ve Ephesos kazılarında birbirine yapışmış kandil örneklerine rastlanmaktadır⁶⁸.

⁶⁵ İnanan, a.g.e., s 47.

⁶⁶ Öztürk, a.g.e., s.28.

⁶⁷ Wolfgang Radt, "Lampen aus Beleuchtung in der Antike", AW,17, 1986, s.47.

⁶⁸ Walters, a.g.e., s.406.

Kalıpla kandil yapımının artmasıyla beraber form ve bezemede de çeşitlilik görülmektedir. Bunlar; günlük hayattan mitolojiye, doğa sahnelerinden bitkisel motiflere kadar birçok bezemeyi barındırmaktadır⁶⁹.

M.Ö. 2. yy' ın ikinci yarısından itibaren üreten kişinin ismini simgeleyen harfler yapılmaktadır. Yapan kişinin imzaları ve ticaretle ilgili işaretler her zaman kandilin alt bölümünde bulunmaktadır⁷⁰. Ayrıca kandiller üzerine kandilin sahibini simgeleyen yazılar yanında adak olarak kullanılanlara da çeşitli yazılar yazılmaktadır. Kandil piştikten sonra kazıma yoluyla, alan kişinin isteğine göre yazılmaktadır. Kandili yapan kişinin fikrini ve halka olan mesajını içeren kandile yazılar yazıldığı da bilinmektedir. Buna Sardes' de bulunmuş bir kandilde “iyi ışıklar” dileği yazılmaktadır⁷¹.

Roma Dönemi'nde pişmiş toprak kandillerin yanı sıra bronz ve demirden olan kandillerde görülmektedir. Metal kandiller dayanıklılık açısından tercih edilmelerine rağmen üretiminin zor olması ve pahalıya mal edilmesinden dolayı çoğunlukla zenginler tarafından kullanılmışlardır⁷².

3.5.KANDİL BOYAMA ve FIRINLAMA TEKNİKLERİ

Kandil yapımında kullanılan kil yatakları bölgeden bölgeye değişim göstermekle birlikte Akdeniz dünyasının büyük bölümünde bulunmaktadır⁷³. Fabrika üretimi olarak adlandırılan kandiller farklı bölgelerde aynı tarzda yapılmış olmalarına rağmen değişik görünümlerde olmaktadır. Kil rengi, yumuşaklığı, içinde katkı maddesi olarak bulunan mika zerreciklerin ve taşçıkların olup olmaması, firnisli dekorasyon görünümü gibi faktörler kandilin orijinal yerinin belirlenmesinde oldukça önemlidir⁷⁴. Bu faktörler dışında diğer etkenlerde göz önünde bulundurularak yorumlamalar yapılmalıdır. Kil bünyesinde bulunan bileşenlerin çeşitliliği ve yanma, sıcaklık gibi faktörlerden dolayı meydana gelen doku ve renk özellikleri göz önüne alınmalıdır.

⁶⁹ Radt, a.g.e., s 48.

⁷⁰ Walters, a.g.e., s.423.

⁷¹ George M.A. Hanfmann, "Excavations and Restoration At Sardis-1970", *TAD XIX-1*, 1972, s.178, fig.133.

⁷² Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, London, s.11.

⁷³ Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford, s.14.

⁷⁴ Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford, s.15.

Firnis, kil gibi yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir⁷⁵. Firnis kili daha az geçirgen hale getirerek kandilin gövdesi tarafından yağın emilmesini önlemektedir. Buna benzer amaçla Mısır'daki kandillerde ağaç sakızı suyu kullanıldığı bilinmektedir. Kandillerde ilk firnis kullanımı M.Ö. 7. yy' da sadece iç kısımlarda kullanılmaya başlamıştır. Dış kısımlarda firnis kullanımı M.Ö. 6. yy' ın ortalarında görülmeye başlamıştır⁷⁶. Kandilin tüm bölümleri tam halini aldıktan sonra fırınlama aşamasına geçilmeden önce çeşitli şekillerde firmisleme yapılmaktadır; daldırma, fırça ile sürme veya elle sürme şeklinde olabileceği gibi bu tekniklerin hepsinin birlikte kullanılmasıyla da olabilmektedir. İlk zamanlarda kandilin yüzeyi son derece ince, metalik ve kaliteli firmisle boyanmaktadır fakat Roma Dönemi'ne gelindiğinde seri üretime geçilmesiyle beraber firnis kalitesinde düşüş olduğu görülmüştür ve firnis kaybı olmaması için fırça ile sürülmeye başlamıştır.

Kandildeki firnis tam olarak camlaşmadığı sürece gerçek firnis sayılmamaktadır⁷⁷. Firniste renk farklılığı kandilin fırınlanması ile alakalıdır. Kandil oksidasyonlu (temiz, dumansız) atmosferde fırınlanırsa kırmızı firnis elde edilmektedir. Siyah firnis için ise, ocağa redüksiyon (fırına duman verilmesi) adı verilen yöntem uygulanır⁷⁸. Devetüyü veya pembe renkte kil(hamur) ile siyah renkte firmise sahip olan kandil üç aşamalı fırınlama gerektirmektedir. Kandil ilk olarak oksidasyonlu(dumansız) ortamda fırınlanır. Bu aşamada önemli olan kandilin iyi pişmesidir. Kandil eğer bu aşamada fırından alınırsa, silikatlı kırmızı ya da kahverengi firnis ile devetüyü veya pembe renkli hamur elde edilir. Roma dönemi kandillerinin çoğunun bu aşamada kaldıkları görülmektedir. Sonra ise ıslak yakıt fırına veriler ve bütün hava giriş ve çıkışları kapatılır. Islak yakıttan çıkan duman fırında karbon monoksit ortaya çıkarır ve böylece renk değişimi gerçekleşir. Kil gri renk, firnis silikatlı siyah renk alır. Üçüncü aşamada ise, fırına tekrar kuru yakıt verilerek hava delikleri açılmaktadır. Hava yani oksijen dolan fırın, hamur renginde ve kandilin firmisiz bölümlerinde renk değişimi sağlanmaktadır. İlk aşamada ortaya çıkan pembe veya devetüyü renge dönmektedir. Üçüncü aşamada ise firnis değişmeyerek ikinci aşamadaki siyah rengini korumaktadır. Fırınlanma esnasında

⁷⁵ Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford, s.15.

⁷⁶ Richard M. Howland, *Greek Lamps and their Survivals, The Athenian Agora IV.*, Princeton, 1958, s.5.

⁷⁷ Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford, s.15.

⁷⁸ a.yer

bu üç aşamanın birbirini takip etmesi gerekir ve fırın soğutulmaksızın devam eder. Ayrıca aşamalar arasında ara verilememesi gerekmektedir.

Kandil fırınlarının üst kısmında baca yani hava deliği olan dairesel fırınlama odası ve bunun hemen altında birçok yerden delik açılmış olan fırınlama odasına sıcak hava gazlarının girmesini sağlayan bir ateşleme odası bulunmaktadır⁷⁹. Kandil yapımında normal seramik fırınlarının kullanıldığı gibi kandil için özel fırınlarda kullanılmıştır. Kandil fırınları, fırınlama odasının tepesinde bir hava deliği bulunan kubbe şeklini andırmaktadır. Her fırınlama için kubbe özel olarak kilden yapılmakta ve üretimden sonra kandillerin alınması için yıkılmaktadır. Tepesinde hava deliği bulunan kubbe yapılmadan önce kandiller fırınlama odasına üst üste dizilirlerdi⁸⁰. Üretim merkezlerinde birbirlerine yapışmış halde bulunan kandillerden nasıl dizildiklerini anlamaktayız. Kandiller, aralarında birer boşluk kalacak şekilde ve bir sıra diğer sıranın üzerine denk gelmeyecek şekilde de yerleştirilebilmektedir fakat yer kaybına neden olmaktadır.

Fırınlamada kullanılan yakıt odundur. Isı derecesi fırınlamaya ve yerden yere göre değişmektedir. Genel olarak ise 1000 C° biraz altında bir sıcaklığa sahiptir. Kandillerin fırınlanması 24 saat ve belki de bu sürenin kat bir zamanı gerektirmektedir. Fırındaki sıcaklığın tam doğru ayarlanamaması kazalara sebep olmakta ve hatalı üretimler oluşabilmektedir. Böyle durumlarda kandillerin yapıştığı ve yandığı görülebilmektedir. Fırınlanma esnasında içi içe geçmiş ve şekillerinde bozulmalar meydana gelmiş kandiller görülmektedir⁸¹.

3.6.KANDİL ÜZERİNDEKİ BEZEME, YAZIT VE DAMGALAR

Kalıp yapımının benimsenmesi ile kandiller üzerinde bezemelerin ortaya çıktığı görülür. Bunları gruplara ayırarak özetlemek gerekirse;

- a) Mitolojik figürler, tanrılar, yarı tanrılar, heroslar, efsanevi varlıklar
- b) Kült konulu sahneler, sunaklar ve kurban törenleri

⁷⁹ Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford, s.16.

⁸⁰ Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford, s.16.

⁸¹ John Turtle Wood, *Discoveries at Ephesus: Including the Sites and Remains of the Great Temple of Diana*, Green and Company, 1877, P1.79

- c) Günlük hayat sahneleri, circus sahneleri, gladyatör oyunları, vahşi hayvanlarla olan mücadeleler, akrobasi, avcılık, çiftlik hayatı, ev sahneleri, erotik sahneler, askeri sahneler.
- ç) Mitolojik figürlerin günlük yaşamla ilgili sahnelerde bulunması, Erosların gladyatör dövüşleri ve delphinlere ata biner gibi binmeleri.
- d) Grotesk ve karikatür dünyası, pigmeler
- e) Edebi konular, tilki ve karga masalı, Vergilius'un ekloglarındaki pastoral sahneler.
- f) Tarihi konular; fiçidaki Diogenes, uçuruma düşen Curtius
- g) Hayvanlar âlemi; hayvanlarla zenginleştirilmiş, durağan ya da hareketli sahneler.
- ğ) İnsanlara has hareketler yapan hayvanlar
- h) Bitkiler dünyası; sadece bitkiler ya da hayvanlar ile birlikte, dal veya çelenk şeklinde, yapraklar, sarmaşık, mersin, nar, zeytin, defne
- ı) İnsan eliyle yapılan eşyalar
- i) Gökyüzünde bulunan varlıklar; hilal, yıldızlar
- j) Geometrik bezemeler

Kandiller üzerinde bezemelerin yanı sıra, kandili yapanın, sahibinin, ya da atölyesinin, fabrikasının adının da olabildiği yazıtların bulunduğu görülmektedir. Bu tarz yazıtlara sahip olan kandillere Hellenistik Dönem öncesinde rastlanmamaktadır. En erken döneme tarihlenen Grekçe imza M.Ö.2. yy' a tarihlenen Delos kandillerindedir. En erken Latince imzalı kandil ise M.Ö. 20 civarına tarihlenmektedir⁸². Yazıtların kabartma ya da içe çökük kabartma biçiminde yapıldığı görülmektedir. Kandil henüz boyanmadan ve fırınlanmadan, hamur deri sertliğindeyken harflerin veya yazının sivri bir alet yardımıyla kandile kazınarak uygulandığı da görülmektedir⁸³. Kaideler üzerinde bulunan, atölye ayırımının yapılmasına yardımcı olan imzaların genellikle atölye sahibinin ya da yapan

⁸² William V. Harris, "Roman Terracotta Lamps, The Organisation of an Industry" *JRS*, 70, 1980, s. 126-146, s. 128.

⁸³ İnanan, a.g.e., s.27: Perizweig 1963,fig. 15-16.

ustanın adının birkaç harfinden meydana geldiği görülmektedir. Nadiren görüle de bütün adın yazıldığı kaidelerde mevcuttur. Bunun haricinde imza yerine bir sembol ya da harf olan kaideler olduğu da bilinmektedir. Buna örnek vermek gerekirse; ayak baskı gibi, bir atölyeye ait olmaktan ziyade yaygın olarak kullanım gördüğü M.S. 1.yy 'da Akdeniz bölgesinin kandillerini simgeleyen bir atölye işaret olmuştur. Fabrika kandillerinin üretiminin yaygınlaşması ile görülen bu imzalardan en ünlülerinden biri STOBILUS' tur. Bu kişi, fabrika kandillerinin bulucusu ve muhtemelen de ilk üreticisidir⁸⁴. FORTIS de ünlü yapımcılarından biridir. Roma İmparatorluğu'nda da önemli bir isim olarak karşımıza ROMANESİS çıkmaktadır. Romanesis kandilleri, Knidos' da fazlaca bulunmuştur; üretim merkezinin Knidos ya da Miletos olduğu düşünülmektedir. M.S. 1. yy. sonunda imzalı kandillerin en geniş yayılım alanına sahip oldukları görülmektedir. Yazıtlı kandiller, kandil ticareti için bir ölçü sağlamakla beraber, yerel üreticiler tarafından taklit edildikleri bilinmektedir. Kandil yapımcıları, yeni kalıba ihtiyaç duyduklarında, eski ya da ithal kandillerden kalıp çıkartmaktadırlar⁸⁵.

Kandiller üzerinde, yapımcısının adını ifade eden yazıtların dışında, bazı özel olayları ya da mesajları barındıran yazıtlar da mevcuttur. Bunlara örnek vermek gerekirse; yeni yıl kandillerinin üzerinde "ANNUM NOVUM FAUSTUM FELICEM" yani "Mutlu ve bereketli bir yeni yıl" kalkanı taşımakta olan Nike figürü vardır⁸⁶. Siyasi propaganda amaçlı Augustus için yapılan bazı kandiller üzerinde yazılar da bulunmaktadır; "Ob Cives Servatos(Vatandaşın kurtuluşu için)" yazısı bulunan bir kalkan taşımakta olan Viktoria betimleri, "Victoria Popull Romani-Roma (Halkının zaferi)" ve "Saeculum Aureum Domini(İmparatorun altın yüzyılı)" şeklindeki yazılar yer almaktadır.

Roma ve erken Bizans dönemlerinde, genellikle Roma döneminde, Yunan etkisinden dolayı mitolojinin süslemelerde kendini gösterdiği gözlemlenir. Bu nedenle Yunan mitolojisinden hikâyeler, tanrı ve tanrıçalar ile ilgili süslemeler görülmüştür.

Hristiyanlık ve İslamiyet gibi tek tanrılı dinlerin ortaya çıkması ile birlikte, kandil ışığı Tanrı'nın ışığı gibi düşünülmüş ve bu doğrultuda " İsa'nın ışığı diriltir" vb. sözlerin kandiller üzerine yazıldığı görülmektedir⁸⁷.

⁸⁴ Radt, a.g.e., s.57.

⁸⁵ Çokay, a.g.e., s.20.

⁸⁶ Çokay, a.g.e., s.20.

⁸⁷ Çokay, a.g.e., s.20.

3.7.KANDİL KULLANIM ALANLARI

Kandiller, evlerde, raflarda ya da duvardaki nişlere yerleştirilerek, duvara çakılı askılara ve tavandan sarkan zincirlere asılı olarak, aydınlatma amacı ile kullanımlarının yanı sıra mezarlarda ölü hediyesi, dini törenlerde ise adak için kullanım da gördükleri bilinmektedir.

Antik çağda kandiller bütün sosyal sınıflar tarafından kullanılmışlardır. Varlıklı aileler tarafından günlük hayatta metal kandillerin kullanıldığı görülmekte iken gelir seviyesi daha düşük olan aileler tarafından ise pişmiş toprak kandiller kullanılmaktadır.

Kandiller, Anadolu, İtalya ve Hellas' ta tapınaklara adak olarak verilmektedir ve yakılmaktadır. Charles Newton tarafından Knidos' da Demeter'e adak olarak adanmış kandiller bulunmuştur. Tapınaklardaki adak kandillerine en güzel örnek olarak, Atina Akropolü'nde Erechtheion'a Kallimachos'un adadığı, gece ve gündüz, bütün sene boyunca yanan, yirmi burnu ve hurma ağacı şeklinde kapağı bulunan kandil gösterilebilir⁸⁸.

Kandiller, gündelik yaşam içerisinde, evlerde, yatak odalarında da kullanım alanı bulmuşlardır; fakat ateşin tehlikeli olması sebebi ile çok fazla kullanımı tercih edilmemiştir. Kandillerin cadde ve sokakların aydınlatılması amacı ile ev ve dükkânların dış kısımlarına da konulduğu bilinmektedir. Bu düşüncüyü sağlamlaştıran örnek ise, Pompei kazılarında caddeye bakan evlerden birinin kapısının yanındaki nişin iç kısmında kandil bulunmasıdır⁸⁹. Pompei 'de Via dell' Abundanza'daki kapıların üstünde ve tezgahlarda, 500 m. uzunluğunda bir alanda, yaklaşık olarak 285 kandil ve 576 m. uzunluğundaki ikinci caddede de, 132 dükkanda 396 kandil bulunmuştur⁹⁰. M.S. 350 yılında Alexandria ve Antiokheia' da dükkan kapılarının ve ev girişlerinin üzerindeki çok sayıdaki kandille caddeler aydınlatılmaktadır. Ephesos' da Arkadian Caddesi'nde bulunan ve M.S. 4. yy. a tarihlenen yazıttan anlaşılacağı üzere; 600 m. uzunluğunda olan portikonun her iki tarafında 50 adet Kandelai parlamaktadır⁹¹. Bizans Dönemi'nde, M.S.

⁸⁸ Coşkun, a.g.e., s.12.

⁸⁹ Radt, a.g.e., s.42.

⁹⁰ Çokay, a.g.e., s.22.

⁹¹ Radt, a.g.e., s. 42-43.

437 yılından sonra Konstantinopolis' iki yönlü caddesinin de aydınlatma araçları ile donatıldığı bilinmektedir⁹².

Hamamlarda da aydınlatma amacı ile kandillerin kullanıldığını, antik yazarlardan ve Pompei' de Forum Hamamındaki kazılarda bulunan 1000 tane kandilden anlayabilmekteyiz. Hamamların öğleden geceye kadar açık olmalarından dolayı yapay aydınlatma araçlarına ihtiyaç duyulmuş olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında kandillerin gece çalışmaları esnasında kullanıldığı gibi gece saatlerinde yapılan *symposionlar* esnasında da kandillerin aydınlatmasından yararlanıldığı bilinmektedir.

Kandillerin caddelerde ve evlerde aydınlatma amacı ile kullanımlarının yanı sıra, bazen eski bir gelenek olarak, ev temellerine konuldukları da görülmektedir. İsrail'deki Gezer kazılarında, kapı girişlerinin altına çömlerle birlikte kandiller de konulduğu görülmüştür.

Antik dönem için oldukça öneme sahip olan madencilik sektöründe de kullanılan kandillerin, maden işçilerinin, madende çalışmaları esnasında etrafi aydınlatmalarını sağlamak amacıyla alınlarına bağlandıkları bilinmektedir. Maden ocaklarında ışık ihtiyacını gidermek için nişlerin içine konularak veya tavana asılarak kullanım görmüşlerdir.

Roma halkı tarafından, üzerinde mutlu bir yıl dileği içeren yazıt olan özel kandiller birbirlerine yeni yıl hediyesi olarak verilmektedir. İşlevsel olarak önemli olan kandillerin sembolik açıdan da anlamları vardır; inanişâ göre söndürülmemesi mutluluğu simgelemektedir.

Pausanias'a göre Pharae Agorası'nda biliciye başvurulmadan önce yakılan tunç kandiller mevcuttur⁹³. Yeni bir bebek dünyaya geldiğinde, alt kısımlarında farklı farklı isimler yazılı olan kandiller yakılmakta ve bu kandillerden hangisi daha uzun süre yanarsa, bebeğe o isim verilmektedir⁹⁴.

Kandiller, Yunan tiyatrolarında gece sırasında oynanan oyunların gösterimi için de kullanılmaktadır. Caligula ve Domitianus döneminde gladyatör oyunlarının ve

⁹² Çokay 1996, s.22 (Oxford, 1992, s.1228)

⁹³ Pausanias, *Descriptio Graeciae*, (ed. T.E. Page), Londra, 1960, VII, 22, 2.

⁹⁴ Forbes, a.g.e., s.156.

tiyatroların kandiller sayesinde aydınlandığı bilinmektedir. Latin yazarlardan edinilen bilgilere göre zafer gibi halk şenliklerinde aydınlatma amacı ile kandil kullanımı bilinmektedir. Dini şölenlerde de kandillerin yakılması bir gelenek haline gelmiştir. Kandiller Cleopatra tarafından Julius Caesar'ın zaferinde, Nero'nun dönüşünde vb. durumlarda kullanıldıkları bilinmektedir. Roma Dönemi'nde tiyatrolarda da kandil kullanımını Parion'daki çalışmalarda bulunan kandil örneğinden anlayabilmekteyiz⁹⁵.

Bütün bu kullanımlarının yanı sıra kandiller, kült törenlerinde, mezar ve altarlarda kullanım alanı bulmuşlardır. Adak olarak sunuldukları görülmektedir. Mezar hediyesi olarak ölen kişinin mezarına kandil bırakılması da eski bir geleneğin devamıdır. Bu kullanımın Roma hakimiyetinde de oldukça önemli bir gelenek olarak devam etmiştir. Mezarlarda bulunan kandiller ölen kişinin kullandığı ve ölümden sonraki hayatta da kullanması için konulmuş olabilir bunun haricinde mezarlarda bulunmuş olan kandillerin büyük bir kısmının hiç kullanılmamış veya bir kere yakılmış olması bu kandillerin tören sırasında çevreyi aydınlatmak için kullanıldığı ihtimalini vermektedir. Bir diğer fikir ise, ölümün karanlık ve soğukluğuna karşı kandilin ışık vermesi gibi sembolik bir ifadesi olduğu da düşünülebilir. Roma'da ölmüş birisinin evinin kapısına kandil konulması oldukça yaygın bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır⁹⁶.

Genel olarak kandiller aydınlatma, adak ve mezar hediyesi olarak üç temel amaç için kullanılmaktadır. Cenaze törenleri ve mezar için özel üretilmiş kandiller olduğunu bazı kandiller üzerindeki yazılardan anlayabilmekteyiz fakat aynı tip kandillerin farklı amaçlar için kullanılabildiğini bilmekteyiz.

Roma halkının bir kandili oldukça uygun fiyata alabildikleri tahmin edilmektedir. Pompeii'de bulunan Erken İmparatorluk dönemine ait olan kandiller bir as değerindedir. Bu fiyat artık öyle çok genelleşmişti ki, Pompeii'de “bir as” büyük olasılıkla “bir kandil” anlamına gelmektedir⁹⁷.

⁹⁵ Cevat Başaran, "Parion Tiyatrosunu Aydınlatan Kandil", *Aktüel Arkeoloji*, (sayı 26), Mart –Nisan 2012, ss.94-95.

⁹⁶ August Hug, *Lucerna, RE XIII-2*, Stuttgart, 1927, 1586.

⁹⁷ Harris, a.g.e. , s.134.

3.8.KANDİL TAŞIYICILARI

Kandiller genellikle duvara veya herhangi bir yere asılı şekilde kullanılmışlardır. Antik kaynaklar ve arkeolojik kazılardan edinilen bilgiler ışığında kandilleri taşıyan çeşitli taşıyıcılar bulunduğunu bilmekteyiz.

3.8.1. Candelabrum

Candelabrum, kandilin içine yerleştirildiği sığ bir tabak ve onu zeminden yükselten bir ayaktan oluşan iki çeşit tipi mevcuttur. Bunlardan ilki duvara asılarak, diğeri de üzerine kandil asılarak kullanılan dik duran candelabrumdur.

1.tip “duvar aydınlatıcıları”olarak isimlendirilmektedir ve ilk örnekleri M.Ö. 14. yüzyıla tarihlenmektedir⁹⁸. Bu tip Ön Asya, Mısır ve Kıbrıs’da, Genç Bronz Çağ’da görülmektedir ve dönemin sonuna kadar kullanılmıştır.

2. tip ise Yeni Babil mühürlerinde önünde duran rahip olduğu düşünülen bir figürle betimlendiğinden dolayı M.Ö. 1. binde dini bir araç olarak kullanım gördüğünü düşündürmektedir. Urartu Uygarlığı’ndaki Rusa yazıtlarında “*Tanasi*”, Menua yazıtlarında “*Dasusi*” adını alan candelabrumlar Urartu’da genellikle ayakları boğa şeklinde bir tripod ve insan şeklinde bir gövde mevcuttur. Gövdedeki sığ bir tabak içine kandil yerleştirilerek kullanılmıştır. Bacaklar arasındaki düz kısma, koruma amaçlı olduğu düşünülen, yatan aslanlar ya da karışık hayvanlar konulmuştur. Yunan candelabrumları ise bir tutamak ile ona bağlı olan küçük kâselerden oluşmaktadır. Yunanistan’da çok fazla Candelabrum bulunmamıştır ve var olanların da Etrüsk ’den ithal edildiği düşünülmektedir. Roma ve Etrüsk candelabrumları seri üretim ürünüdür, bronzdan yapılarak kendi dönemlerinin sanat zevkini göstermektedir. Plinius’dan edinilen bilgiye göre, Aigina’da kandil taşıyıcılarının üst kısımları, Tarentum’da ise alt kısımlarının yapıldığı bilinmektedir. Bundan dolayı candelabrum üretimi bu iki bölgeye paylaştırılmıştır⁹⁹.

Roma Dönemi’nde masif candelabrumlar da bulunmaktadır. Yekpare mermer bloklardan yapılan bu candelabrumlar hareket ettirilmesi zor olduğundan tapınaklarda, zengin kişilerin evlerinde ve festivallerde kullanım alanı bulmuşlardır. Bunlara

⁹⁸ Bodgan Rutkowski, “Griechische Kandelaber”,JdI 94, 1979, s.189.

⁹⁹ Çokay, a.g.e., s.25.

“Lampadarium” denilmektedir. Gövde bir sütun şeklinde olup, kandiller ince zincirler yardımı ile candelabrumun baş kısmına asılmaktadır. Bizans Dönemi’nde de mum ya da kandil taşımak için kullanılan candelabrumlar bulunmaktadır. Bunlar yazıtlarda “Dodekaphotla” “Manoualla”, “Ovellskolyknial”, “Stataraal”, “Lamnai”, “Kosmetaritzia”, “Polycandela”, “Palamai”, “Stephanital”, “Khorol”, “Abenai”, “Alysidia”, “Bastagia”, “Kremastaria” ve “Dracondaria” olarak geçmektedir.

3.8.2. Lykhnoukhoi

Homeros Odyseia’da Alkinoos’un sarayını betimlerken, “Heykeller dikilmişti güzel ayaklıklar üstüne, yanan چراğlar tutuyordu ellerinde altından delikanlılar, konaktaki şölenleri aydınlatmak için geceleri” dizelerini söylemiştir¹⁰⁰. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, Lykhnoukhoi’ in yani elinde mum veya meşale taşıyan heykellerin gece saatlerinde organize edilen symposionlarda ve görkemli konaklarda çevreyi aydınlatmak amacıyla kullanımı Homeros döneminden beri görülmektedir.

Arkaik Dönem’e ait, bugün British Museum’da bulunan, meşale taşıyan kadın heykelinin büyük olasılıkla ilk Lykhnoukhoi örneklerinden biri olduğu düşünülmektedir. Bu heykel yaklaşık olarak 40 cm. yüksekliğinde ve pişmiş toprak malzeme kullanılarak yapılmıştır. Büyük ihtimalle bir tanrıça betimi olduğu düşünülen bu heykelin elinde meşale ya da mum taşıması için yapılmış olan bir açıklık mevcuttur¹⁰¹.

Pompei evlerini süsleyen heykellerin çoğu lykhnoukhoi idi. Pompei’ de Via dell Abundanza bir evin atriumunda yer alan heykelde olduğu gibi birçok heykelin duruş şekli ve ellerdeki boşluk bizlere meşale ya da kandil taşıdığı izlenimini vermektedir.

Athenaios Karanos’un düğününü şu şekilde anlatır; “*Şölen devam ederken, mekânı çevreleyen beyaz ibrişimden perdeler çekiliyordu. Bunlar çekilince duvarlar gizli bir mekanizma ile açılıyorlardı ve meşaleler görünüyordu. Birçok figür vardı. Pan, Hermes, genç figürler ve meşaleleri gümüşten ellerinde tutuyorlardı*”¹⁰².

Lykhnoukhoiler, evlerin bahçelerinde büyük olasılıkla yüksek kaideler üzerinde durmaktadır. Bu heykellerin amacı sadece triklinium(yemek odası) aydınlatmak değil

¹⁰⁰ Hom.Od. VII, s.100.

¹⁰¹Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum I*, s.218.

¹⁰² Athen IV,130 a.

heykeldeki gösteriş, güzellik ve ışık gölge oyunları ile sanatsal yönlü dekoratif bir araç olarak kullanılarak zenginlik göstergesi olmuştur.

3.8.3. Laterna

Antik Çağ'da "*Laterna, Lanterna, Lampter, Lykhounosi Phanos, Hypnos*" gibi isimlerle anılan M.Ö. 8. yy. da ortaya çıktıkları düşünülen günümüz fenerleri ile bağdaştırılabilecek olan bir aydınlatma aracıdır. Bizans Döneminde ise "*Phanaria*" denilmektedir. "*Laternarius*" laterna yapımıcısı ve laternayı taşıyan kişi anlamlarına gelmektedir. Romalıların laternayı Yunanlılar vasıtası ile öğrendikleri bilinmektedir.

İçindeki mumu veya kandili yağmurdan ve rüzgârdan korumak için yapılan laterna pencerelerinin ilk malzemesi boynuz olmuştur daha sonra ise parşömen(*Derma*), gerilmiş idrar torbası(*Versica*) ve yağlı ketenbezi kullanılmıştır. M.S. 7.yy. dan sonra ise cam pencereler görülmeye başlamıştır. Malzemenin ısıya ve rutubete karşı dirençli olması çok önemlidir.

Hellenistik dönem öncesi, laternalar, Güney İtalya vazolarından anlayabildiğimize göre, form bakımından bir kovayı anımsatmaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru daralan, altta küçük ayakları bulunan ve üst tarafta büyük kulpları olan bir form olarak karşımıza çıkar. Arkaik Dönem' den Hellenistik Dönem'e kadar konik biçimde olan laternalar, Roma İmparatorluk Dönemi'nden itibaren silindirik forma sahip laternaların kullanımının arttığı görülmektedir. Geç dönemlerde bronzdan yapılmış laternalar görülmeye başlar. Bunlar, bronz bir kaide üzerine, bronz çubuklar aracılığı ile bağlanmış gövde bölümünden meydana gelmektedir. Alt ve üst kısım arasındaki bağlantı ince kemik plaka vasıtası ile sağlanmaktadır. Alt kısmın orta bölümünde, ayrıca ilave edilmiş olan silindirik bir yakma alanı yer almaktadır. Yağ deposu işlevi gören bu kısımda bir fitil ve fitil taşıyıcısı bulunmaktadır. Laternaların kapalı mekanlarda üç zincir kullanılarak tavana asıldıkları bilinmektedir.

Bizans Dönemi'nde de laterna kullanımı vardır. *Phanaria*'nın açık havada ve törenlerde kullanılmasından dolayı daha gösterişli malzeme kullanıldığı görüşü savunulmaktadır¹⁰³.

¹⁰³ Laskarina Bouras, "Byzantine Lighting Devices", *JÖB* 32,3,1982, ss..479-491.

Laternaların genellikle caddelerde kullanıldığı bilinmektedir. Geceleri yolculuk edenlerin, caddelerin aydınlatılması tamamen gerçekleştirilmeden önce yollarını kendilerinin aydınlatmaları gerekmektedir. Bu amaçla kullanımını, laterna içinde kandil taşıyarak, efendisinin yolunu aydınlatan köle çocuk betimlerinden, vazo resimlerinden ve pişmiş toprak figürinlerden anlayabilmekteyiz. Cadde aydınlatmalarının yaygınlaşmaya başlamasıyla beraber laternalar dükkânların kapılarına asılarak kullanılmışlardır. Gemilerde de kullanıldığı bilinen laternalar, gemilerin burun ve kıç taraflarına konumlandırılarak, gece saatlerinde aydınlatma ve haberleşme sağladığı düşünülmektedir.

Laterna yapımcıları yani *Lanternarius* mezar taşlarındaki artış bizlere Erken Roma Dönemi'nde laterna yapımının yoğunlaştığı ihtimalini sağlamlaştırmaktadır.

Laternaların gelişmiş formu ise deniz fenerleridir. “*Pharos*” kelimesi “*Phos- Işık*” ve “*Orasis- Görmek*” kelimelerinden türetilmiştir ve Fener anlamına gelmektedir. Liman aydınlatmalarında kullanılan ve tarihteki en erken fener örneği Aleksandria' nın Pharos'u dur. Bunun yanı sıra kent sikkeleri üzerindeki betimlerden, Rhodos, Ravenna, Brindisium ve Laodikeia'da da fener kullanıldığını öğrenebilmekteyiz¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Forbes, a.g.e., s.182.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA DÖNEMİ KANDİL ÖZELLİKLERİ

Roma Dönemine tarihlenen kandillerin form olarak bütün türlerini bünyesinde barındıran British Museum' da çalışmalar yapan Walters tarafından Roma Dönemi kandilleri ağız formlarına göre 4 grup olarak sınıflandırmıştır¹⁰⁵.

1.ROMA DÖNEMİ KANDİL FORM ÖZELLİKLERİ

Ağızları küt köşeli uçlu olanlar: Tek ağızlı olan bu kandillerde genellikle kulp bulunmamaktadır. Süsleme özelliklerine bakıldığında, Gladyatör oyunlarının işlenmesine oldukça çok rastlanmaktadır. Tiberius dönemine kadar görülen bu kandil formu Fink tarafından Class II olarak ele alırken; D.Dressel ise, daha gelişmiş ağıza sahip tiplerle Class II arasındaki bir geçiş formu olduğunu söylemektedir.

Ağızları dairevi ve çift volütlü olanlar: Çoğunluğu tek ağızlı olan bu kandillerde az da olsa iki ağızlı örneklere rastlanmaktadır. Mısır örneklerinde sık rastlanmaktadır. Kulplarının ay, yaprak ve üçgen şekillerinde olduğu görülmektedir. Form yapılarından dolayı diskus kısmı süsleme açısından oldukça çeşitli konulara yer verilecek şekildedir. M.S. I. yy' a tarihlendirilen bu kandiller, Fink tarafından Class I olarak tanımlanmaktadır.

Ağız çevresinde yüksek kenar çerçevesine sahip olanlar: Bu gruba dahil edilen kandillerin çoğunda kulp mevcut olmamakla birlikte kulp görevini gören çıkıntılar yanlarda yer almaktadır. En belirgin özelliği ise, merkez kısmının çukur bir şekilde olmasıdır. Figürler pek yapılmamıştır çok az örnekte diskusta masklar vardır. Bir diğer önemli özelliği ise, kaide kısmında çömlekçinin adının yazılı olmasıdır. Büyük olasılıkla bronz kandillerden kopya edilen zarif bir forma sahip olan bu kandiller Fink tarafından Class III olarak ele alınmıştır. İmparatorluğun ilk yüzyıllarına tarihlenmektedir.

Küçük ve yuvarlak ağızlı olanlar: Bu gruptaki kandillerde ise, küçük ve yuvarlak olan ağız, kenar çerçevesi önünde kaba bir çıkıntı oluşturmuştur. Yarım daire ya da kalp şeklinde olan ağızın alt kısmına enine çizgiler bazen de daireler yapıldığı görülmektedir. Kalp, çelenk ve başka süs motifleri ile çevrelenmiş olan örnekler geç döneme

¹⁰⁵ Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, s.23-26.

tariflenmektedir. Bu gruba dâhil olan İtalyan örneklerin kulp olurken Yunan örneklerinde kulp bulunmamaktadır. Bu grupta yer alan kandiller M.S. III.-IV. yy' a tarihlenmektedir.

2. ROMA DÖNEMİ KANDİL DEKORATİF ÖZELLİKLERİ

Roma kandillerinin diskusu hazneye doğru konkav(iç bükey) bir şekildedir. Yakıt hazneye aktarıldığında iç bükey olan diskusun sayesinde hava lambanın içinde kalmaktadır. Diğer tarafında ise, ağız kısmını fitilin kapatmasından dolayı havanın çıkmasına olanak sağlayacak bir alan bulunmamaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı küçük bir hava deliği açılması gerekmiştir. Erken dönem örneklerinde hava delikleri azdır ve genişlikleri fazladır. Kandil yapımında gelişmişlik düzeyi arttıkça hava delikleri fazlalaşmıştır. Roma dönemi kandillerinde ağız kısmına yakın bir yerde küçük bir delik daha bulunmaktadır, bunun amacı ise fitil iğnesi içindir.

Roma Döneminde sık görülen kulp tipolojisine bakıldığında düz tutamak ve halka şeklinde olan kulplar kullanılmaktadır. Halka şeklinde olan kulplarda 2,3 veya 5 tane yiv olduğu görülmektedir. Hellenistik Döneme kıyasla biraz yükseltilmiş olan kaide kısmında, kazıma ya da baskı tekniği ile yapılmış olan imzalar Roma Döneminde görülmektedir. Buradaki imzalar kandillerin üretim yerleri ve tarihleri hakkında bilgi edinmemize yardımcı olmaktadır. Kaidelerde imzaların yanı sıra yaprak motifleri, nokta bezekleri ve iç içe daireler olan baskılarda olabilmektedir. Başarılı kandil yapımcılarının, adları geniş bölgelere yayılmaktadır ve bunu iki nedenle açıklayabilmekteyiz; birincisi atölyelerin sistemli bir şekilde organize olmasından dolayı geniş alanlara yayılmış olabileceğidir, ikincisi ise, kullanım hakkı olmayan kişiler tarafından bu isimlerin kullanılmış olabileceğidir. Kandil alıcıları arttıkça, kandil üretiminde daha fazla işçi ve zanaatkâra ihtiyaç duyulmuştur. Fazla özen gerektirmeyen işler; kil kalıpların hazırlanması gibi, tecrübesi pek olmayan işçiler tarafından yapılmaktadır. Kandillere talep arttıkça başarılı ustalar üretimde ilerleme sağlamak amacıyla dekorasyon ve hamur kalitesine yönelik faaliyet göstermişlerdir¹⁰⁶.

İmzalı Roma kandilleri dağıtımı 4 kategoriye ayrılmaktadır;

¹⁰⁶ Arja Karivieri, *The Athenian Lamp Industry in Late Antiquity*, Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens, Vol. V, 1996, s.272.

1-Yerel dağıtım: şehir olarak oldukça sınırlı bölgelerde sayıca pek fazla olmayan imzalıdır.

2-Bölgesel Dağıtım: aynı bölgedeki birkaç şehirde bulunmuş imzalar

3-İtalya'dan Galya ve Almanya'ya ve Danub vilayetlerine tüm Firmalampen dağıtımı

4-Akdeniz'in iki kıyısında bulunmuş imzalar (3.ve 4. Kategoriler kısmen birbirini kapsamaktadır)¹⁰⁷.

Roma endüstrisi en parlak dönemine Augustus çağında ulaşmıştır. Bu dönemde yapılmış olan kandiller zariflik ve dekorasyon özellikleri bakımından dikkat çekici özelliktedirler. Flaviuslar zamanında ise, kap-kacakların genelinde kalitede düşüş ve taklit olduğu gözlemlenmiştir. Sanatsal açıdan bu düşüş Traian döneminde de devam etmiştir fakat Hadrian çağında hareketlenmeye başlamıştır, 2. yy. sonunda tamamıyla ortadan kalkmıştır¹⁰⁸. 3. yy. da Roma imparatorluğundaki savaşlardan dolayı kandil üretimi negatif olarak etkilenmiştir. Bunun yansıması olarak, Geç Roma ve Erken Hristiyanlık dönemi boyunca formlarda farklılıklarla beraber çok iyi olmayan taklitlerin yapımı sürmüştür.

Roma dönemi kandillerin dekoratif özelliklerine bakıldığında ise, kandiller üzerinde Grek mitolojilerinden ve Roma günlük yaşantısından sahnelerin yer aldığı bezemelerin yapıldığını görebilmekteyiz. Konulara bakıldığında; Mitolojik figürler, tanrılar, eroslar, kült konuları, kurban törenleri, günlük hayat sahneleri, gladyatör oyunları, askeri sahneler, hayvan mücadeleleri, tarihi, edebi sahneler, bitkiler ve geometrik bezemelerin yer aldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra farklı sanat dallarından esinlenen örneklerde mevcuttur. Heykel ya da duvar rölyeflerinde görülen konularında kandillere bezeme olarak yapıldığı görülmektedir.

Roma dönemi kandillerini diskus dekorasyonu bakımından iki şekilde incelemek mümkün olabilmektedir; ilki geniş dekorasyona sahip olan diskus çevresi ve küçük diskusu bulunanlardır. Diğer grup ise, diskusun üzerinin figürlerle bezendiği ve diskustan yivlerle ayrılmış fakat dekore olamamış diskus çevresi bulunduran

¹⁰⁷ İnanan, a.g.e., s.57.

¹⁰⁸ Coşkun, a.g.e., s.21.

örneklerdir¹⁰⁹. Roma dönemindeki kandillerin konkav özellikte olmasından dolayı ve büyük doldurma delikleri nedeniyle figürlerin deliğin sağ ve sol kısımlarına iki grup halinde yapıldığı görülmektedir. Yine bu sebepten dolayı doldurma deliğinin etrafında da yapılabilmektedir.

Bu dönemde yapılmış olan erken örneklerde volütler, ağız ile diskus çerçevesinin bağlantısını sağlamaktadır. Diskus çerçevesinin genişlemesi ile ağız kısmı, sanki diskus çerçevesi üstüne çıkmış ve sanki buradan çıkıyor gibi bir görünüm kazanmıştır. Volütlü kandillerin M.S. 1. yy' ın 2.ve 3. çeyreklerine tarihlendiği bilinmektedir. Bu döneme yaprak, hilal, üçgen şeklinde olan kulp tipolojisi hâkimdir.

M.S. 1. yy sonlarında kandil formu gelişmiş ve üretimdeki artışın yanında öneminin arttığı da gözlemlenmiştir. Nero devri ve sonrasında devam eden isyanlar sonucunda rölyefli kandillerin yapıldığı atölyelerin zarar görmesi beraberinde, halkın ihtiyacı olan kandillerin karşılanması için daha sade ve seri üretimi gerektirmiştir. Bütün sanat dallarında olduğu gibi toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi durumundan etkilenen kandiller gelişimleri bu doğrultuda sergilemişlerdir. İmparatorluğun yükseliş dönemlerinde biçim ve bezeme zenginliği, iç sorunların ve savaşların yaşandığı dönemlerde korunamamıştır.

Geç Roma dönemi kandillerin diskus dekorasyonuna bakıldığında:

- a) Düz diskusa sahip olanlar.
- b) Şua motifi ile süslenen diskuslarda ise, motifin düz, kıvrık ve uçlar ikiye ayrılmış olarak yapılmaktadır.
- c) Rozet motifi ile süslenmiş olan diskuslarda, rozet motifinin çiçek yaprağı veya büyük rozetin içinde küçük rozetler olarak yapıldığı görülmektedir. Rozetler omuz kısmına simetrik olarak yerleştirilmiştir.
- d) Figürlü diskusu bulunanlar.

¹⁰⁹ Oscar Broneer, *Terracotta Lamps*, Corinth Vol. IV, Part II, Cambridge,1930, s.33.

e) Putperest işaretleri ve Hristiyanlık sembolleri barındıran diskus bezemeleri. Geç Roma ve Erken Hristiyanlık Dönemi'nde sanatkarların pagan kültür mitolojisi ve yeni din ile ilgili eksik bilgilerinden kaynaklı yeni işaretler ile eski motifler bir arada kullanılmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnsan yaşamında en önemli gereksinimlerden biri aydınlatmadır. Aydınlatmanın karşılanmasında kandilin yeri oldukça büyüktür. İlk örnekleri daha çok işlevsel amaçlı olup, zaman içerisinde süsleme ve form açısından sanatsal bir objeye dönüşmüştür. Ev içlerinde nişlerde veya tavana asılı bir şekilde kullanılan kandillerin kullanım alanlarının da genişlediği görülmektedir. Kandilin süsleme, biçim özellikleri ilerledikçe ve yapılırken kullanılan malzemenin çeşidine göre maliyetinde artış olmuştur. Böylece kullanım amacının yanı sıra ortamda estetik açıdan bir statü göstergesi olmaya başlamıştır. İlk elle ve çark ile yapılan kandillerin kalıp yapımı ile yapılması beraberinde ihracat sektörünü oluşturmuştur.

Roma uygarlığı Yunan, Etrüsk ve Hellenistik kültürlerinin etkisiyle siyasi, bilim, mimari ve sanatsal açıdan oldukça yüksek seviyeye ulaşmıştır. Hakimiyet alanlarını genişletmeleri kendilerini sanat alanında da geliştirmelerinde etkili olmuştur. Sanat dallarının hepsinde görülen bu etki kandillerde de kendini göstermiştir.

İlk olarak çalışmamızda insanoğlunun ateşi kontrol altına alması ile aydınlatmanın nasıl ve hangi araçlar ile karşılandığından bahsetmek istedik. Meşale, mum ve kandil gelişimi hakkında bilgi verilerek, ışığın zaman içerisinde nasıl bir serüveni olduğunu görebildik. Sonra ise konumuzu oluşturan kandil nedir? Bölümleri nelerdir? Nasıl şekillendirilir? Zaman içerisindeki gelişimi nasıldır? Kullanım alanları nerelerdir? Nasıl taşınırlar? Gibi soruların cevaplarını vermek için araştırmalar yaparak, cevaplar doğrultusunda genel bilgilere ulaştık. Bu bilgiler ışığında Roma döneminde nasıl bir noktada olduğunu kavrayabildik.

Kandil biçimsel özelliklerinin yanı sıra üzerinde yer alan figürler, sahneler, bezemeler, damgalar sayesinde tarihi birçok bilgiyi de bizlere sunmaktadır. Dönemin siyasi hayatı veya tarihi bir olayı hakkında bir ipucu niteliği taşıyabilmektedir.

Çalışmamız kapsamında Malatya Müzesi'nde bulunan 53 kandil bu bilgiler doğrultusunda incelenerek ilk önce tanımlayıcı özellikleri ve ölçüleri verildi. Sonrasında ise, betimlemesi yapıp, benzer örnekler ile karşılaştırılıp tarihlendirilmesi gerçekleştirildi. Bu kıyaslamalar esnasında biçimsel özellikleri, bezeme unsurları, figür olup olmaması, burun biçimleri, gövde formları, kullanılan malzeme gibi birçok ölçüt

bakımından değerlendirmesi yapılmıştır. İncelediğimiz kandillerin tarih aralığı M.S. 1.-7. yūzyıldır. Bir tanesi hariç hepsi pişmiş topraktan yapılmıştır. Sadece bir kandil bronzdandır. Genel űzellikler ve her birinin kendine has űzellikleri doğrultusunda katalog çalışması gerçekleştirilmiştir.

Kat. No. 1- 4: Diskoid forma sahip olan bu kandiller ufak boyutlarda sade bezemesiz olarak yapılmıřlardır. Kandillerimiz içerisinde erken űrnekler olarak deęerlendirilen bu kandillerde bezeme bulunmamaktadır. Kat No. 1 ve 2’de kūuk tutamak kulp bulunurken Kat No 3 ve 4’de kulp mevcut deęildir. Bu kandillerde gűvdeye yakın oval burun dikkat çekmektedir. Kat No 3’de yođun is olduđu gűrūlmektedir. M.S. 1-2. yūzyıl civarlarına tarihlendirilmektedir.

Kat No 5-6-7: Bu kandillerin belirgin űzelliđi űne dođru uzayan U burunlarıdır. Bu kandilleri Broneer Tip 25 ve Bailey Tip Grup i olarak ele almaktadır. Kat No 5 fincan kulba sahip, diskus kısmı bir çember ile sınırlandırılmıř ve diskus içinde geniřçe bir kırık mevcuttur. Omuz kısmında ise yođun tahribat ve ařınmadan dolayı net olmayan bitkisel bezeme tarzı bir sūsleme olduđu gűzlemlenmektedir. Kat No 6 da bezeme yoktur, sadedir. Oldukça ufak bir yađ deliđi vardır. Fital deliđi kenarında kırık bulunmaktadır. Kat No 7 ise, Omuz kısmında 6 sıra nokta bezeme ile çevrelenerek sūslenmiřtir. Burun kısmın yarından itibaren kırıktır. Kaide kısmında da geometrik ve nokta bezemelerin hakim olduđu gűrūlmektedir. Bu formdaki kandiller her ne kadar Anadolu’da Yunanistan ve Mısır’da gűrūlse de asıl űretim yeri olan İtalya’da űretilmektedir. Tūm bu kořullar ve űzellikler dikkate alındıđında Broneer’in de gűrūřū olan M.S.1. yūzyılın ikinci yarısından itibaren M.S. 2. yūzyıl civarına tarihlendirilmesinden yola çıkararak M.S.1-2. yūzyıl civarına tarihlendirdik.

Kat 8 : Alt kısım ve űst kısım ayrı bir řekilde kalıpta yapılarak řekil verilir. űstten gűrūnūřū disk biçimindedir, dar bir omuza sahip olan bu kandillerde genellikle omuz kısmından diskusa geçiř yerinde iki ya da űç sıra olarak yapılmıř olan yivler yer almaktadır. Omuzdan alt gűvdeye keskin bir profil ile geçiř sađlanmaktadır. Bu kandillerin yūkselikleri fazla deęildir. Bu kandillerin belirgin űzelliđi ise, ok ucu řeklinde olan burnun iki volūtle gűvdeye birleřmesidir. Būyūk çođunlukla diskusta bir tane doldurma deliđi yer almaktadır. Diskusta bulunan bezemeye gűre yeri

değişebilmektedir. M.S. 1. Yüzyıllarda görülen bu kandillerin geç örneklerine M.S. 2. yüzyılda rastlanır.(Loeschcke TİP Ib)

Kat 14-22 : Bu tip kandiller Bailey tarafından Mısır bölümünde “ kurbağa tip ” olarak adlandırılır. Oval forma sahip olan bu kandiller kalıpta yapılmışlardır. Diskus bölümü bulunmayan bu kandillerin çoğunluğunda bezemelerin omuza yapıldığı görülmektedir. Bezemeler genellikle iç içe geçmiş yivlerden oluşan dört yapraklı rozet ve noktalardır. Bu forma sahip kandillerde, elimizdeki örnekler doğrultusunda kulpların omuz üzerinde küçük çıkıntılar şeklinde yapıldığını görebilmekteyiz. Bu kandillerin benzer örneklerini Erzurum ve Konya – Ereğli müzelerinde görebilmekteyiz. M.S. 3-4. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Kat 23-32 : Bu kandiller geniş yağ deliğine ve henüz daha hamur ıslakken el ile sıkılarak biçimlendirildiği düşünülen kulplara sahiptir. Orta bölümde yer alan geniş yağ deliğine sahip olan hafifçe eğimli omuzları vardır. Badem biçimi formunda gövdeye sahiptirler. Öne doğru uzayan oval biçimli burun bu tip kandillerin en ayırt edici özellikleridir. Bu kandillerimizin hiç birisinde yağ oluğu bulunmamaktadır. Kat. No. 23’de geniş yağ deliğinin çevresinden omuz kısmına kadar çember içerisinde şua bezemesi yapıldığı görülmektedir. Kat. No 24’de ise, bezeme yer almamakla birlikte hafifçe yağ deliğinin etrafında bir yükseklik görülmektedir. Kat. No. 25, 26, 27,30 ve 32 ‘de geniş yağ deliğinin biraz ilerisinden başlayarak tek sıra yapılmış olan bir çember ile çerçeve içiresine alınmış şekilde şua motifi ile süslendiği görülmektedir. Kat. No. 25’de bezemenin bitimi ile burun arasında kalan kısımda iki yarım daire yiv Kat. No. 27’de bir kısmı aşınmış bitkisel bezeme tarzında bir süsleme mevcuttur. Kat. No. 30’da da geometrik ve haç motifi öne doğru uzayan buruna doğru yapılmıştır. Ayrıca yağ deliği etrafı diğer örneklerle göre daha yüksektir. Omuzda bir çember içerisinde şua bezeme olan bu kandiller 1968 yılında Kuzey Levant’da bulunan ve J. Eisenberg tarafından British Museum’a verilen kandiller içerisinde yer alan örneklerle benzemektedir¹¹⁰. Bu modern kopyalar olarak tanımlanan kandiller Bailey tarafından Dobbins’in Tip 17 ve 24 olarak ve Loeschcke’in de Tip VIII kategorisindeki Suriye (Antiochene) ile bağlantılı kandiller ile değerlendirmiştir. Bu

¹¹⁰ Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum 3, Roman Provincial Lamp*, s.448, Q3474.Q3475.

kandillerin benzer örnekleri Konya- Ereğli Mersin- Donuktaş, Karaman ve Şanlıurfa'daki örnekleri doğrultusunda M.S. 4. 5. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

Kat No 33-35 : İncelenen Kat. No. 33, 34 ve 35 numaralı kandiller, Howland tarafından Type XVI Variants, Broneer tarafından ise, Type IX olarak isimlendirilmişlerdir. Bu kandillerin benzer örneklerine British Museum, Tarsus Arkeoloji Müzesi ve Erzurum Müzesi'nde rastlayabilmekteyiz. Bu kandillerin en belirgin özellikleri; küt, kısa ve geniş yuvarlak burunlarıdır.

Kat. No. 33'de karından şişkin dairevi gövde ve geniş yağ deliğinden sonra diskusun etrafının kabartma şeklinde yapılmış bir çember ile çevrelendiğini görmekteyiz. Ucu iki yana çekik şekilde dışa doğru yapılmış olan kulpta hafif çatlak vardır. Genişçe bezemesi olmayan bir omuzu bulunmaktadır. Kat. No. 34 ve 35 numaralı kandillerde aynı form özelliklerine sahip olmakla birlikte 34 numaralı olan kandilde farklı olarak diskusu çevreleyen kabartma çember içerisinde bitişik olarak nokta kabartma bezeme çevrelemiştir. Kulp kısmında da nokta bezeme ile süsleme yapılmıştır. Fitol deliği ile burun birleşim yeri oldukça kaba ve kalın bir boğum oluşturmuştur. Bu kandillerin başta burun ve kulp özellikleri dikkate alınıp incelendiğinde benzer örnekler ile karşılaştırıldığında M.S. 5.-6. yüzyıllara tarihlendirilmesi yapılmıştır¹¹¹. Kat. No. 36: Bu tip kandillerde diskus yoktur ve diskus yerine bu örneğimizde çok net olmamakla birlikte hafif bir şekilde yağ deliği ile burun arasında kanal olduğu görülmektedir. Kalıpta şekillendirilen bu kandilin geniş yağ deliği vardır ve oval forma sahip gövdesi bulunmaktadır. Kulp kısımlarının omuzun üzerinde tutamak şeklinde yapıldığı görülmektedir. Loeschcke tip VIII 'e giren bu kandil Konya-Ereğli ve Tarsus Donuktaş' da bulunan benzer örneklerinden dolayı M.S. 5. yüzyıl civarına tarihlenmektedir.

Kat No 37-53 : Bu kandillerin belirleyici özellikleri; öne doğru uzayan sivri burun, hafif eğimli omuzları olması ve bunun yanı sıra diskus yerine yağ deliğini çevreleyen ve fitil deliğine kadar yağ oluklarının kanal oluşturmasıdır. Kulplarının ise genellikle yağ deliğine yakın bir şekilde henüz hamur ıslakken el ile biçimlendirilerek basitçe yapıldığı

¹¹¹Richard M. Howland, *Greek Lamps and Their Survivals*,33. Res.103- Bailey, A Catalogue of the Lamps in the British Museum III.

dikkat çekmektedir. Yağ oluğunun yapılış amacına değinmek gerekirse yağ doldurulurken taşma ihtimali olan yağın bu kanallar sayesinde dışarıya akması engellenerek yeniden yağ haznesine dolmasını sağlamaktır. Kat. No. 38 hariç, diğerlerinde yağ deliğinin etrafında ağız kısmı yükseltilerek yüksek kabartma şeklinde bir çember oluşturmuştur. Kat. No. 37, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 ve 51 numaralı kandillerde kulbun iki yanından kanal çizgisinin dış kısmından çevreleyecek şekilde şua bezemesi yer almaktadır. Kat. No. 38'de arka arkaya iki sıra çerçeve içinde şua bezeme yapıldığı görülmektedir. Kat. No. 39,46, 47,49 ve 50'de ikinci bir çizgi ile şua bezeme çerçeve içine alınmıştır. Kat. No. 39'da yağ deliği ile fitil deliği arasında kanal içinde V şeklini andıran bezeme, 47'de haç motifi 48'de aşınmadan dolayı net olmayan geometrik bezeme, 49'da bitkisel bezeme ve 50'de ise haç motifi yer almaktadır. Bu kandillerimiz halka kaidelidir. Kat. No. 52-53'de kanal içerisinde yağ deliği ile fitil deliği arasında kalan bölümde yatay olarak yapılmış palmiye bezemesi ve Y şekillerinde bezemeler yer almaktadır. Tarsus Donuktaş kazılarında benzer örnekleri bulunmaktadır. Kaidelerinin bazılarında haç, güneş çarkı ve içi içe geçmiş yivlerden oluşan bezemeler yer almaktadır. Bu özellikler dikkate alındığında M.S. 5.-7. yüzyıl Geç Roma kandilleri olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Bu kandillerimiz ile benzer özelliklere sahip kandiller Broneer Tıp XXXIII ve Dobbins Tıp 17-24 olarak ele alınmıştır¹¹².

Bünyesinde birçok uygarlık ve kültürün eserlerini barındıran Malatya Müzesi kandil koleksiyonu bakımından da oldukça geniştir. Bu çalışmamız müzede bulunan kandillerin, bulunduğu coğrafya ve çevre bölgeler ile olan iletişimleri hakkında bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. Geçmiş uygarlıkları anlamak için her bir tarihi buluntunun ne kadar önemli olduğunu bizlere bir kez daha hatırlatmıştır.

¹¹² Broneer, a.g.e., s.29, Res 1512.

KAYNAKLAR

AKÇADAĞ Gökür, “Malatya Malatya Şehir Adı ve Şehrin Tarihi Süreçleri “, *Akra Kültür ve Edebiyat Dergisi* 2016(S.9),s.185.

ARAR A.*Konya Arkeoloji Müzesi ’ndeki Roma Dönemine Ait Rölyefli Kandiller*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995.

ATASOY S., “Haluk Perk Koleksiyonu’ndan Bronz Kandiller”, *Tuliya I*, İstanbul 2005.

BAILEY Donald Michael., “Lamps in the Victoria and Albert Museum”, *Op Ath 6*, 1963, 1–83.

BAILEY Donald Micheal,*Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford 1972, 17.

BAİLEY Donald Michael,A *Catalogue of the Lamps in the British Museum I. Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*, Londra 1975.

BARIN Gürol, *Aydın ve Milet Müzesi ’ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandiller*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995.

BOARDMAN John. - HAYES “Excavations at Tocra 1963-1965, the Archaic Deposits, II”, *BSA Suppl 10*, Oxford 1966, 235.

BOURAS L.’’ Byzantine Lighting Devices’’ *JÖB* 32, 3, 479-491

BOVON Anne, *Lampes D’Argos*, École Française D’Athènes Études Péloponnésienes V, Paris 1966.

BRONEER Oscar, *Terracotta Lamps Corinth Results of Excavations*, IV(2), Cambridge 1930.

BRONEER Oscar, *Terracotta Lamps, Isthmia Vol. III*, Princeton, New Jersey 1977.

CİVELEK Aynur, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

ÇOKAY Sedef, *Antik Çağda Aydınlanma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

ÇOKAY S. Şebnem, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2000.

COŞKUN Dilek *Konya-Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya:Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

DOBBINS J. J., *Terracotta Lamps of the Roman Province of Syria*, Vol I-II, University of Michigan 1979.

DURUTÜRK Begüm, *İonia Bölgesinde Roma Dönemi Pagan Sembollü Kandiller*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2010.

FORBES Robert. J., *Studies in Ancient Technology*, Cilt. VI. Leiden, 1958, 119-138.

HARRISON Richard J., *The Beaker Folk* (Ancient Peoples & Places), 1980.

GÖZGÖR Bedriye, *Malatya Müzesinde Bulunan Matara Biçimli Kapların Özgün Seramik Yüzeylerde Yorumlanması*,(Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010,

HAYES John W, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum I*, Greek and Roman Clay Lamps, Toronto 1980.

HILLARY J. Deighton, *Eski Atina Yaşantısında Bir Gün*, Homer Kitapevi, İstanbul 2002,

HERODOTOS, *Herodot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen) Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2002, II 62, 130, 133 ve IV. 135.

HOMEROS, *İlyada* (Çev. A. Erhat- A. Kadir), İstanbul, 1993.

HOWLAND R. M., *Greek Lamps and their Survivals, The Athenian Agora IV*, Princeton 1958, 72.

İNANAN Filiz, *İzmir-Tire-Bergama ve Ödemiş Müzelerindeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir:Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

KAN ŞAHİN Gülseren, *Assos Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2008

KASSAB , D. – Sezer, T., *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu I, Protohistorik, Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönemler*, İstanbul 1995.

KINAL Firuzan, “Kaunos Adak Lambaları”, *Belleten XXXIII*, Ankara 1960, 113-117.

KNELL D., “Ancient Pottery Lamps”, *Antique Collecting IV*, Roma 2004, ss.57-72.

LOESCHKE Siegfried, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesen*, Zürich 1919.

MEMİŞ Ekrem, *Eskiçağ Türkiye Tarihi(En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Çizgi yayınları, 2007.

METİN Hüseyin, *Kibyra Kandilleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

NEUBERGER Albert, *Die Technic des Altertums*, Leipzig 1977.

ÖZ Cüneyt, *Silifke Müzesinde bulunan Pişmiş Toprak Kandiller*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

ÖZKÖNÜ Yaprak, *Sagalassos'un Kalıp Yapımı Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

ÖZTÜRK Nurettin, *Kyzikos Kandilleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

PERLZWEİG Judith, “Lamps of the Roman Period First to Seventh Century After Christ”, *The Athenian Agora Vol. 7*, New Jersey 1961.

PERLZWEIG Judith “Lamps of the Roman Period”, *The Athenaian Agora VII*, Princeton 1961.

PLINIUS, *Naturalis Historia*, ed. T. E. Page, Loeb Classical Library, Londra 1960.

RADT Wolfgang, “Lampen und Beleuchtung in der *Antike*”, *Antike Welt 17 Jahrgang*, Heft 1, 1986, 42-58.

WALTERS, Henry Beauchamp, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, Londra, 1914.

WALTERS, Henry Beauchamp, *Roman Lamps, History and Ancient Pottery*, (Vol II), Londra 1905, 39.

EKLER

EK 1.KATALOG

Katalog No	:1	Çizim No	: 1	Resim No	: 1
Müze Envanter No	: 3309				
Buluntu Yeri	: Bilinmiyor				
Müzeeye Geliş Şekli	: Satın Alma				
Müzeeye Geliş Tarihi	:1972				
Müzedeki Yeri	: Depo 1				
Uzunluk	: 7,2 cm				
Genişlik	: 5,2 cm				
Yükseklik	: 2,2 cm				
Kaide Çapı	: 2,5 cm				
Diskus Çapı	: 3,2 cm				
Malzeme	: Pişmiş Toprak				
Teknik	: Kalıp Yapımı				
Hamur	: 5YR 7/4 pink, kalker katkılı				
Astar	: Açık Kahverengi				
Betimleme	: Diskoid forma sahip kandil. Orta kısımda yer alan yukarıya doğru yükseltilmiş dairesel formda yağ deliği bulunmaktadır. Omuzda küçük tutamak kulpludur. Öne doğru çıkıntı yaparak yukarıya doğru yükselen burun, hazne ağızlı yuvarlak fitil deliği vardır. Düz kaidelidir.				
Durumu	: Sağlamdır.				
Tarihlendirme	:M.S. 1. yüzyıl				
Karşılaştırma	: Bailey 1988, P. 125, Q 3338				

Katalog No : 2

Çizim No : 2

Resim No : 2

Müze Envanter No : 3371

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 6,8 cm

Genişlik : 5,2 cm

Yükseklik : 2,1 cm

Kaide Çapı : 2,6 cm

Diskus Çapı : 2,9 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 7/4 pink, kalker katkılı

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Diskoid forma sahip kandil. Orta kısımda yer alan dairesel yağ deliğinin kenarları hafif yükseltilmiştir. Diskus kısmı bir çember ile çevrelenmiştir. Omuz kısmında küçük tutamak kulpludur. Öne doğru ve hafifçe yukarıya yükselmiş şekilde yuvarlak fitil deliği olan buruna sahiptir. Düz kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır. Burun kısmında kullanımdan dolayı is izleri görülmektedir.

Tarihlendirme : M.S.1.-2. yüzyıl

Karşılaştırma : Bailey 1988, P.49, Q 2155

Saraçoğlu 1997, Kat. 11

Baydur 1989, Res.21

Coşkun 2007, Res. 24

Katalog No	: 3	Çizim No	:3	Resim No	: 3
Müze Envanter No	: 3647				
Buluntu Yeri	: Bilinmiyor.				
Müzeye Geliş Şekli	: Satın Alma				
Müzeye Geliş Tarihi	: 1973				
Müzedeki Yeri	: Depo 1				
Uzunluk	: 6,8 cm				
Genişlik	: 5,9 cm				
Yükseklik	: 2,4 cm				
Kaide Çapı	: 3,2 cm				
Diskus Çapı	: 2,9 cm				
Malzeme	: Pişmiş Toprak				
Teknik	: Kalıp Yapımı				
Hamur	: 5YR 6/8 yellowish, kalker katkılı, sert kil.				
Astar	: Devetüyü renkli				
Betimleme	: Oval forma sahip kandil. Ortada yer alan genişçe yağ deliği bulunmaktadır. Kulp bulunmamaktadır. Hafif öne çıkıntı yapmış olan oval burun yuvarlak fitil deliğine sahiptir. İs izleri vardır. Düz kaidelidir.				
Durumu	: Yağ deliğinde aşınma ve hafif kırıklıklar mevcuttur.				
Tarihlendirme	: M.S. 1-2.yüzyıl				
Karşılaştırma	: Bailey 1988, P. 125, Q 3338				

Katalog No : 4
Müze Envanter No : 2014/54
Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Çizim No : 4 **Resim No** : 4

Müze Geliş Şekli : Satın Alma
Müze Geliş Tarihi : 07.04.2014

Müzedeki Yeri : Depo 3

Uzunluk : 5,6 cm

Genişlik : 4,4 cm

Yükseklik : 1,7 cm

Kaide Çapı : 3 cm

Diskus Çapı : __- Yağ deliği çapı: 2,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/8reddish yellow, kalker katkılı, ince tanecikli

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Yuvarlak yağ deliği bulunmaktadır. Kulpsuzdur. Hafif öne doğru uzayan buruna sahiptir. Fıtıl deliği kare kesitlidir. Düz kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 1-2. yüzyıl

Karşılaştırma : Bailey 1988, P. 125, Q 3338

Katalog No : 5 **Çizim No** : 5 **Resim No** : 5

Müze Envanter No : 1832

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Ank. And. Müz.

Müze Geliş Tarihi : 1970

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 10,1 cm

Genişlik : 6,2 cm

Yükseklik : 4,2 cm

Kaide Çapı : 3,5 cm

Diskus Çapı : 4,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker katkılı, sert kil.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Oval formlu, kesik konik hazneli kandil. İçbükey diskus çember şekliyle sınırlandırılmıştır. Hafif eğimli omuzda bitkisel bezeme izleri görülmektedir. Omuzdan tabana doğru inen dışa taşmış vaziyette fincan kulp formunda kulp yer almaktadır. Diskus içerisinde kırık yağ deliği vardır. Yuvarlak burun üzeri yarım volütlü, fitil deliği kısmı kırıktır. Düz kaidelidir.

Durumu : Burun ve yağ deliği kısımlarında kırık var ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başları.

Karşılaştırma : Bailey 1988, Pl. 36, Q1949

Broneer 1977, Pl. 10, Fig. 463

Katalog No	: 6	Çizim No	: 6	Resim No	: 6
Müze Envanter No	: 3747				
Buluntu Yeri	: Bilinmiyor				
Müzeye Geliş Şekli	: Satın Alma				
Müzeye Geliş Tarihi	: 1974				
Müzedeki Yeri	: Depo 1				
Uzunluk	: 9,7 cm				
Genişlik	: 6,8 cm				
Yükseklik	: 4,6 cm				
Kaide Çapı	: 3,1 cm				
Diskus Çapı	: 3,2 cm				
Malzeme	: Pişmiş Toprak				
Teknik	: Kalıp Yapımı				
Hamur	: 7,5YR 7/3 pink, kalker katkılı, kil içermektedir.				
Astar	: Devetüyü renkli				
Betitleme	: Oval forma sahip kandil. Yuvarlak, küçük yağ deliği bulunmaktadır. Geniş bir diskusa sahiptir. Dar omuz bezemesizdir. Fincan kulp bulunmaktadır. Hafif öne doğru uzayan oval burnun, küçük fitil deliği vardır. Düz kaidelidir.				
Durumu	: Fitol deliğinin bir kısmı kırık ve eksik. Gövdenin alt kısmı restorasyon görmüştür.				
Tarihlendirme	: M.S. 1. yüzyıl.				
Karşılaştırma	: Perlzweig 1961, Pl. 6, Fig.168 Bailey 1980, Pl. 102, Q3052 Toprak 2018, Res. 2				

Katalog No	: 7	Çizim No	: 7	Resim No	: 7
Müze Envanter No	: 3874				
Buluntu Yeri	: Bilinmiyor.				
Müzeye Geliş Şekli	: Satın Alma				
Müzeye Geliş Tarihi	: 1975				
Müzedeki Yeri	: Depo 1				
Uzunluk	: 8,8 cm				
Genişlik	: 6 cm				
Yükseklik	: 3,9 cm				
Kaide Çapı	: 2,8 cm				
Diskus Çapı	: 3,1 cm				
Malzeme	: Pişmiş Toprak				
Teknik	: Kalıp Yapımı				
Hamur	: 7,5YR 7/3 pink, kalker ve mika katkılı.				
Astar	: Koyu Kahverengi				
Betimleme	: Oval bir forma sahip kandil. Orta kısımda yer alan küçük yağ deliğinin etrafı kuşak içinde nokta bezeme ile çevrelenmiştir. Daha sonra hafif içbükey diskus ve omuz kısmı 6 sıra nokta bezeme ile kaplanmıştır. İnce, dar ve küçük buruna sahiptir. Kaide kısmı nokta ve daireler ile oldukça süslü yapılmıştır.				
Durumu	: Fital deliği ve kulp kısmı kırık ve eksik.				
Tarihlendirme	: M.S. 2. yüzyıl.				
Karşılaştırma	: Metin 2012, Res. 210-214 Broneer Pl. 27, Fig. 638. Toprak 2018, Res. 4. Özcihan 2018, Lev. 111, 112, 113, 114, 115, 116				

Katalog No : 8 **Çizim No** : 8 **Resim No** : 8

Müze Envanter No : 8486

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 31.05.1990

Müzedeki Yeri : Depo 2

Uzunluk : 9,3 cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 1,6 cm

Kaide Çapı : 3,3 cm

Diskus Çapı : 6,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 2,5YR 4/8 red, kalker ve mika katkılı

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Gövde dairesel formlu olup, gövde iç bükey diskus içerisinde iç içe geçmiş şekilde çemberler olduğu görülmektedir. Diskus kısmında yüksek kabartma tekniği ve hayvan üslubu kullanılarak yapılmış yan profilden aslan betimi yer almaktadır. Kulpsuzdur. Omuz kısmı dar işlenmiştir. Volütlü üçgen burunludur. Kandilin burun kısmına yakın ve simetrik şekilde yapılmış olan yağ deliği mevcuttur. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 2. yy. civarı.

Karşılaştırma : Hayes 1980, s.73, P37, Res. 298

Bailey 1988, s.295, Q2414

Loeschcke 1919, Tafeln III, no. 448

Katalog No : 9

Çizim No : 9

Resim No : 9

Müze Envanter No : 1831

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Ank. And. Müz.

Müze Geliş Tarihi : 1970

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 5,6 cm

Yükseklik : 2,3 cm

Kaide Çapı : 3,3 cm

Diskus Çapı : 4,6 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 4/4 reddish brown, kalker katkılı, kil içermektedir.

Astar : Kiremit renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Kulpsuzdur. Diskus kısmı üç tane yiv ile çevrelenmiştir Diskus kısmında koşar vaziyette aslan betimi yer almaktadır. Diskusta simetrik olmayan küçük yağ deliği mevcuttur. Omuz kısmı oldukça dardır. Öne doğru çok geniş açığa sahip olmayan volütlü yuvarlak burun oval fitil deliklidir. Halka kaidelidir.

Durumu : Burun ucunda ve gövdede kırık var ve eksik. Restore edilmiştir.

Tarihlendirme : M.S. 1.yüzyıl civarı

Karşılaştırma : Loeschcke Type I

Bailey 1988: 233, Pl 33, Q 1807

Katalog No : 10

Çizim No: 10

Resim No: 10

Müze Envanter No : 1833

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Ank. And. Müz.

Müze Geliş Tarihi : 1970

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,1 cm

Genişlik : 5,6 cm

Yükseklik : 2,2 cm

Kaide Çapı : 3,1 cm

Diskus Çapı : 4,8 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker katkılı, sert kil içermekte.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Gövde oval formda ve orta kısımda yer alan yağ deliğine doğru açılı bir şekilde çukurlaşmıştır. Kulpsuzdur. Diskus kısmında rüzgârgülünü andıran çizgisel kabartma bezeme çember ile sınırlandırılmıştır. Ortada küçük yuvarlak simetrik yağ deliği vardır. Volütlü yuvarlak burun oval fitil deliğine sahiptir. Düz kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır. Dökülmeler mevcuttur.

Tarihlendirme : M.S. 1. yüzyıl civarına tarihlenmektedir.

Karşılaştırma : Loeschcke Type IV

Bailey 1988: 302, Pl 63, Q2374

Katalog No : 11

Çizim No : 11 **Resim No** : 11

Müze Envanter No : 3965

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 16,8cm

Genişlik : 7,5 cm

Yükseklik : 2,1 cm-Kuyruk yük.5,2cm

Kaide Çapı : 4,5 cm

Diskus Çapı : 5,2 cm

Malzeme : Bronz

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : —

Betimleme : Oval formda gövde ve orta kısımda yer alan yağ deliğinin etrafı aralıklı üç sıra ikişer yivle çevrelenmiştir. Süslü bir kulp kullanılması dikkat çekmektedir. Volütlü, oval buruna sahiptir. Yuvarlak fitil deliği bulunmaktadır. Halka kaide mevcuttur.

Durumu : Kaide ve gövde kısımlarında kırık var ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 1. yüzyıl civarına tarihlenmektedir.

Karşılaştırma : Loeschcke Type I

Bailey 1988: 233, Pl. 33, Q 1897

Katalog No : 12

Çizim No : 12 **Resim No** : 12

Müze Envanter No : 8600

Buluntu Yeri : Battalgazi

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 16.10.1990

Müzedeki Yeri : Depo 2

Uzunluk : 10,1 cm

Genişlik : 10,2 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : 6,8 cm

Diskus Çapı : _ Yağ deliği çapı:3,8 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5 YR4/4 Kahverengi, kalker katkılı, sert kil içermektedir.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Basık yuvarlak gövdeli, yuvarlak ağızlı yağ deliğinden boyuna doğru dikey kulpludur. Geniş ve yükselti yapılarak yağın akışını önlemek amacı ile çıkıntı yapmış yağ deliği görülmektedir. Gövdesinde emzik şeklinde beş tane fitil deliği bulunmaktadır. Fitol deliklerinden itibaren öne doğru uzayan geniş burunlara sahiptir. Halka kaidelidir

Durumu : Fitol deliklerinden ikisi kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 1.yüzyıl

Karşılaştırma : Metin 2012, Res. K102

Katalog No : 13

Çizim No : 13

Resim No : 13

Müze Envanter No : 1875

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Ank. Ark. Müz.

Müze Geliş Tarihi : 1970

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 11,5 cm

Genişlik : 10,5 cm

Yükseklik : 5,4 cm

Kaide Çapı : 3,7 cm

Diskus Çapı : - ,Yağ Deliği Çapı: 0,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker katkılı, sert killi

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Dairesel gövdeye sahip kandil. Düz omuzdan bitkisel kulp yukarıya doğru kalkık bir biçimde yapılmıştır. Diskusun ortasında küçük yağ deliği ve etrafında bitkisel rozet yer almaktadır. Bezeme bulunmayan bir omuza sahip kandilin öne doğru uzayan oval dört burnu bulunmaktadır. Yuvarlak fitil deliklerine sahiptir. Kaide kısmında aşınmadan dolayı net bir kaniya varılamamaktadır.

Durumu : Alt tabanında aşınma vardır.

Tarihlendirme : M.S. 1. Yüzyıl sonu- 2. yüzyıl başları.

Karşılaştırma : Metin 2012, Res. K102

Katalog No : 14

Çizim No : 14

Resim No : 14

Müze Envanter No : 3310

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 5,8 cm

Yükseklik : 2,9 cm

Kaide Çapı : 2,5 cm

Diskus Çapı : Yağ deliği çapı 2,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, kalker katkılı, kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafını çevreleyen aşınmış bezemeler yer almaktadır. Tutamak kulpludur. Yuvarlak fitil deliği olan kısa, oval burunludur. Düz kaidelidir.

Durumu : Burun ucunda çok hafif aşınma var.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 24, 25, 26

Hayes 1980, Res. 530,531

Perlzweig 196, Pl 42, Res 2654, 2659

Bailey 1988, Pl 49, Q2155-Pl 138, Q3472, Q3473

Katalog No : 15

Çizim No : 15 **Resim No** : 15

Müze Envanter No : 3383

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,7 cm

Genişlik : 5,8 cm

Yükseklik : 2,4 cm

Kaide Çapı : 2,7 cm

Diskus Çapı : 3,5 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 7/6 reddish yellow, kalker ve kil katkılı

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafını nokta şeklinde bezemeler bir çember ile çevrelemiştir. En dış kısımda da çoğu aşınmış çizgisel bezeme yer almaktadır. Tutamak kulpludur. Öne doğru hafif uzamış yuvarlak uçlu, kısa burunludur. Düz kaidelidir.

Durumu : Kulpta hafif kırık var.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P.49, Q 2155

Baydur 1989, Res.21

Hayes 1980, Res. 530,531

Katalog No : 16

Çizim No : 16

Resim No : 16

Müze Envanter No : 3719

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1974

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 6,1 cm

Yükseklik : 2,5 cm

Kaide Çapı : 2,4 cm

Diskus Çapı : 2,9 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 2,5YR 4/8 red, kalker ve mika katkılı, kil içermektedir.

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Ortada yer alan dairesel geniş yağ deliği bulunmaktadır. Yağ deliğinin etrafında iç içe geçmiş vaziyette hafif belli olan yivlerden meydana gelen bezeme vardır. Tutamak kulpludur. Öne doğru hafif uzamış yuvarlak uçlu kısa burunludur. Düz kaidelidir.

Durumu : Diskus ve burun kısmı ilk katmanda kırık var ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 4-5. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 24, 25, 26

Bailey 1988, Pl 49, Q2155-Pl 138, Q3472, Q3473

Hayes 1980, Res. 530, 531

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2654, 2659

Katalog No : 17

Çizim No : 17

Resim No : 17

Müze Envanter No : 3358

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,5 cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 2,6 cm

Kaide Çapı : 2,2 cm

Diskus Çapı : Yağ deliği: 2,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 7/6 reddish yellow, kalker ve mika katkılı, kil içermektedir.

Astar : Gri renkli

Betimleme : Oval formda kandil. Geniş yağ deliğinin etrafı yükseltilmiştir. Dairesel yağ deliği merkezde olacak şekilde aşınmadan dolayı tam olarak anlaşılabilen çizgisel bezeme fark edilmektedir. Tutamak kulpludur. Kısa burun, küçük oval fitil deliğine sahiptir. Düz kaidelidir.

Durumu : Fitol deliği kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res.24, 25, 26

Bailey 1988, Pl 49, Q2155-Pl 138, Q3472, Q3473

Hayes 1980, Res. 530, 531

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2654,2659

Katalog No : 18

Çizim No : 18

Resim No : 18

Müze Envanter No : 8143

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 01.09.1988

Müzedeki Yeri : Depo 2

Uzunluk : 8,5 cm

Genişlik : 6,4 cm

Yükseklik : 2,5 cm

Kaide Çapı : 2,5 cm

Diskus Çapı : 3,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 10YR 8/2 Çok soluk kahverengidir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Orta kısımda dairesel şekilde yapılmış olan yağ deliği vardır. Omuzda yağ deliği merkezde olacak şekilde, aşınmalardan dolayı anlaşılmayan bezeme olduğu görülmektedir. Tutamak kulpludur. Öne doğru hafif uzamış olan yuvarlak burun, oval fitil deliğine sahiptir. Düz kaidelidir.

Durumu : Kulbun yarısı kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5.-6. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P.49, Q 2155

Coşkun 2007, Res 26

Baydur 1989, Res 21

Katalog No : 19

Çizim No : 19 **Resim No** : 19

Müze Envanter No : 3359

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 6,1 cm

Yükseklik : 2,9 cm

Kaide Çapı : 2,4 cm

Diskus Çapı : 3,7 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker katkılı, kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Geniş yağ deliğinin çevresinde tek sıra çiçek şeklinde lotus bezeme bir çember ile sınırlandırılmış sonra ise, tek sıra şua bezeme vardır. Tutamak kulpludur. Öne doğru hafif uzanan kısa burun ve yuvarlak fitil deliklidir. Düz kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res.24, 25, 26

Bailey 1988, Pl 49, Q2155- Pl 138, Q3472, Q3473

Hayes 1980, Res. 530,531

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2654, 2659

Katalog No : 20

Çizim No : 20 **Resim No** : 20

Müze Envanter No : 3361

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,4 cm

Genişlik : 6,1 cm

Yükseklik : 3 cm

Kaide Çapı : 2,2 cm

Diskus Çapı : _- Yağ deliği çapı: 1,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Geniş yağ deliği bulunmaktadır. Omuz kısmında şua bezeme yer almaktadır. Tutamak kulpludur. Burun hafif öne doğru kısa ve yuvarlak fitil deliklidir. Halka kaidelidir.

Durumu : Yağ deliğine yakın kısımda çatlak var ve kulp kısmında kırık mevcuttur.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 24, 25, 26

Bailey 1988, Pl49, Q2155- Pl 138, Q3472, Q3473

Hayes 1980, Res. 530,531

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2654, 2659

Katalog No : 21

Çizim No : 21 **Resim No** :21

Müze Envanter No : 3373

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi :1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,8 cm

Genişlik : 6,1 cm

Yükseklik : 2,8 cm

Kaide Çapı : 2,4 cm

Diskus Çapı : 4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker katkılı, kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Geniş yağ deliği ve yağ deliğinin çevresinde aşınmadan dolayı çok belli olmayan iç içe geçmiş dairesel yivlerden oluşan bezemeler yer alır, sonrasında ise, çember ve omuz kısmında da çizgisel bezeme şua motifi olduğuna dair izler yer almaktadır. Kısa burun, oval fitil deliğine sahiptir. Düz kaidelidir.

Durumu : Burun ucunda aşınma vardır. Kullanımdan dolayı is izleri vardır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 24, 25, 26

Bailey 1988, Pl 49, Q2155-Pl 138, Q3472, Q3473

Hayes 1980, Res. 530, 531

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2654, 2659

Katalog No : 22

Çizim No : 22 **Resim No** : 22

Müze Envanter No : 3380

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,3 cm

Genişlik : 5,4 cm

Yükseklik : 2,8 cm

Kaide Çapı : 2,1 cm

Diskus Çapı : 3,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 7/6 reddish yellow, kalker ve mika katkılı, kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval formlu kandil. Geniş yağ deliğinin etrafında nokta bezeme yer almaktadır. Nokta şeklinde bezemeden sonra bir çember ve çemberin dış kısmında tek sıra şua bezemesi yapıldığı görülmektedir. Tutamak kulpludur. Kısa burun oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.- 5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 24, 25, 26

Bailey 1988, Pl 49, Q2155-Pl 138, Q3472, Q3473

Hayes 1980, Res. 530, 531

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2654, 2659

Katalog No : 23

Çizim No : 23

Resim No : 23

Müze Envanter No : 3313

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8 cm

Genişlik : 5,4 cm

Yükseklik : 3,2 cm

Kaide Çapı : —

Diskus Çapı : 4,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 2,5YR 4/8 red, kalker ve mika katkılı, kil içermektedir.

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğini çevreleyen kuşak içerisinde şua bezeme yer almaktadır. Eğimli omuz ve sivri düğme kulp mevcuttur. Öne doğru uzayan burnun oval, küçük fitil deliği bulunmaktadır. Yaprak biçiminde içe içe geçmiş çift kaidelidir.

Durumu : Yağ deliği kısmında hafif kırık var.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2657

Bailey 1988, P. 138, Q3474

Özgül 2012, Res. 94,95

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 24

Çizim No : 24

Resim No : 24

Müze Envanter No : 3721

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1974

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,3 cm

Genişlik : 5,8 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : 2,4 cm

Diskus Çapı : __- Yağ Deliği Çapı: 2,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, kalker katkılı, kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Ortada yuvarlak yağ deliği bulunmaktadır. Omuz kısmında küçük çıkıntı kulp mevcuttur. Öne doğru uzamış ve yuvarlak uçlu ağız olan buruna sahiptir. İşlemeli halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P.138, Q 3474.

Loeschcke 1919, Type VIII.

Katalog No : 25

Çizim No : 25

Resim No : 25

Müze Envanter No : 3302

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 5,4 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : —

Diskus Çapı : 3,8 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, kalker ve kil içermektedir

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafında bir çember içinde şua bezeme yer almaktadır. Eğimli bir omuzu vardır. Tutamak kulpludur. Uzun burun, oval fitil deliğine sahiptir. Badem biçimli kaide içerisinde 5 tane yiv içe içe geçmiş şekildedir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Bailey 1988, P. 138, Q3474

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 26

Çizim No : 26

Resim No : 26

Müze Envanter No : 3395

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,4 cm

Genişlik : 6 cm

Yükseklik : 4,1 cm

Kaide Çapı : —

Diskus Çapı : 4,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, yoğun mika, kireç ve sert kil katkılıdır.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Genişçe yağ deliğinin etrafında iki çember arasında şua bezemesi yer almaktadır. Eğimli bir omuza sahiptir. Sivri kulpludur. Uzun, yuvarlak uçlu ağızlı burnu vardır. Kaide kısmında yoğun bir aşınma mevcut.

Durumu : Kaide kısmı aşınmıştır bunun dışında sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Bailey 1988, P.138, Q3474

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 27

Çizim No : 27

Resim No : 27

Müze Envanter No : 3696

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1973

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,4 cm

Genişlik : 5,1 cm

Yükseklik : 3,2 cm

Kaide Çapı : 2,1 cm

Diskus Çapı : 3,9 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink kalker katkılı ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafında biraz boşluk bırakılarak iki çember arasında şua bezemesi yapılmıştır. Bezeme kuşağı ile fitil deliği arasında bitkisel bezeme yer almaktadır. Sivri düğme kulpludur. Öne doğru uzayan burun, oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Perizweig 1961, Pl 42, Res, 2657

Bailey 1988, P. 138 Q3474

Özgül 2012, Res. 86, 87, 88

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 28

Çizim No : 28

Resim No : 28

Müze Envanter No : 3372

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 5,5 cm

Yükseklik : 3,7 cm

Kaide Çapı : 2,2 cm

Diskus Çapı : 4,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/8 reddish yellow, kalker katkılı.

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş deliği etrafında yuvarlak ve çizgisel bezemeler yer almaktadır. Yağ deliğinden burun kısmına kadar yuvarlak nokta şeklinde bezemeler devam etmektedir. Düğme yassı kulpludur. Öne doğru uzayan küçük, oval fitil deliği bulunmaktadır. Düz kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007. Res. 22

Bailey 1988, P.138, Q3474

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2657

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 29

Çizim No : 29 **Resim No** : 29

Müze Envanter No : 3921

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 9,9 cm

Genişlik : 6,7 cm

Yükseklik : 4,2 cm

Kaide Çapı : 3,1 cm

Diskus Çapı : 3,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/8 reddish yellow, kalker katkılı

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Oval biçimli gövdeye sahip kandil. Orta kısımda yer alan yuvarlak geniş yağ deliğinin etrafı yükseltilerek yağ akışının önlenmesi amaçlanmıştır. Hemen ardından bir çember ve omuzda iç içe geçmiş yuvarlak bezemeler tek sıra bir çember halinde bulunmaktadır. Omuz kısmında küçük çıkıntı şeklinde kulp yer almaktadır. Öne doğru uzayan yuvarlak burunlu, oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Gövdenin alt kısmında kırık var ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2657

Bailey 1988, P.138 q3474

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 30

Çizim No : 30

Resim No : 30

Müze Envanter No : 3311

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,6 cm

Genişlik : 5,5 cm

Yükseklik : 3,4 cm

Kaide Çapı : 2,6 cm

Diskus Çapı : 4,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/8 reddish yellow, yoğun mika ve kum katkılıdır.

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş, hafif kenarları yükseltilmiş yağ deliğinin çevresinde kuşak içinde şua bezeme yer almaktadır. Bu kuşak ve fitil deliği arasında geometrik bezeme ve haç motifi bulunmaktadır. Eğimli bir omuzu vardır. Sivri kulp kullanılmıştır. Öne doğru uzayan burun; oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2657

Bailey 1988, P. 138, Q3474

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 31

Çizim No : 31 **Resim No** : 31

Müze Envanter No : 3390

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,3 cm

Genişlik : 5,7 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : 2,6 cm

Diskus Çapı : —

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker ve sert kil içermektedir.

Betitleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğini çevreleyen kuşak içinde iki sıra nokta bezeme olduğu yoğun tahribata rağmen anlaşılmaktadır. Eğimli bir omuza sahiptir. Sivri bir kulbu bulunmaktadır. Sivri burun, oval fitil deliğine sahip. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 4.-5. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 22

Perlzweig 1961, Pl 42, Res. 2657

Bailey 1988, P. 138, Q3474

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 32

Çizim No : 32

Resim No : 32

Müze Envanter No : 3312

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,1 cm

Genişlik : 5,6 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : 2,2 cm

Diskus Çapı : 3,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker katkılı ve sert killidir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliği hafif yükseltilmiş ve yoğun aşınma ve tahripten dolayı büyük kısmı yok olsa da yağ deliğini çerçeve içinde çevreleyen şua bezemenin varlığı anlaşılmaktadır. Keskin hatlı bir omuzu vardır. Öne doğru burun, oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Burun ile yağ deliği arasında kırık var. Kulp kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 21

Özgül 2012, Res. 21,22

Katalog No : 33

Çizim No : 33

Resim No : 33

Müze Envanter No : 3848

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1974

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 10,1cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 4,1 cm

Kaide Çapı : 3,2 cm

Diskus Çapı : 3,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker katkılı ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Diskoid forma sahip kandil. Karın bölümünden şişkin dairevi bir gövdeye sahiptir, diskusun çevresi kabartma çember ile çevrelenmiş. Orta kısımda yer alan geniş yağ deliğinin etrafı yükseltilerek çevreleyen kenar elde edilmiştir. Bezemesi bulunmayan geniş omuzu vardır. Ucu iki yana çekik yassı kulpludur. Hafif öne doğru sivriltilmiş oval geniş burun, yuvarlak fitil deliğine sahiptir. Düz kaidelidir.

Durumu : Burunda hafif kırık ve kulpta çatlak var.

Tarihlendirme : M.S. 5.-6. yüzyıl.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P125, Q3341

Saraçoğlu 1997, Res.5

Özcihan 2018, Lev. 111, 112, 113, 114, 115, 116

Katalog No : 34

Çizim No : 34

Resim No : 34

Müze Envanter No : 1777

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Ank. And. Müz.

Müze Geliş Tarihi : 1970

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 10,1 cm

Genişlik : 7,1 cm

Yükseklik : 3,2 cm

Kaide Çapı : 4,1 cm

Diskus Çapı : 3,7 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, kalker ve mika katkılı, kil içermektedir.

Astar : Kiremit renkli

Betimleme : Karından şişkin dairevi gövdeye sahip kandil. Diskus etrafı yükseltilerek bir çember ile çevrelenmiş. Diskusun iç kısmında ise, oyma tekniği ile yapılmış olan noktalarla çember şeklinde süsleme oluşturulmuştur. Geniş yağ deliği vardır. Geniş bezemesiz omuz ve ucu iki yana çekik kulbu bulunmaktadır. Kulp kısmında da nokta bezemeler vardır. Ucu yukarıya kalkık şekilde silindirik kısa boyunlu yuvarlak burnu, oval, geniş fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S.5.- 6. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P125, Q3341

Saraçoğlu 1997, Res. 5

Özcihan 2018, Lev. 111, 112, 113, 114, 115, 116

Katalog No : 35

Çizim No : 35

Resim No : 35

Müze Envanter No : 1778

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Ank. And. Müz.

Müze Geliş Tarihi : 1970

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 10,5 cm

Genişlik : 7,2 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : 4,4 cm

Diskus Çapı : 4,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, kalker ve mika katkılıdır.

Astar : Kiremit renkli

Betimleme : Karın kısmından şişkin dairevi gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliği bulunmaktadır. Diskusun çevresi kabartma bir çember ile yükselttilerek çevrelenmiştir. Geniş ve bezemesiz bir omuz olduğu görülmektedir. Ucu iki yana çekik yassı kulp mevcuttur. Yukarıya doğru kalkık silindirik kısa boyunlu yuvarlak burun, geniş fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-6. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P125, Q3341

Saraçoğlu 1997, Res. 5

Katalog No : 36

Çizim No : 36

Resim No : 36

Müze Envanter No : 3819

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1974

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,3 cm

Genişlik : 5,8 cm

Yükseklik : 2,9 cm

Kaide Çapı : 2,2 cm

Diskus Çapı : —

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, yoğun mika ve kireç katkılıdır.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Geniş yağ deliğinde kırılmalar vardır. Yağ deliği ile fitil deliği arasında hafif bir kanal olduğu görülmektedir. Omuz kısmında çıkıntı şeklinde kulp vardır. Öne doğru uzayan burun, yuvarlak fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Yağ deliği kısmı kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5. yüzyıl civarındadır.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res 22

Katalog No : 37

Çizim No : 37

Resim No : 37

Müze Envanter No : 3919

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 9 cm

Genişlik : 6,2 cm

Yükseklik : 2,8 cm

Kaide Çapı : 2,9 cm

Diskus Çapı : 3,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, yoğun kireç ve mika katkılıdır.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Kenarları yükseltilmiş geniş yağ deliğinin çevresinden buruna doğru birbirine paralel yağ oluğu vardır. Bu kanalın dışında kalan, omuz bölümünde aşınmadan dolayı çok net olmayan şua bezeme yer almaktadır. Öne doğru uzayan sivri burun, oval küçük fitil deliğine sahiptir. Kaide kısmı içi içe geçmiş oval yivlerden oluşmaktadır. Son iki yiv yarım olarak yapılmıştır.

Durumu : Kulp kısmı ve gövde alt kısmı kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5.- 7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 21, 23

Bailey 1972, P.14

Broneer 1930, Plate 22/1456, 1489; Plate 23/1516

Katalog No : 38

Çizim No : 38 **Resim No** : 38

Müze Envanter No : 3924

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeeye Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,2 cm

Genişlik : 6,1 cm

Yükseklik : 2,7 cm

Kaide Çapı : 1,9 cm

Diskus Çapı : 2,6 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink yoğun kireç katkılıdır.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Orta kısımda hafif yükseltilmiş geniş yağ deliği bulunmaktadır. Omuz kısmında iki sıra çember içinde şua motifi bezeme yer almaktadır. Fitol deliği ile yağ deliği arasında çift yivli kanallıdır. Öne doğru uzamış sivriltilmiş burun oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Kulbu kırık ve eksik. Burunda da kırıklık vardır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P. 138, Q 3476

Baydur 1991, Res.20

Coşkun 2007, Res. 20

Katalog No : 39

Çizim No : 39

Resim No : 39

Müze Envanter No : 8485

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 31.05.1990

Müzedeki Yeri : Depo 2

Uzunluk : 9,3 cm

Genişlik : 6,7 cm

Yükseklik : 4,6 cm

Kaide Çapı : 2,5 cm

Diskus Çapı : 2,9 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 7/6 reddish yellow, yoğun kalker ve kil içermektedir.

Astar : Gri renkli

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Ortada kenarları yükseltilmiş yağ deliği bulunmaktadır. Omuzda çerçeve içinde şua motifi yer almaktadır. Tutamak kulpludur. Burun kısmına doğru daralan diskusun kanallar yapıldığı gözlemlenmiştir bunun sebebi ise, yağ deliğinden taşan yağların fitil deliğinden tekrar girmesidir. Öne doğru uzayan sivri uçlu burun, küçük oval deliğe sahiptir. Ağız kısmında ve gövdede is izleri vardır. Halka kaidelidir.

Durumu : Gövdede aşınma ve kaide kısmında kırık vardır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Bailey 1988, P.138, Q3476

Loeschcke 1919, Type VIII

Dobbins 1979, Type 17-24

Katalog No : 40

Çizim No : 40

Resim No : 40

Müze Envanter No : 3385

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,8 cm

Genişlik : 6,6 cm

Yükseklik : 4,3 cm

Kaide Çapı : 3,4 cm

Diskus Çapı : 3,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 2,5 YR 5/6 red, yoğun taş ve mika katkılıdır.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafından fitil deliğine doğru uzanan ve çevreleyen dar bir yağ oluğu bulunmaktadır. Bu kanal oluşumunu sağlamıştır. Keskin omuz ve sivri kulp mevcuttur. Hafif öne doğru uzayan burun; oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 17, 21

Dobbins 1979, Type 17-24

Loeschcke 1919, Type VIII

Özgül 2012, Res. 52, 53

Katalog No : 41

Çizim No : 41

Resim No : 41

Müze Envanter No : 3391

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,3 cm

Genişlik : 5,8 cm

Yükseklik : 4,2 cm

Kaide Çapı : 3,2 cm

Diskus Çapı : 3,7 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker katkılı, sert kil içermektedir.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafından fitil deliğini de kapsayacak şekilde birbirine paralel devam eden iki sıra yağ oluğu yer almaktadır. Bu şekilde kanal oluşturmaktadır. Eğimli omuzda sivri kulp yer almaktadır. Öne doğru uzayan sivri burun; oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Yağ deliği kısmında hafif kırık var.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 21, 23

Bailey 1972, P.14

Broneer 1930, Plate 22/1456, 1489

Özgül 2012, Res. 39, 40

Katalog No : 42

Çizim No : 42 **Resim No** : 42

Müze Envanter No : 3360

Buluntu Yeri : Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,1 cm

Genişlik : 5,8 cm

Yükseklik : 3,3 cm

Kaide Çapı : 3,3 cm

Diskus Çapı : 3,6 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 6/4 light reddish brown, kalker ve sert kil içermektedir.

Astar : Koyu Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafı yükseltilmiştir ve yağ deliğinin etrafından kulp kısmından fitil deliğine kadar uzanan birbirine paralel olarak iç içe iki yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Eğimli bir omuzu bulunmaktadır. Öne doğru uzayan sivri burun, oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir. Kaide kısmının ortasında bir çember ve çevresinde dikey olarak aralıklı çift yivlerin işlendiği görülmektedir.

Durumu : Kulp kırık ve eksik. Kaide kısmında aşınma var.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 21

Dobbins 1979, Type 17-24

Loeschcke 1919, Type VIII

Özgül 2012, Res. 12,13

Katalog No : 43

Çizim No : 43

Resim No : 43

Müze Envanter No : 3393

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,3 cm

Genişlik : 6,2 cm

Yükseklik : 4,4 cm

Kaide Çapı : 2,8 cm

Diskus Çapı : 3,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, kalker ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin kenarları yükseltilmiştir. Yağ deliğinin çevresinden fitil deliğine uzanmış vaziyette yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Bunun dış kısmında ise, yağ deliğini çevreleyecek şekilde şua bezemesi yer almaktadır. Eğimli bir omuza sahiptir. Sivri kulpludur. Öne doğru uzayan sivri burun, oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir. Kaide içerisinde haç şeklinde motif yer almaktadır.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 21

Özgül 2012, Res, 21, 22

Katalog No : 44

Çizim No : 44

Resim No : 44

Müze Envanter No : 3638

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1973

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 7,9 cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 3,4 cm

Kaide Çapı : 2,9 cm

Diskus Çapı : 3,7 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 7,5YR 7/3 pink, yoğun bir şekilde kalker ve mika katkılı

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin kenarında kırıklık vardır. Yağ deliğinin etrafından fitil deliğine doğru uzanan yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Kulp kısmının iki yanından fitil deliğine uzanan şua bezeme olduğu görülmektedir. Eğimli bir omzu vardır. Öne doğru uzayan sivri burun, oval fitil deliğine sahiptir. Düz kaidelidir. Kaide kısmında çark şeklinde bezeme vardır.

Durumu : Kulpta ve yağ deliği kısmında kırık vardır.

Tarihlendirme : M.S.5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 19

Bailey 1988, P.138, Q 3476

Özgül 2012, Res. 32, 33

Katalog No : 45

Çizim No : 45

Resim No : 45

Müze Envanter No : 3649

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1973

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,4 cm

Genişlik : 6,1 cm

Yükseklik : 4,1 cm

Kaide Çapı : 3,1 cm

Diskus Çapı : 3,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 2,5YR 4/8 red, yoğun kalker ve mika katkılı

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Orta kısımda yükseltilmiş yağ deliği bulunmaktadır. Yağ deliğinin etrafından fitil deliğine doğru uzanmış şekilde yağ oluğu bir kanal oluşturmuştur. Omuz kısmında ise, şua bezeme yer almaktadır. Öne doğru hafif uzayan burun; küçük, oval fitil deliğine sahiptir. Kaide kısmında haç motifi bulunmaktadır.

Durumu : Kulp kırık ve eksik, yağ deliği kısmında hafif kırık var.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 19

Bailey 1988, P.138, Q 3476

Özgül 2012, Res. 32, 33

Katalog No : 46

Çizim No : 46

Resim No : 46

Müze Envanter No : 3715

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1974

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,8 cm

Genişlik : 6 cm

Yükseklik : 3,6 cm

Kaide Çapı : 3 cm

Diskus Çapı : 3,4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin etrafından fitil deliğine uzanan ve çevreleyen yağ oluğuna paralel olarak omuzda çerçeve içinde şua bezeme yer almaktadır. Çerçeve oluşturan yivin uç kısımları spiral motif yapmıştır. Bir kısmı aşınmıştır. Keskin omuzlu ve geniş diskusludur. Sivri düğme kulpludur. Öne doğru uzayan sivri burun; küçük, oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir. Kaide içerisinde W harfini andıran motif yer almaktadır.

Durumu : Kulp kısmı hafif kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Özgül 2012, Res. 69, 70

Szentleky 1969, Res.247

Katalog No : 47

Çizim No : 47

Resim No : 47

Müze Envanter No : 3914

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 9,6 cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 3,4 cm

Kaide Çapı : 2,4 cm

Diskus Çapı : 3,2 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğinin kenarları yükseltilmiş. Yağ deliğini çevreleyerek fitil deliğine doğru uzanan yağ oluğu kanal oluşturmuştur, çerçeve içinde şua bezeme yer almaktadır. Yağ oluğunun çevresinde kanalların daralmaya başladığı yerde haç motifi, buruna doğru giden kanalların sağ ve sol yanında da haç motifi yer alır. Motifin biri net değildir. Keskin, eğimli bir omuzu vardır. Sivri burun; oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Kulp kırık ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Broneer 1930, Plate 23/1512.

Özgül 2012, Res. 74, 75

Szentleky 1969, Res. 247

Katalog No : 48

Çizim No : 48

Resim No : 48

Müze Envanter No : 3922

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 9 cm

Genişlik : 5,9 cm

Yükseklik : 3,5 cm

Kaide Çapı : 2,6 cm

Diskus Çapı : 3,3 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, yoğun kireç ve mika katkılı sert killidir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliği ve yağ deliğinin çevresinden burun kısmına doğru yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Omuz kısmında kalın bir şekilde yapılmış şua bezeme bulunmaktadır. Keskin omuzludur. Yağ deliği ile fitil deliği arasında kalan kanal arasındaki bölümde aşınmadan çok net anlaşılabilen geometrik bezeme yer almaktadır. Burun bölümüne doğru kanallar dışında kalan sağ ve sol kısımda spiral bezeme vardır. Sivri burun, oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Kulbu kırık ve eksik ve yağ deliği kısmında da hafif kırık var.

Tarihlendirme : M.S. 5.- 7.yüzyıllar.

Karşılaştırma : Kienast-Jantsen 2004, Res. 230

Katalog No : 49

Çizim No : 49

Resim No : 49

Müze Envanter No : 3925

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 9,3 cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 4,3 cm

Kaide Çapı : 3,6 cm

Diskus Çapı : 4 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 2,5YR 4/8 red, kalker ve mika katkılı, kil içermektedir.

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Kenarları yükseltilmiş geniş yağ deliği ve yağ deliğinin etrafından kulpun iki yanından burun kısmına doğru yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Yağ oluğundan hemen sonra kanal içinde bitkisel bezeme yer almaktadır. Omuz kısmında fitil deliğine doğru çerçeve içinde şua bezeme ve ucunda iç spiral şekilde çizgisel bezeme yer alır. Sivri düğme kulpludur. Öne doğru uzayan sivri burun, küçük oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Gövdenin alt kısmında kırık vardır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 17, 21

Bailey 1988, P. 138, Q 3476

Özgül 2012, Res. 64, 65, 66

Loeschcke 1919, Type VIII

Katalog No : 50

Çizim No : 50

Resim No : 50

Müze Envanter No : 3379

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1972

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,1 cm

Genişlik : 5,4 cm

Yükseklik : 3,8 cm

Kaide Çapı : 2,9 cm

Diskus Çapı : 4,1 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker katkılı ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Orta kısımda yer alan geniş yağ deliğinin kenarları yükseltilmiştir. Fitol deliği ile yağ deliğinin arası kanallı yapıdadır. Kanal ile yağ deliği arasında kalan kısımda şua bezeme, burun kısmına doğru ise, haç motifi yapıldığı görülmektedir. Keskin omuzludur. Bezemenin bir kısmı aşınmadan dolayı netliğini kaybetmiştir. Sivri kulpludur. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 17, 21

Bailey 1988, P.138, Q 3476

Dobbins 1979, Type 17- 24

Loeschcke 1919, Type VIII

Özgül 2012, Res. 63, 65, 66

Katalog No : 51

Çizim No : 51 **Resim No** : 51

Müze Envanter No : 3695

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeye Geliş Tarihi : 1973

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 9,3 cm

Genişlik : 6,3 cm

Yükseklik : 4,6 cm

Kaide Çapı : 3,3 cm

Diskus Çapı : 3,6 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker katkılı ve kil içermektedir.

Astar : Açık Kahverengi

Betimleme : Oval forma sahip kandil. Ortada kalın kenarlarla yükseltilmiş şekilde geniş yağ deliği mevcuttur. Kulbun iki yanından fitil deliğine kadar uzanan yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Keskin bir omuza sahiptir. Omuz bölümünde kulpun iki yanından fitil deliğine doğru şua bezeme olduğu görülmektedir. Sivri kulpludur. Öne doğru uzayan sivri burun, oval fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Yağ deliği kısmında kırık var ve eksik.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 17, 21

Loeschcke 1919, Type VIII

Özgül 2012, Res. 67, 68

Katalog No : 52

Çizim No : 52 **Resim No** : 52

Müze Envanter No : 3716

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müze Geliş Şekli : Satın Alma

Müze Geliş Tarihi : 1974

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,8 cm

Genişlik : 5,9 cm

Yükseklik : 2,9 cm

Kaide Çapı : 3,1 cm

Diskus Çapı : Yağ Deliği Çapı: 2,8 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 4/4 reddish brown, kalker katkılı ve kil içermektedir.

Astar : Kiremit renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliği bulunmaktadır. Kulbun iki yanından başlayarak fitil deliğine kadar uzanan ve omuza paralel olarak devam eden kanal mevcuttur. Bu kanal içerisinde, yağ ile fitil deliği arasında kalan bölümde yatay bir şekilde uzanan palmiye ve iki yanında nokta bezeme vardır. Eğimli omuz kısmında ise, içerisinde nokta olan yarım daire bezemeler çevrelemektedir. Sivri düğme kulpludur. Sivri burun, oval fitil deliğine sahiptir. Çember içerisinde nokta, merkezde olacak şekilde etrafında dört nokta bezeme olan halka kaide bulunmaktadır.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 5.-7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 21, 23; Özgül 2012, Res. 36,37,38

Bailey 1972, P.14,

Broneer 1930, Plate 22/1456, 1489; Plate 23/1516

Katalog No : 53

Çizim No : 53 **Resim No** : 53

Müze Envanter No : 3917

Buluntu Yeri : Bilinmiyor.

Müzeeye Geliş Şekli : Satın Alma

Müzeeye Geliş Tarihi : 1975

Müzedeki Yeri : Depo 1

Uzunluk : 8,4 cm

Genişlik : 6,6 cm

Yükseklik : 3,4 cm

Kaide Çapı : 3,1 cm

Diskus Çapı : 3,3 cm

Malzeme : Pişmiş Toprak

Teknik : Kalıp Yapımı

Hamur : 5YR 5/6 yellowish red, kalker katkılı ve kil içermektedir.

Astar : Devetüyü renkli

Betimleme : Badem biçimli gövdeye sahip kandil. Geniş yağ deliğini çevreleyip fitil deliğine doğru uzanan yağ oluğu kanal oluşturmuştur. Kanal arasında Y şeklinde iki bezeme vardır. Keskin omuzludur. Omuz kısmında bir çerçeve içinde, kalın şua bezeme yer almaktadır. Bir tarafı aşınmadan dolayı netliğini kaybetmiştir. Sivri çıkıntı kulpludur. Sivri burun; oval, küçük fitil deliğine sahiptir. Halka kaidelidir.

Durumu : Sağlamdır.

Tarihlendirme : M.S. 5.- 7. yüzyıllar.

Karşılaştırma : Coşkun 2007, Res. 17, 21

Loeschcke 1919, Type VIII

EK 2. HARİTALAR

Kaynak: www.turkiyerehberi.gen.tr

Harita 1a: Malatya Bölgesi ve ilçeleri

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita 1b: Malatya Bölgesi Yerleşim Alanları ve Komşu Bölgeler

EK 3. RESİMLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Resim 31

Resim 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35

Resim 36

Resim 37

Resim 38

Resim 39

Resim 40

Resim 41

Resim 42

Resim 43

Resim 44

Resim 45

Resim 46

Resim 47

Resim 48

Resim 49

Resim 50

Resim 51

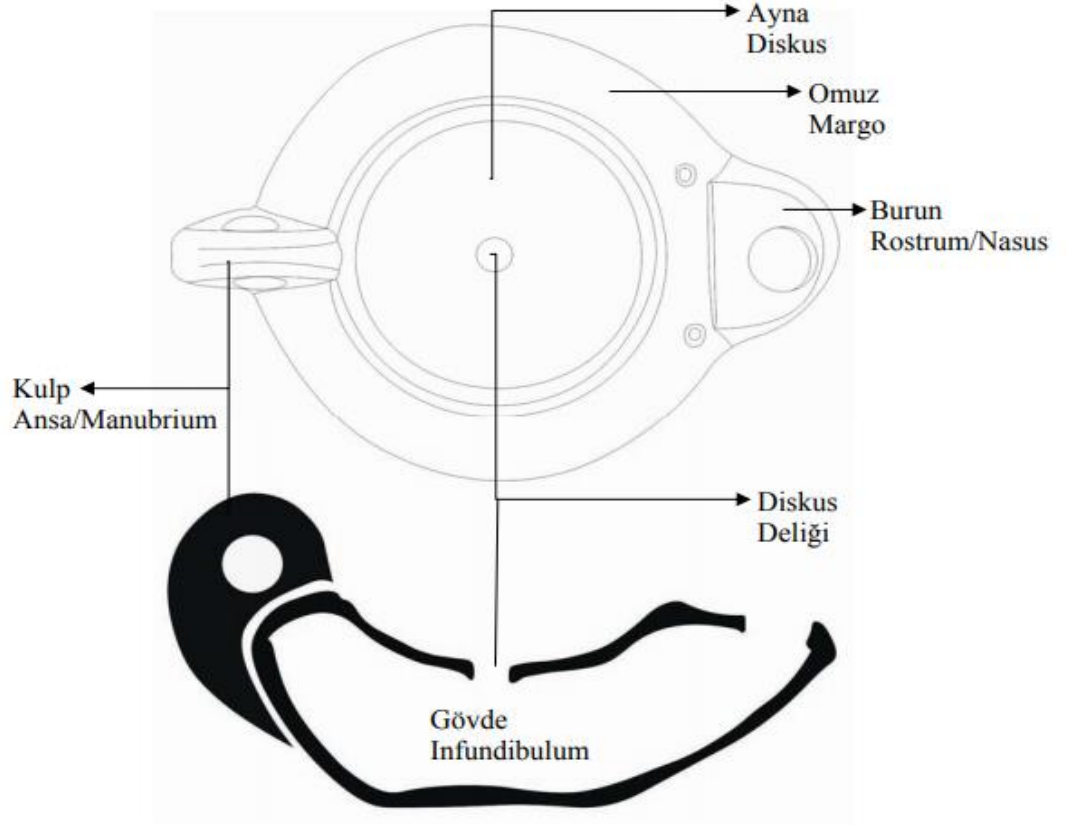
Resim 52

Resim 53

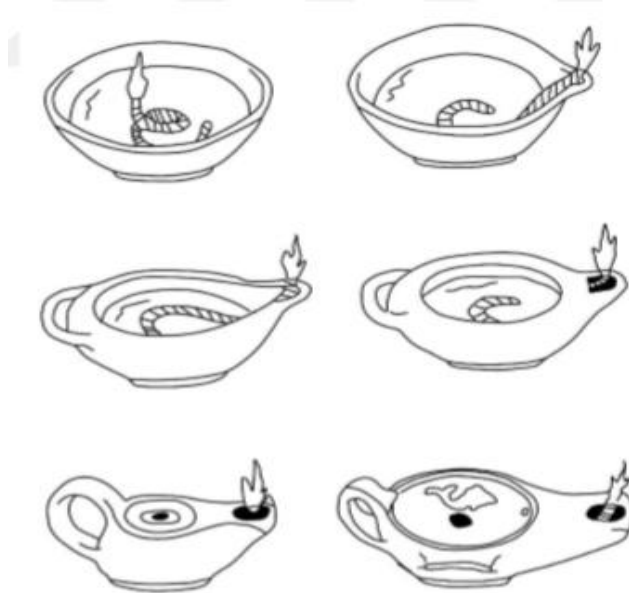

Resim 54: Malatya Müzesi

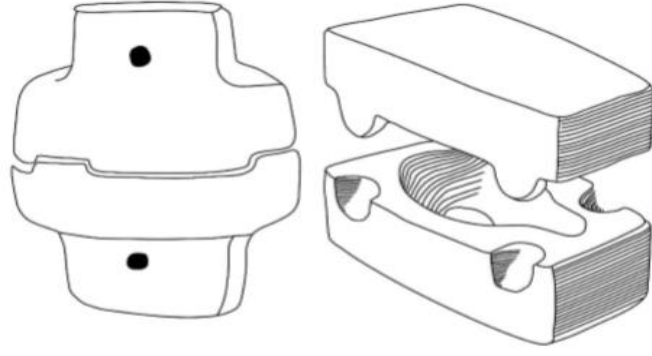
Kaynak :Güngör, Eda, Metropolis' te Bulunan Roma Dönemi Kandilleri, Şekil 1

Resim 55: Kandilin Bölümleri

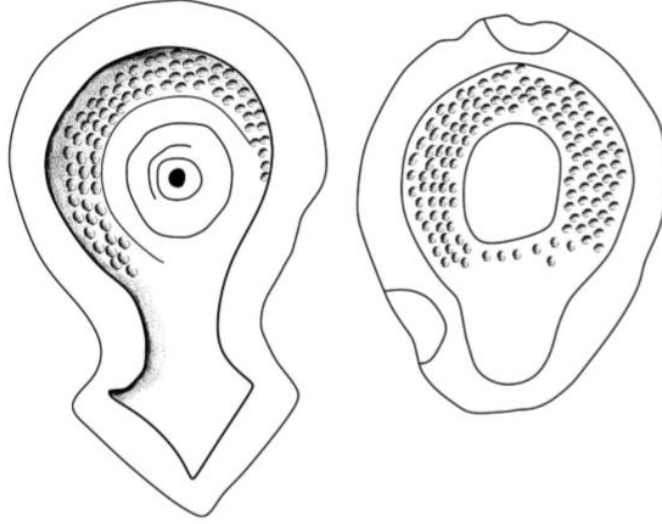
Kaynak: Özcihan, İsmail, Tarsus Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil, Çizim2.

Resim 56: Kandilin Gelişim Aşamaları

Kaynak : Özcihan, İsmail, *Tarsus Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Çizim 4

Resim 57: Patrix Kandil Kalıbı

Kaynak: Özcihan, İsmail, *Tarsus Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Çizim 5

Resim 58: Matrix Kandil Kalıbının Alt ve Üst Bölümleri

Kaynak :Haluk Perk Koleksiyo'nundan Bronz Kandiller, Resim 47

Resim 59 : Kandil Ayağı Örneği

Kaynak: Toprak Yusuf, *Anamur Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Resim 37

Resim 60: Candelabrum

Kaynak: Toprak Yusuf, *Anamur Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Resim 38

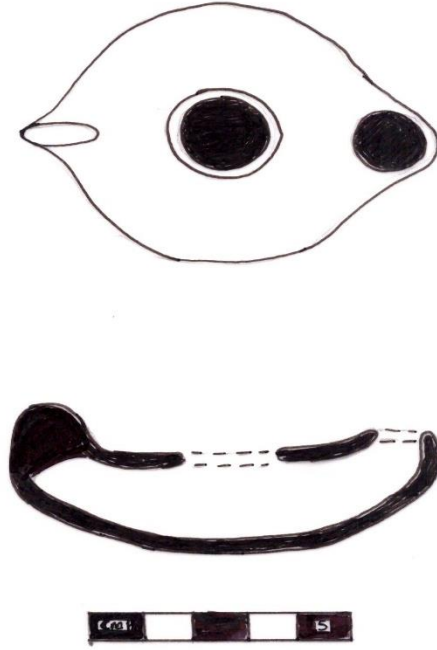
Resim 61: Laterna

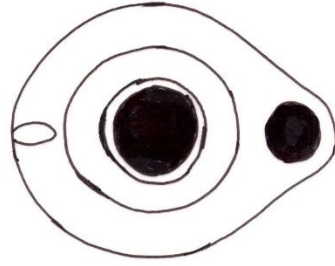
Kaynak: Bailey, 1975,218,Pl. 94, Q484

Resim 62: Lykhnoukhoi

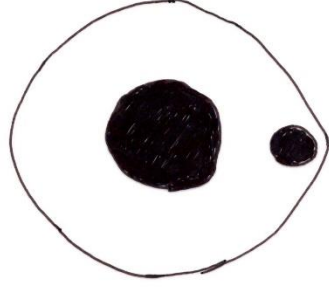
EK 4. ÇİZİMLER

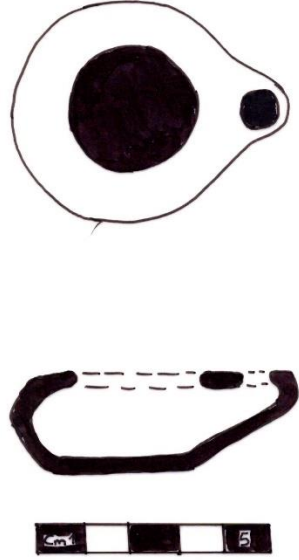
Çizim 1

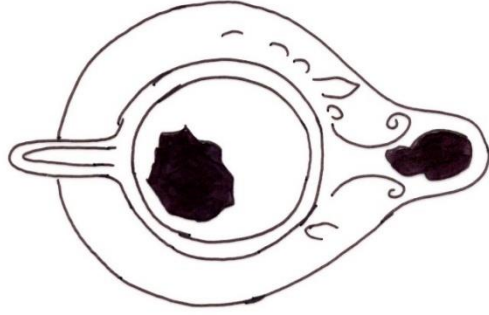
Çizim 2

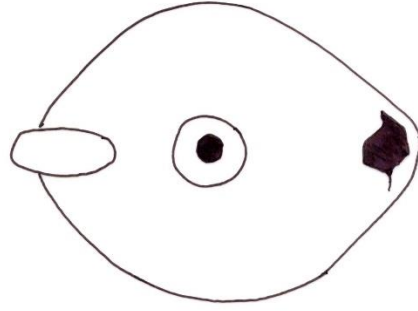
Çizim 3

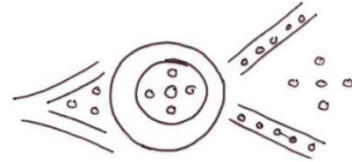
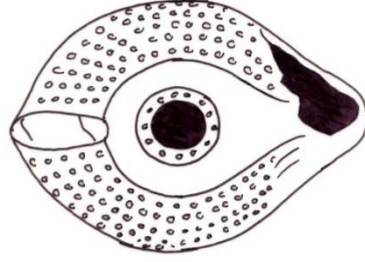
Çizim 4

Çizim5

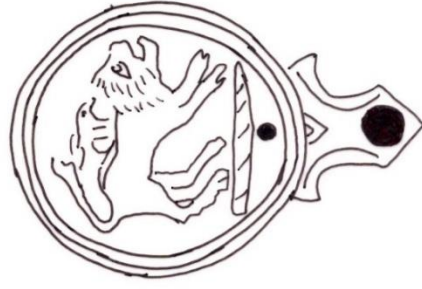

Çizim 6

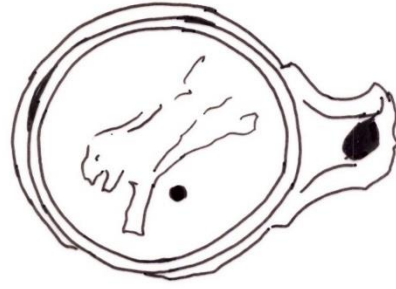

↓
Kaide

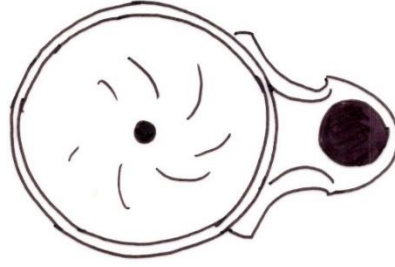
Çizim 7

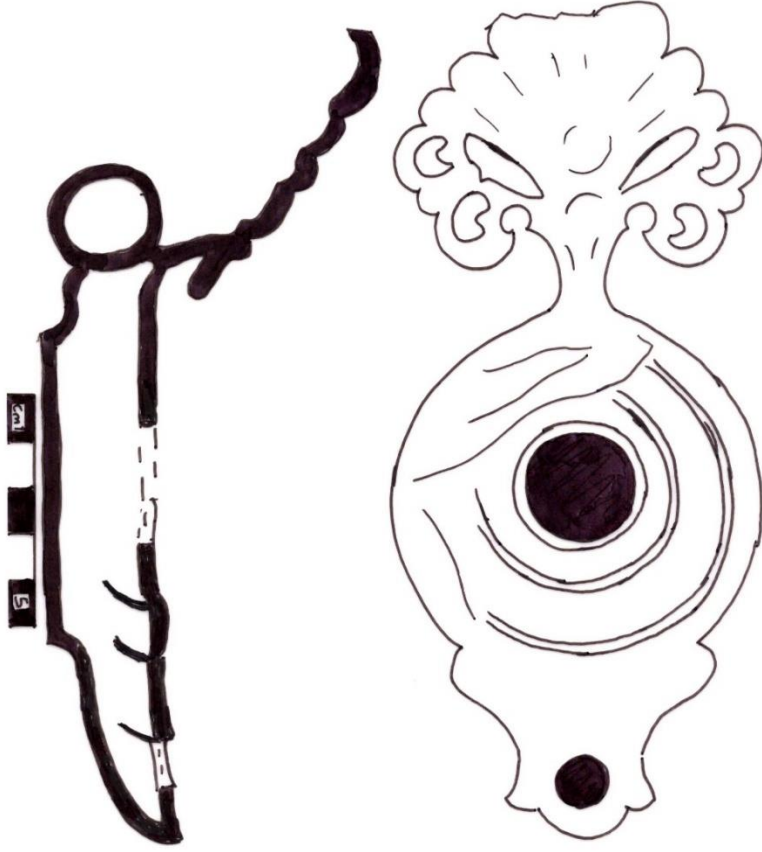
Çizim 8

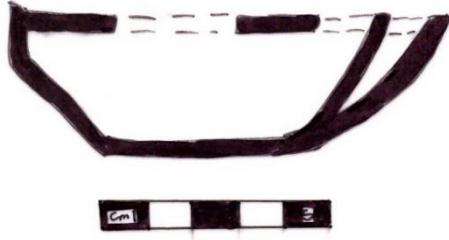
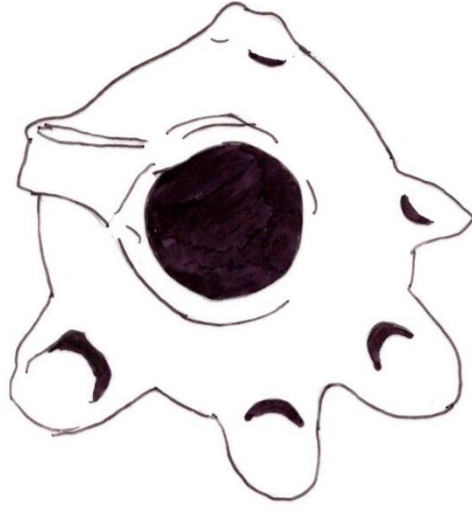
Çizim 9

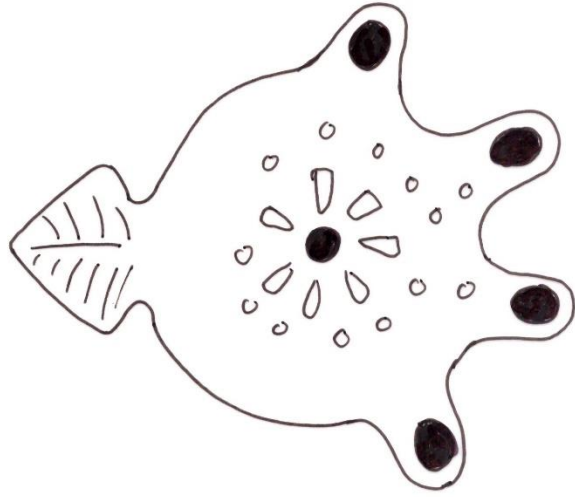
Çizim 10

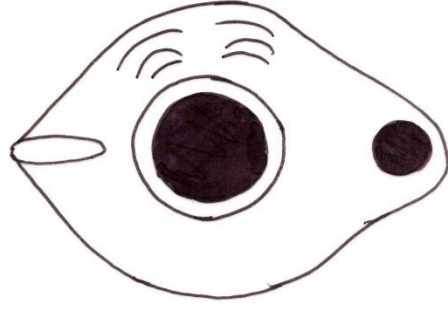
Çizim 11

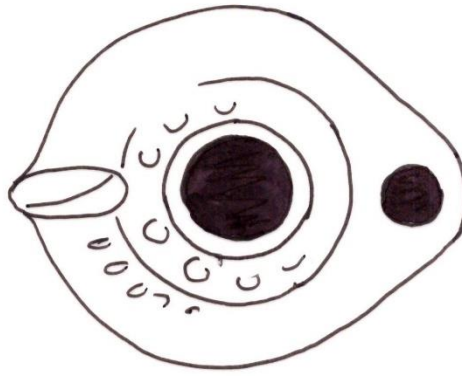
Çizim 12

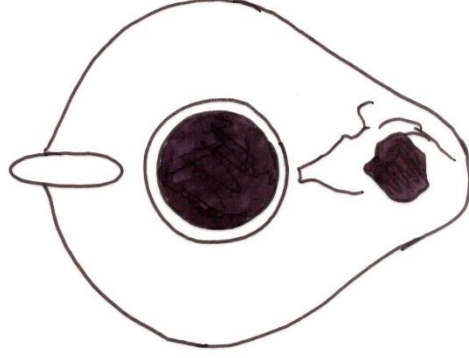
Çizim 13

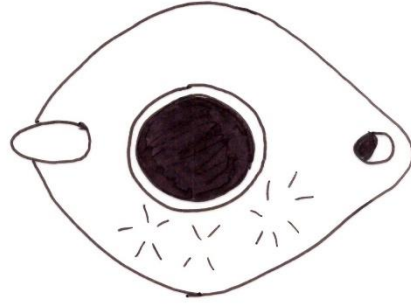
Çizim 14

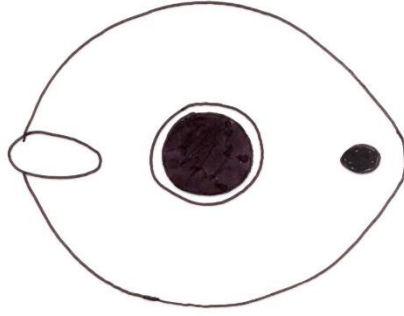
Çizim 15

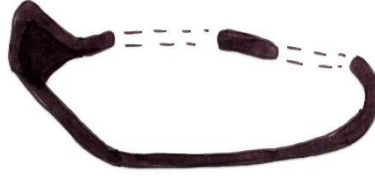
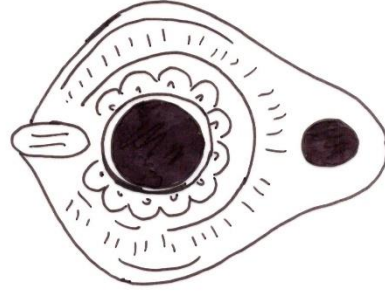
Çizim 16

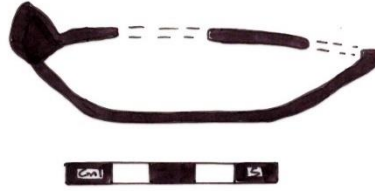
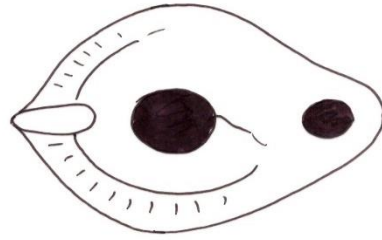
Çizim 17

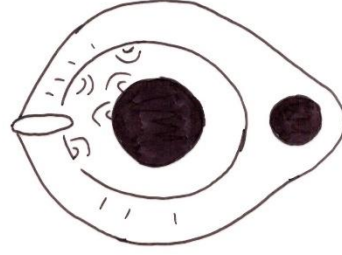
Çizim 18

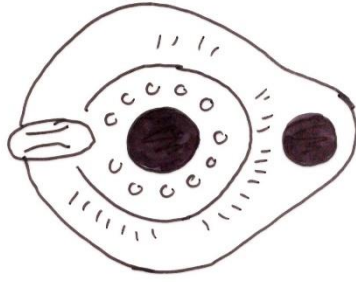
Çizim 19

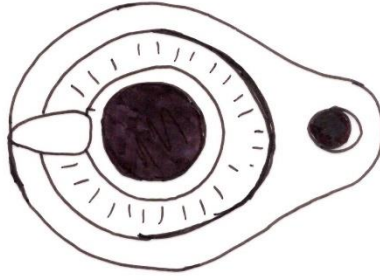
Çizim 20

Çizim 21

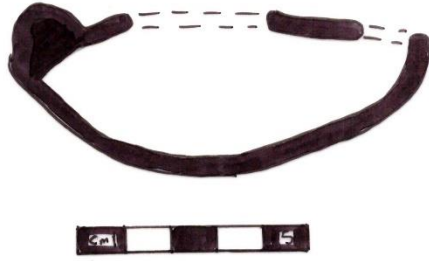
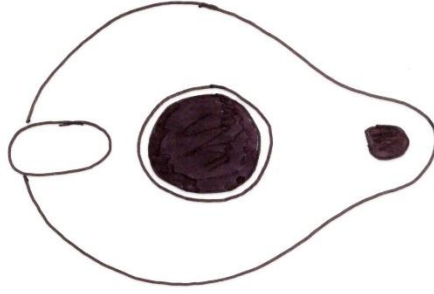

Çizim 22

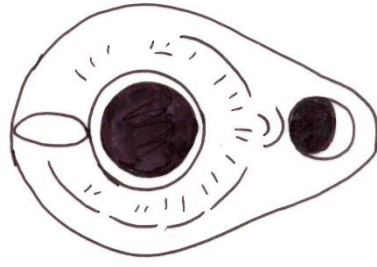

Kaide

Çizim 23

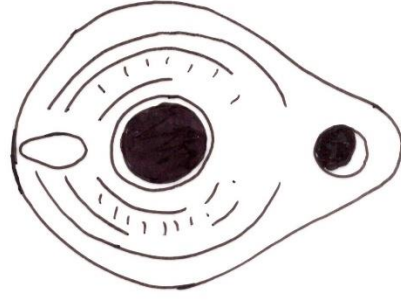

Çizim 24

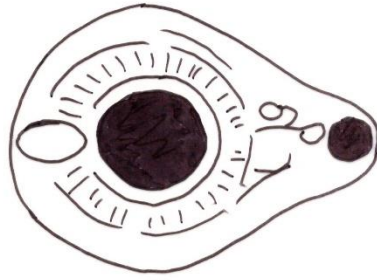

Kaide

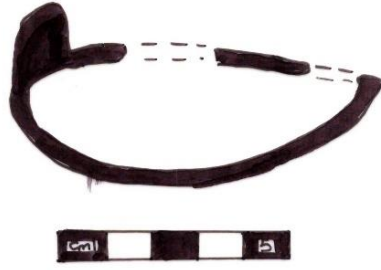
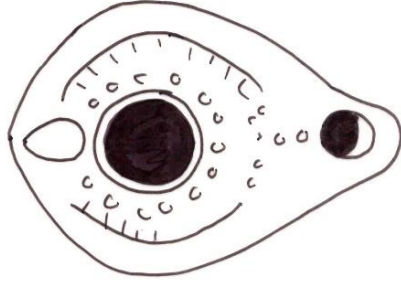
Çizim 25

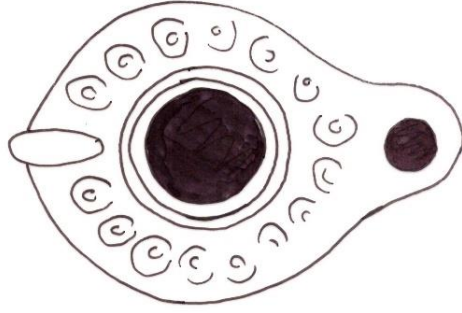
Çizim 26

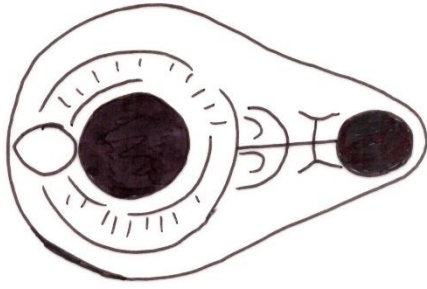
Çizim 27

Çizim 28

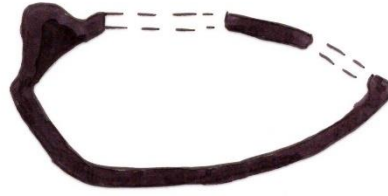
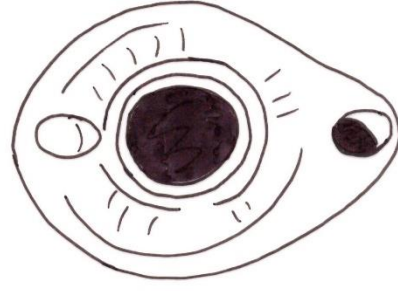
Çizim 29

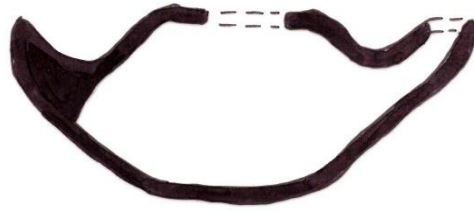
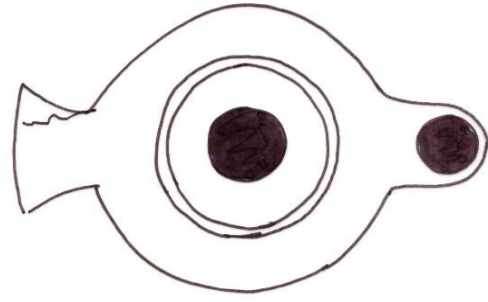
Çizim 30

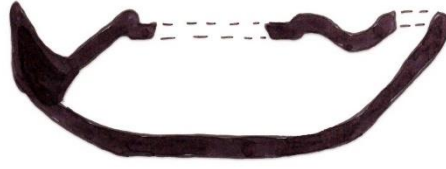
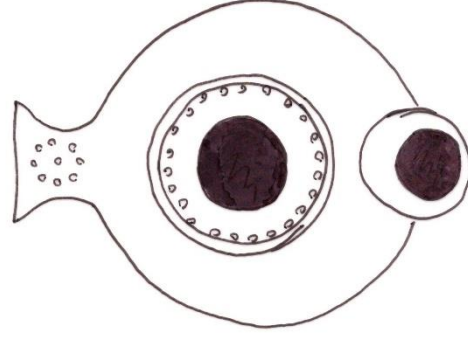
Çizim 31

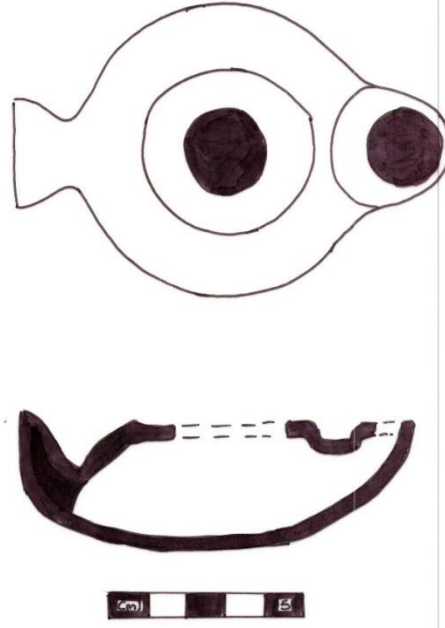
Çizim 32

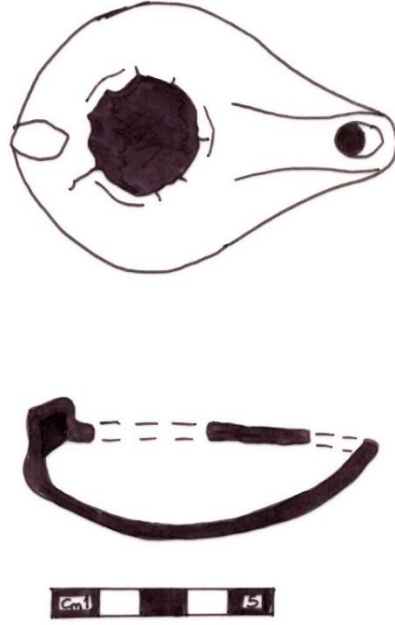
Çizim 33

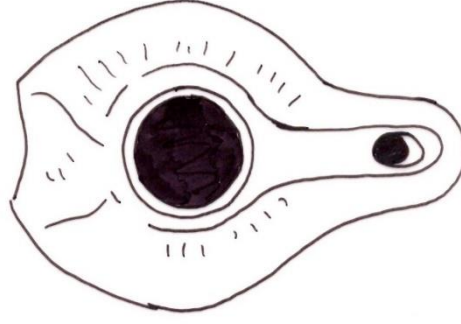
Çizim 34

Çizim 35

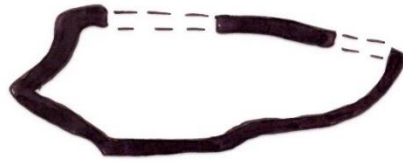
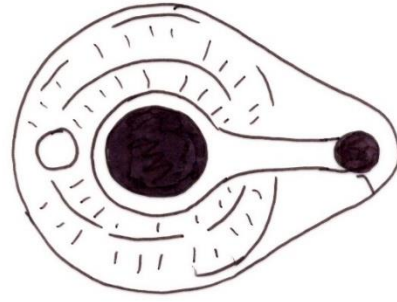

Çizim 36

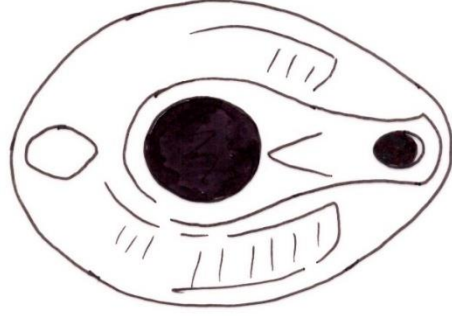

Kaide

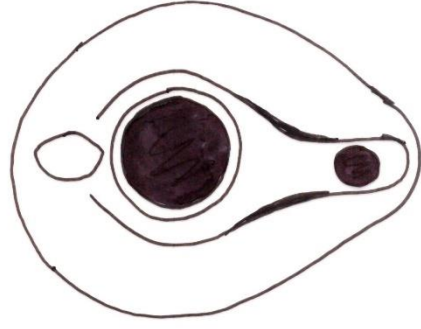
Çizim 37

Çizim 38

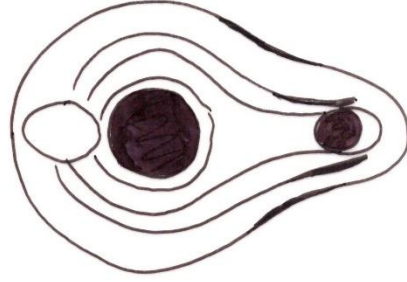

Çizim 39

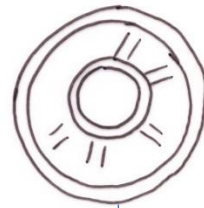
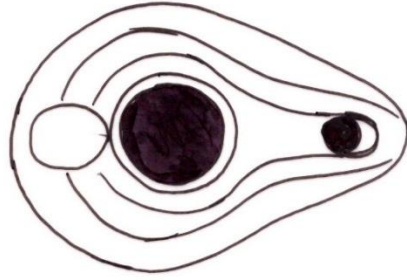

Kaide

Çizim 40

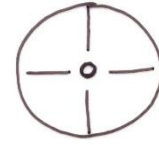
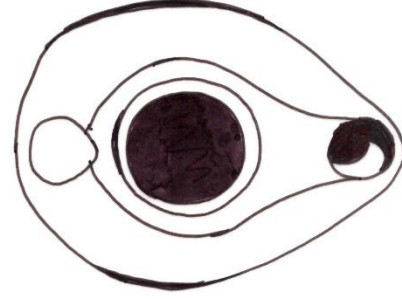

Çizim 41

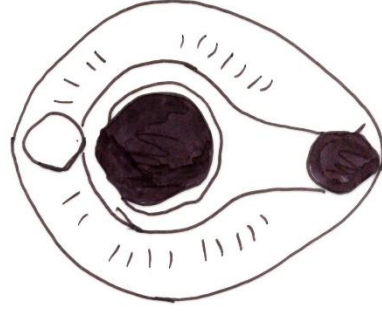
Kaide

Çizim 42

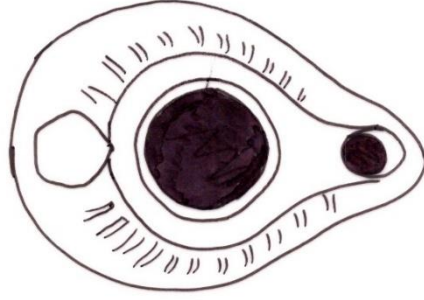
Kaide

Çizim 43

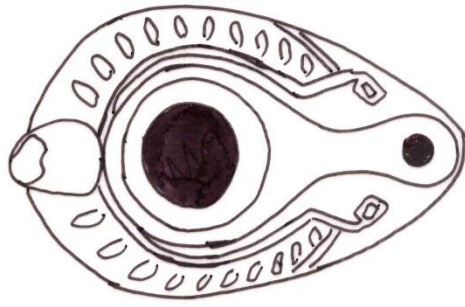
Kaide

Çizim 44

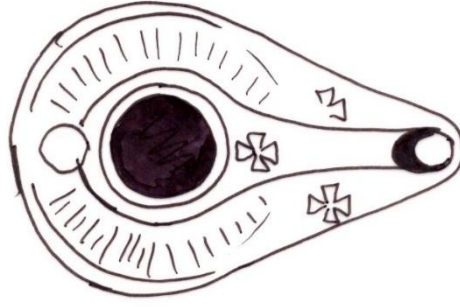
Kaide

Çizim 45

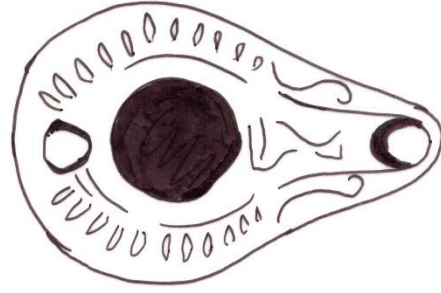

Kaide

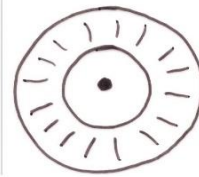
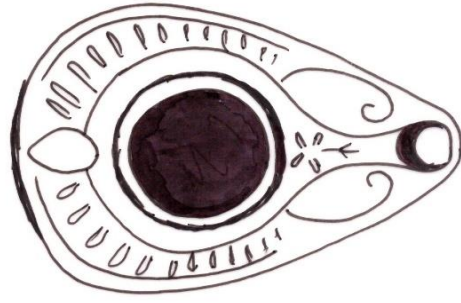
Çizim 46

Çizim 47

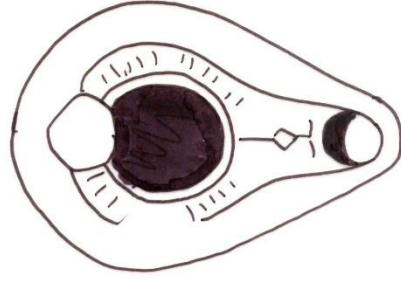

Çizim 48

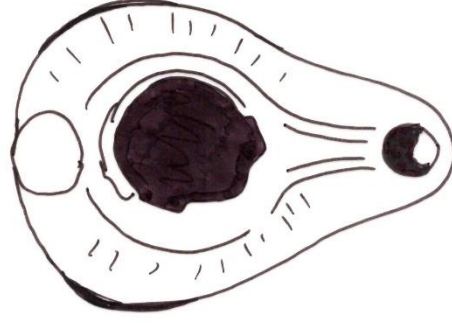

Kaide

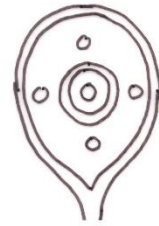
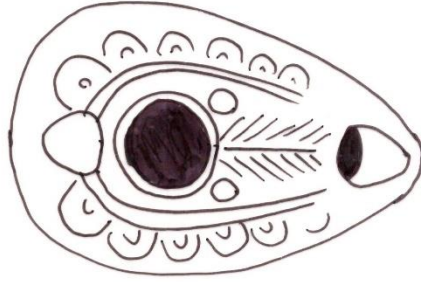
Çizim 49

Çizim 50

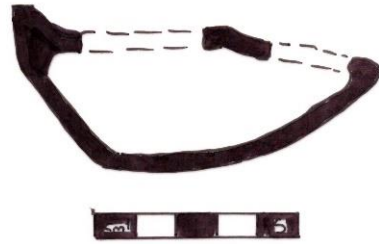
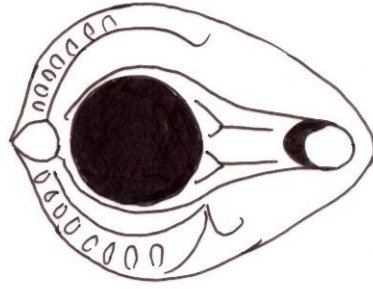

Çizim 51

Kaide

Çizim 52

Çizim 53

